

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
GENEL İKTİSAT PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜKLER KURAMI
ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'NİN ECO PAZARINDA REKABET
GÜCÜNÜN ANALİZİ**

S.Azizullah SADAT

Danışman
Yrd. Doc.Dr. Nevzat ŞİMŞEK

2008

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Karşılaştırmalı Üstünlükler Kuramı Çerçevesinde Türkiye’nin ECO Pazarında Rekabet Gücünün Analizi**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

/ / 2008

Adı SOYADI:

S.Azizullah SADAT

İmza

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : S. Azizullah SADAT
Anabilim Dalı : İktisat
Programı : Genel İktisat
Tez Konusu : Karşılaştırmalı Üstünlükler Kuramı Çerçevesinde Türkiye'nin ECO Pazarında Rekabet Gücünün Analizi
Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve Sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliğinin 18.maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI OY BİRLİĞİ ile O
DÜZELTME O* OY ÇOKLUĞU O
RED edilmesine O** ile karar verilmiştir.

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. O***
Öğrenci sınava gelmemiştir. O**

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Evet

Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir. O

Tez mevcut hali ile basılabilir. O

Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir. O O

Tezin basımı gerekliliği yoktur. O

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

Ö Z E T
Yüksek Lisans Tezi
Karşılaştırmalı Üstünlükler Kuramı Çerçevesinde Türkiye'nin ECO Pazarında
Rekabet Gücünün Analizi
S.Azizullah SADAT
Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimleri Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı
Genel İktisat Programı

Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (Economic Cooperation Organization- ECO), 1965 yılında Türkiye, İran ve Pakistan arasında kurulan Kalkınma için Bölgesel İşbirliği (Regional Cooperation for Development- RCD) adlı bölgesel işbirliği projesine dayanmaktadır. 1985 yılında üye ülkeler, RCD'nin örgütsel yapısını yeniden şekillendirmek ve örgütün adını ECO olarak değiştirmek suretiyle işbirliği yoluna gitmişlerdir. Bunun yanı sıra Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Orta Asya ve Kafkasya'da ortaya çıkan yeni bağımsız devletler, Türkiye, İran ve Pakistan'la olan dini ve kültürel ortak bağlantının da etkisiyle ECO'ya katılmışlardır. Tarihi, kültürel ve dini yakınlık, coğrafi açıdan birbirini tamamlayan ülkelerden oluşma, zengin hammadde kaynaklarına ve geniş bir pazara sahip olma ile birlikte politik çıkarların öne çıkması bu ülkelerin ECO altında birleşmelerinde etkili olmuştur. 1992 yılında yeni üyelerin katılımıyla yeniden bir canlanma dönemine giren ECO, 400 milyonluk nüfusa, 8 milyon kilometre karelik bir alana sahiptir.

Bu çalışmada, açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler endeksleri kullanılarak endüstri bazında Türkiye'nin ECO pazarındaki rekabet gücü analizi yapılmakta ve gelişmeler değerlendirilmektedir. Çalışmada açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğü ölçmeye yönelik geleneksel Balassa endeksi ile vollrath endeksleri hesaplanarak, bu endekslerin tutarlılığı ve istikrarlılığı test edilmektedir.

Anahtar kelimeler : rekabet, rekabet gücü, açıklanmış karşılaştırmalı avantajlar endeksi.

A B S T R A C T

Master Thesis

Revealed Comparative Advantage of Turkey In The ECO Market

S. Azizullah SADAT

**Dokuz Eylul University
Institute of Social Sciences
Department of Economi
General Economics Program**

Economic Cooperaiton Organization (ECO) comes from Regional Cooperation for Development (RCD). In 1985 RCD members reorganized the organizational structure of RCD and renamed the organization to ECO. New countries in Caucasus and Middle East after the dissolution of USSR which have historic, religious, cultural, geographical and political neighbourhood with Turkey, Iran and Pakistan also became the ECO members. There are 400 million population over the 8 million kilometer square area in ECO after the entering new members (Afghanistan, Azerbaijan, Uzbekistan, Kazakistan, Turkmenistan, Kyrgyzstan and Tajikistan) in 1992.

This study analyses and compares the competitiveness and the pattern of trade flows/trade specialisation of Turkey in the ECO market. Our research is mainly based on different measures of revealed comparative advantage (RCA) indices (in addition to simple Balassa Index) and vollrath index. The consistency and stability of different measures of RCA is also tested.

Keywords: competitiveness , competitiveness power, revealed comparative advantage,.

KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜKLER KURAMI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE’NİN ECO PAZARINDA REKABET GÜCÜNÜN ANALİZİ

YEMİN METNİ.....	ii
YÖK DOKUMANTSAYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	x
TABLOLAR LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI REKABET GÜCÜ KAVRAMI VE KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜKLER

1.1.REKABET, REKABET GÜCÜ VE ULUSLARARASI REKABET GÜCÜ	4
1.2.ULUSLARARASI REKABET GÜCÜNÜ BELİRLEYEN FAKTÖRLER	7
1.2.1.Uluslararası Rekabet Gücünü Belirleyen Firma içi Faktörler.....	7
1.2.2.Uluslararası Rekabet Gücünü Belirleyen Firma dışı Faktörler.....	11
1.3. ULUSLARARASI REKABET GÜCÜNÜ AÇIKLAMAYA YÖNELİK TEORİK YAKLAŞIMLAR.....	14
1.3.1.Klasik Dış Ticaret Teorisi.....	14
1.3.1.1.Mutlak Üstünlükler Teorisi	15
1.3.1.2. Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi.....	15
1.3.2. Faktör Donatımı Teorisi.....	16
1.3.3. Yeni Dış Ticaret Teorileri.....	18

1.3.3.1. Nitelikli İşgücü Teorisi	19
1.3.3.2. Teknoloji Açığı Teorisi	19
1.3.3.3. Ürün Dönemleri Teorisi	20
1.3.3.4. Ölçek Ekonomileri Teorisi	21
1.3.3.5. Talepte Benzerlik (Linder) Teorisi	22
1.3.3.6. M. E. Porter'in Yaklaşımı	22
1.3.3.7. P. R. Krugman'ın Yaklaşımı	27
1.4. ULUSLARARASI REKABET GÜCÜNÜ ÖLÇME YÖNTEMLERİ.....	29
1.4.1. Ticari Performans Endeksi.....	29
1.4.2. Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ) Endeksi	30
1.4.3. Net İhracat Endeksi	33
1.4.4. İhracat Benzerlik Endeksi	33
1.4.5. Görelî ihracat Performansı Endeksi	34
1.4.6. İhracat – İthalat Oranı	34
1.4.7. Ticaret Çakışması Endeksi	35
1.4.8. Ticaret Entropi Endeksi	35
1.4.9. Uygunluk Katsayısı Endeksi.....	36
1.4.10. Kurumsal Yaklaşım	36
1.4.10.1. World Economic Form Yaklaşımı (WEF)	36
1.4.10.2. Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü Yaklaşımı.....	37

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (ECO)

2.1. KALKINMA İÇİN İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (RCD)	38
2.2. EKONOMİK İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (ECO).....	39
2.2.1. ECO'nun Kuruluşu	40
2.2.2. ECO'nun Hedefleri	42
2.2.3. ECO'nun Yapısı.....	43
2.2.3.1. Devlet Konseyi	43

2.2.3.2.Bakanlar Konseyi	43
2.2.3.3.Daimi Temsilciler Konseyi.....	43
2.2.3.4..Bölgesel Planlama Konseyi	44
2.2.3.5.Sekreteryaya	44
2.2.3.6.Teknik Komiteler.....	44
2.2.3.7.Zirve	45
2.2.3.8.Özel Birimler	45
2.3.ECO’NUN FAALİYETLERİ	45
2.3.1.Ulaştırma ve Haberleşme Alanında İşbirliği Komitesi.....	47
2.3.2.Ticaret ve Yatırım Alanında İşbirliği Komitesi	49
2.3.3.Enerji Alanında İşbirliği Komitesi.....	50
2.3.4.Tarım ve Sanayi İşbirliği Komitesi.....	51
2.3.5.Eğitim ve Kültür Alanında İşbirliği Komitesi	51
2.3.6.Uyuşturucu Kontrolü Komitesi.....	52
2.3.7. Altyapı ve Bayındırlık Alanında İşbirliği Komitesi.....	52
2.4.ECO TİCARET VE KALKINMA BANKASI.....	53
2.5.ECO’NUN GELİŞMESİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER	55
2.6.ECO’NUN GELİŞMESİNİ SINIRLAYAN FAKTÖRLER.....	56
2.6.1. Yetersiz Altyapı	57
2.6.2. Ekonomik Sistem ve Endüstriyel Kalkınma Farklılığı	57
2.6.3.Konvertibl Döviz Kıtlığı	59
2.6.4.Politik Sistemden Kaynaklanan Farklılıklar	59
2.6.5.Teknolojik Yetersizlik	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN ECO5 PAZARINDA AÇIKLANMIŞ KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜK ENDEKSLERİYLE REKABET GÜCÜNÜN ANALİZİ

3.1. UYGULAMANIN AMACI VE YÖNTEMİ	61
3.1.1 Uygulamanın Amacı	61

3.1.2.Uygulamanın Yöntemi.....	62
3.2. TÜRKİYE İLE ECO5 ÜLKELERİ ARASINDA TİCARET İLİŞKİLERİNİN GELİŞİMİ.....	64
3.2.1. Türkiye- İran Ticari İlişkisi.....	64
3.2.2. Türkiye- Pakistan Ticari İlişkisi.....	66
3.2.3. Türkiye- Afganistan Ticari İlişkisi.....	68
3.2.4. Türkiye- Türk Cumhuriyetleri Ticari İlişkisi	69
3.3. TÜRKİYE’NİN DÜNYA’YA OLAN DIŞ TİCARETİ İÇİNDE ECO5’İN PAYI.....	72
3.4. ECO5’İN DÜNYA’YA OLAN DIŞ TİCARETİ İÇİNDE TÜRKİYE’NİN PAYI	74
3.5. TÜRKİYE’NİN ECO5 ÜLKELERİNE SEKTÖRLERE GÖRE DIŞ TİCARETİ	77
3.6. TÜRKİYE’NİN ECO5 PAZARINDA REKABET GÜCÜ ANALİZİ.....	79
3.6.1.Türkiye’ nin ECO5 Pazarında Rekabet Gücünün 3 Basamak Endüstri Düzeyinde Analizi.....	82
3.6.2.Açıklanmış Karşılaştırmalı Avantaj Endeklesinin Tutarlılığı.....	88
3.6.3. Açıklanmış Karşılaştırmalı Avantaj Ölçüm Sonuçlarının İstikrarlılığı	90
SONUÇ.....	93
KAYNAKÇA	98
EKLER.....	106

KISALTMALAR

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
a.g.r.	adı geçen rapor
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
ECO	Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (Economic Cooperation Organization)
RCA	Kalkınma için Bölgesel İşbirliği (Regional Cooperation for Development)
AB	Avrupa Birliği
CENTO	Merkezi Anlaşma Örgütü (CENTral Treaty Organization)
NAFTA	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi
EİT	Endüstri-içi Ticaret
SITC	Uluslararası Standart Ticaret Sınıflaması (Standard International Trade Classification)
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
AR-GE	Araştırma ve Geliştirme
GB	Gümrük Birliği
AT	Avrupa Topluluğu
DTM	Dış Ticaret Müsteşarlığı
OPEC	Petrol İhrac Eden Ülkeler

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: ECO Ülkeleri ve Çeşitli Göstergeler	41
Tablo 2: Türkiye- İran Dış Ticareti (1993-2005, 1000\$ Dolar).....	65
Tablo 3: Türkiye- Pakistan Dış Ticareti (1993-2005, 1000\$ Dolar).....	67
Tablo 4: Türkiye- Afganistan Dış Ticareti (1993-2005, 1000\$ Dolar).....	69
Tablo 5: Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerine İhracatı (1993-2005, 1000\$ Dolar).....	70
Tablo 6: Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerinden İthalatı (1993-2005, 1000\$ Dolar).....	71
Tablo 7: Türkiye'nin Dünya ile olan Dış Ticareti İçinde ECO5'in Payı (1993-2005).....	73
Tablo 8: ECO5'in Dünya'ya Olan Dış Ticareti İçinde Türkiye'nin Payı (1993-2005).....	75
Tablo 9: Balassa ve Vollrath Endekslerine Göre Türkiye'nin ECO5 Ülkelerine Emek Yoğun Endüstrilerde Rekabet Gücü Analizi.....	80
Tablo10: Balassa ve Vollrath Endeksine Göre Türkiye'nin ECO5 Ülkelerine Hammadde Yoğun Endüstrilerde Rekabet Gücü Analizi	81
Tablo 11: Türkiye'nin Emek Yoğun Endüstrilerde ECO5 Ülkelerine Rekabet Gücü Analizi (1997- 2005, Ortalaması).....	83
Tablo 12: Türkiye'nin Hammadde Yoğun Endüstrilerde ECO5 Pazarında Rekabet Gücü Analizi (1997- 2005, Ortalaması).....	86
Tablo 13 : İkili Tutarlılık Testi: Çakışan Endekslerin Payı (Türkiye- ECO5).....	89
Tablo 14: Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Ölçüm Sonuçlarının İstikrarlılığı	90
Tablo 15: Emek Yoğun Endüstrilerde Balassa Endeksinin Dağılımı	91
Tablo 16: Hammadde Yoğun Endüstrilerde Balassa Endeksinin Dağılımı	91

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Uluslararası Rekabet Gücünü Belirleyen Firma İçi Faktörler	10
Şekil 2: Uluslararası Rekabet Gücünü Belirleyen Firma Dışı Faktörler.....	12
Şekil 3: Üç Genel Strateji.....	24
Şekil 4: Sistem Bütünü.....	27
Şekil 5: ECO Haritası.....	41

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Türkiye'nin Dünya'ya Yaptığı Toplam İhracat içinde ECO5 Ülkelerinin Payı	74
Grafik 2: Türkiye'nin Dünya'dan Yaptığı Toplam İthalat İçinde ECO5 Ülkelerinin Payı	74
Grafik 3: ECO5'in Dünya'ya Yaptığı Toplam İhracat İçinde Türkiye'nin Payı.....	76
Grafik 4: ECO5'in Dünya'dan Yaptığı Toplam İthalat İçinde Türkiye'nin Payı.....	77
Grafik 5: Türkiye'nin Endüstriler Bazında ECO5 Ülkelerine İhracatı (1997-2005).....	78
Grafik 6: Türkiye'nin Endüstriler Bazında ECO5 Ülkelerinden İthalatı (1997-2005).....	79

GİRİŞ

Son yıllarda iletişim ve bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve bu kapsamda sermayenin ulusal sınırları aşarak yer değiştirmesi, uluslararası ilişkilerde karşılıklı bağımlılığı ve dayanışmayı zorunlu kılmaktadır. Her ülke küreselleşme sürecinin sağladığı olanaklardan etkili biçimde yararlanmak ve bu sürecin olumsuz yönlerinden olabildiğince az etkilenmek için bölgesel ekonomik işbirliği düzenekleri çerçevesinde ilişkilerini diğer ülkelerle daha da geliştirme gereği duymaktadır.

Bugün küreselleşmenin nimetlerinin ve getirdiği yükün eşit olmayan biçimde paylaşıldığı yönünde kaygılar bulunmaktadır. Özellikle gelişme yolundaki ülkelerin ekonomik olanaklarını paylaşmalarının ve deneyim değişimi yoluyla bölgesel işbirliğini artırmalarının, küreselleşmenin olumsuz etkilerinden korunmada etkin bir yöntem olduğu düşünülmektedir.

Bölgesel ekonomik işbirliği çerçevesinde oluşturulan Ekonomik İşbirliği Örgütü (Economic Cooperation Organization- ECO), 400 milyonluk nüfusa, 8 milyon kilometre karelik bir alana ve önemli doğal kaynaklara sahiptir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin batı sınırlarından Balkanların doğusuna kadar geniş bir coğrafyayı kapsayan bu alan, bölgesel ekonomik işbirliği yönünden üyelerine geniş olanaklar sağlamaktadır. ECO'nun genişlemesi, üye ülkelere yeni olanaklar sağladığı gibi yeni sorumluluklar da yüklemektedir. Örgütün, denize çıkışı olmayan yeni üye ülkelerin kalkınmalarına katkıda bulunması yönünde istek ve beklentiler vardır. Örneğin Örgütün yeni üyeleri arasında Afganistan'ın özel bir konumda olduğunu vurgulamak gerekir. Afganistan'ın son yirmi yıl içinde yaşadığı kardeş kavgaları ve yabancı müdahaleler sonucu insan kaynaklarını önemli oranda yitirdiği ve altyapısının tamamına yakın bölümünün yıkıldığı bilinmektedir. Örgütün beş üyesi Afganistan'la ortak sınırlara sahiptir. Daha uzakta olmakla birlikte, Türkiye, Afganistan'la ortak bir tarihi ve kültürü paylaşmaktadır.

Türkiye, ikili düzeyde Afganistan'ın yeniden yapılanma sürecine katkıda bulunmaktadır. Afganistan'ın barış ve istikrara kavuşması, kuşkusuz, bu ülkede yoksulluğun ortadan kaldırılması ve sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanmasıyla yakından ilişkilidir.

Bu çalışmanın amacı, açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler endeksleriyle Türkiye'nin ECO pazarında rekabet gücünü analiz etmektir. Bunun için bu amaca yönelik olarak öncelikle teorik ve ampirik çalışmalar incelenmiştir. Türkiye'nin ECO pazarında rekabet gücünü bütün sektörleri dikkate alarak karşılaştıran bilginiz dahilinde bir çalışma bulunmamaktadır. Çalışmada dış ticaret sınıflamaları içinde yer alan SITC (Standard International Trade Classification) Revize 3 verileri kullanılmıştır. Kullanılan veriler Birleşmiş Milletlerin Comtrade veri tabanından SITC Rev. 3 bazında üç haneli olarak temin edilmiştir. Afganistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan ülke verileri temin edilemediği için rekabet gücü analizinden çıkarılmıştır. Bu nedenle Türkiye'nin rekabet gücü analizi İran, Pakistan, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan (ECO5) ülkeleri ile yapılmıştır. Ülkelerin rekabet güçlerinin ve diğer ülkelerle rekabet edilebilirliğinin ne anlama geldiği ve nasıl ölçülebileceği konusunda iktisat yazınında geniş bir tartışma bulunmaktadır. Bu amaçla rekabet gücünü ölçmeye yönelik bir çok farklı endeks oluşturulmuştur. Bu çalışmada, rekabet gücü ve uzmanlaşma yapısının belirlenmesinde iktisat yazınında çok kullanılan ve aynı zamanda tartışılan endeksler kullanılmıştır. Çalışmada, rekabet gücünü ölçmek için birden fazla endeks kullanıldığı için, bu endekslerden elde edilen sonuçların tutarlılığı da analiz edilmiş, ayrıca 1997-2005 yılları için ölçüm sonuçlarının istikrarlılığı da incelenmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde rekabet kavramı ve önemi, rekabet gücü ve uluslararası rekabet gücü kavramları açıklanmış, rekabet gücünü etkileyen faktörlerin analizi yapılmıştır. Ayrıca, uluslararası rekabet üstünlüklerini açıklamaya yönelik teorilere değinilmiş ve bu üstünlükleri ölçmede kullanılan endeksler açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, temelde ECO'nun tarihi gelişimine, kuruluş sebeplerine , hedeflerine, organlarına, faaliyetlerine, ECO'nun gelişmesinde etkili olan faktörlere ve ECO'nun gelişmesini sınırlayan faktörlere yer verilmiştir.

Üçüncü bölümünde ise, çalışmanın bulguları yer almaktadır. Çalışmada geleneksel Balassa endeksi dışındaki diğer endeksler de hesaplandığından, bu endekslerin tutarlılığı ve istikrarlılığı test edilmiştir. Son olarak elde edilen verilere dayanarak değerlendirmeler yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI REKABET GÜCÜ VE KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜKLER

Küreselleşme ile birlikte dünya ölçeğinde rekabet olgusunun giderek önem kazandığı günümüzde, ülkeler küresel piyasadan daha çok pay elde edebilmek için rekabet güçlerini arttırmalıdır. Bu bağlamda uluslararası rekabet gücü de gittikçe önemi artan bir kavram olarak iktisat yazınında yerini almıştır.

1.1.Rekabet, Rekabet Gücü ve Uluslararası Rekabet Gücü

Rekabet çok farklı amaçlarla farklı unsurlar vurgulanarak tanımlanabilen ve iktisadi siyasi ve sosyal boyutları olan bir kavramdır. Rekabet, en geniş anlamıyla, kıt bir şeyi paylaşmak veya bir ödül elde etmek amacıyla belli kural ve kısıtlamalar çerçevesinde temel özgürlüklerin ve insan haklarının garanti altına alındığı ve hiçbir ayrıcalığın ve ayrımcılığın olmadığı bir ortamda birden fazla oyuncu arasında oynanan bir oyun veya bir yarış olarak tanımlanabilir¹.

Rekabet kavramı Türkiye’de 13 Aralık 1994 tarihinde yürürlüğe giren 4054 Sayılı “Rekabetin Korunması Hakkında Kanun”da da tanımlanmıştır. Buna göre rekabet “mal ve hizmet piyasalarındaki teşebbüsler arasında özgürce ekonomik kararlar verilmesini sağlama yarışı” şeklinde ifade edilmiştir².

Rekabet iktisadi alanda da kullanılan bir kavramdır. Rekabetin iktisadi alanda varlığı, serbest piyasaların varlığı ile mümkündür. Rekabet, serbest piyasa ekonomisinde teknik gelişmeyi sağlayıcı, ekonomik birimlerin çevresel değişmelere karşı uyum

¹ Erdal Türkkkan, “Rekabet Nedir”, <http://www.rekabetderneği.org/rekabethakkinda.htm>, (12.05.2006).

² Mehmet Yazcan, “Türkiye’de Tekelleşmeyi Önleyici Düzenlemeler ve Rekabet Hukuku”, (Bilim Raporu), İzmir, 1999, s. 21.

esnekliğini arttırarak verimliliği ve etkinliği olumlu yönde etkileyen, küreselleşme ve teknolojik gelişme gibi değişmelere uyum sağlanabilmesini mümkün kılan bir araçtır³.

Kısaca, rekabet bir pozitif ayıklama aracı işlevi görmekte, iyinin kötüden ayrılmasını sağlamaktadır. Negatif ayıklamanın olduğu, yani kötünün iyiye üstünlük sağladığı bir ortamda ya rekabet yoktur ya da haksız rekabet veya eksik rekabet vardır⁴.

Rekabet gücü kavramı üzerinde de iktisatçıların görüş birliğine vardıkları tek bir tanım bulunmamaktadır. Rekabet gücü kavramı birçok araştırmacı tarafından uluslararası düzeyde, firma düzeyinde ve endüstri düzeyinde çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır.

The Oxford Dictionary of Economics rekabet gücünü piyasada mal ve hizmet için rekabet edebilme becerisi olarak tanımlamaktadır⁵. Rekabet gücü için yapılan geniş bir tanım; bir ülkenin bir yandan ulusal sınırlar içinde reel gelirlerini artırırken, diğer taraftan uluslararası piyasalarda var olabilme ve bunu sürdürebilme yeteneği biçiminde yapılabilir⁶.

Rekabet gücünün artması, ülke ekonomisinde zincirleme bir reaksiyonun oluşmasına yol açmaktadır. Bu artış üretim ve ihracatta genişlemeye neden olmakta; bu durum karlılığın büyümesine, böylece yatırımlarda hızlanmaya ve istihdamda artışa etki

³Ali Bilginoğlu, "Türkiye'de Etkin Bir Rekabet Politikası Oluşturulmasının Önemi ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar", Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F.Dergisi, Yıl: 1999, Sayı: 15, s. 143 -144.

⁴Erdan Türkan, a.g.m., s.4.

⁵Guillermo Abdel Musik ve David Romo Murillo, "On the Concept of Competeteveniss", Working Papers on Competeteveness Studies, DTEC, 03-02, [HTTP://cec.itam.mx/htm/Working%20papers/DTEC-04-01_eng.pdf](http://cec.itam.mx/htm/Working%20papers/DTEC-04-01_eng.pdf), (05.08.2007).

⁶Kevin X. Murphy, "Agribusiness Sector Competitiveness: Implementing the Right Initiatives", The Competitiveness Institute, http://wbln0018.worldbank.org/essd/essd.nsf/a235c63e6d2292758525686600709883/37343b58a4cf229C85268ae0012cbff/File/Agsector_Comp.pdf, (08.08.2007).

etmektedir. Dolayısıyla rekabet gücü üretimin ve verimliliğin artması, yaşam standardının iyileşmesi ve istihdamın geliştirilmesi için bir ön koşuldur⁷.

Rekabet gücü, bir ülkenin üretim yeteneği ve kapasitesinin düzenli bir şekilde artmasını ifade eder. Başka bir ifadeyle, ulusal (uluslararası) düzeyde rekabet gücü, bir ülkenin ürettiği mal ve hizmetlerin (katma değer) sürekli ve düzenli artışlar göstererek ekonomik refah düzeyini yükseltmesi ve böylelikle ülke vatandaşlarının yaşam standartlarını iyileştirmesi anlamına gelmektedir⁸. Kısaca bir ülkenin rekabet gücü, o ülkenin ürettiği malların ister iç tüketim, ister ihracat olsun diğer ülkelerin mallarıyla kalite ve fiyat bakımından yarışabilecek düzeyde olmasını ifade etmektedir⁹.

Rekabet gücü, sadece dışarıya mal satma ve dış ticaret dengesini sağlama yeteneği olarak algılanmamalıdır. Bunun yanı sıra, bir ülkenin gelir ve istihdam düzeyini arttırabilme, yaşam kalitesinde kabul edilebilir ve sürekli artışlar sağlayabilme ve uluslararası pazarlardaki payını arttırabilme yeteneği de ülkenin ulusal rekabet gücünü gösterir¹⁰. Her yıl ülkelerin rekabet gücünün karşılaştırması alanında çalışmalar yapan Dünya Ekonomik Formu (WEF) da yayınladığı raporunda, bir ülkenin rekabet gücünü, rakiplerine oranla uzun vadede daha fazla katma değer yaratma ve sürdürebilme yeteneği olarak tanımlamıştır¹¹.

Bir ülkenin rekabet gücü çeşitli faktörlerin etkisi altındadır. Porter'a göre, uluslararası rekabet gücünün en temel belirleyicisi firmaların sahip olduğu rekabet gücü

⁷ TİSK İnceleme Yayınları, Türkiye'nin Rekabet Gücü, (AB Ülkeleri, Japonya ve ABD Karşılaştırmaları), Yayın No: 152 (a), s. 6.

⁸ Coşkun Can Aktan, "Türkiye'de Üretim ve İstihdama Yönelik Ulusal Rekabet Gücü Politikası", TİSK ve Milliyet Gazetesi, Güçlü ve Büyük Türk Ekonomisi İçin Üretim ve İstihdam Politikaları Konulu Yarışmada Mansiyon Ödülü, Ankara, 2003, s. 115 - 116.

⁹ Özlem İpekgil Doğan, "Kalite Uygulamalarının İşletmelerin Rekabet Gücü Üzerine Etkisi", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, Ocak-Şubat-Mart 2000, s. 8.

¹⁰ Coşkun Can Aktan, "Rekabet Gücü Kavramı", <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/yeni-rekabet/kavram.htm>, (04.05.2007).

¹¹ Cafer Tayyar Sadıklar, "Türk Sanayiinin Rekabet Gücü Var mı?", Mizan Dergisi, Haziran Sayı:31, 1995, s. 4.

olup, bireysel olarak firmaların rekabet gücüne sahip olması, söz konusu ülkeyi de uluslararası alanda rekabet gücüne sahip bir konuma getirmektedir¹².

Kısaca ifade etmek gerekirse, rekabet gücü ile ekonomik büyüme ve dolayısıyla ekonomik refah arasında yakın bir ilişki mevcuttur¹³. Ülke ekonomisinin gösterdiği performansla yakından ilgili olan rekabet gücü kavramı, 21.yy'da ülkelerin geleceğine şekil verecektir denilebilir.

1. 2. Uluslararası Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler

Uluslararası rekabet gücü her ülkenin ulaşmak istediği en önemli hedeflerden biridir. Uluslararası rekabet gücü kavramı gibi uluslararası rekabet gücünü belirleyen faktörler de literatürde farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Esasen uluslararası piyasalarda faaliyet gösteren ve rekabet edenler ülkeler değildir. Bunun için rekabet gücünü belirleyen faktörlere firma açısından bakmak mümkündür. Bu şekilde düşünüldüğünde rekabet gücünün belirleyicileri firma içi faktörler ve firma dışı faktörler olarak ikili ayırıma tabi tutulabilir.

1.2.1. Uluslararası Rekabet Gücünü Belirleyen Firma İçi Faktörler

Uluslararası piyasalarda rekabetin her geçen gün artarak devam etmesi firmalara fiyatlarını düşürme yönünde baskılar oluşturmaktadır. Uluslararası piyasalarda başarılı olmak isteyen firmalar öncelikle kalite-fiyat (yüksek kalite, düşük fiyat) dengesini çok iyi oluşturmak durumundadır¹⁴. Bu konuda kullanılan yeni maliyet ve fiyat hesaplama tekniklerinden yararlanmak gerekmektedir. Çünkü firma içi faktörler arasında firmanın uluslararası piyasalarda rekabet gücünü etkileyen unsurlardan birisi maliyetlerdir.

¹² Michael E. Porter, The Competitive Advantage of Nations, A Division of Macmillan Inc, New York, 1990, s.71.

¹³ Coşkun Can Aktan, Türkiye Dünyanın Neresinde?, EĞİAD Yıllık Raporu, 1998, s. 118.

¹⁴ Özlem İpekgil Doğan, Mehmet Marangoz, Mert Topoyan, "İşletmelerin İç ve Dış Piyasalarda Rekabet Gücünü Etkileyen Faktörler ve Bir Uygulama", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt, 5 Sayı: 2, 2003, s.115.

Başlıca maliyet unsurları işgücü, sermaye, ithalat, vergi, sosyal güvenlik ve benzeri maliyet faktörlerini gözönüne almak gerekir. Bunun dışında verimlilik ve etkinlik de uluslararası alanda rekabet gücünü etkileyen en önemli faktörlerdendir. Verimlilik üretim miktarı ile üretim unsurları arasındaki ilişkiyi açıkladığı için, girdilerin her birinin verimliliğinden veya diğer bir ifadeyle kısmi faktör verimliliğinden söz edilebilmektedir. Eğer verimlilik bir girdi adıyla tanımlanmıyorsa, emek verimliliği anlaşılmaktadır. Emeğin verimliliğinden kast edilen şey tek bir işçi tarafından tüketilen enerji ya da çaba değil, emeğin ortalama iş verimidir. Verimlilik kavramı, içerisinde emek verimliliği, sermaye verimliliği ve toplam faktör verimliliği gibi unsurları barındırmaktadır. Genel olarak verimlilik tanımlandığında, dar anlamda hasılanın bir girdiye veya girdiler toplamına oranı olup, üretilen mal ve hizmetler miktarı ile bu üretimde kullanılan girdi miktarları arasındaki orandır. Geniş anlamda ise doğada sınırlı olarak bulunan ve insan ihtiyaçlarının tatmini için üretimde kullanılan kaynakların etkinliğinin bir ölçüsüdür¹⁵.

Etkinlik gerek iktisatçılar gerekse yönetim bilimcileri tarafından çok farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Etkinlik kavramı kimi zaman maliyet tasarrufu anlamına gelmekte kimi zaman verimlilik ile eşanlamda kullanılmakta; kimi zaman da kalite anlamında kullanılmaktadır. Başlıca etkinlik tanımlamalarını şu şekilde özetleyebiliriz,

- i) Teknik Etkinlik: Veri bir girdi seti ile olası maksimum hasıla ya da en az girdi ile veri bir hasıla üretebilme başarısıdır. Bu tanımla, etkin bir üretim fonksiyonunun bilindiği varsayımından hareketle, tam etkin bir firmanın, herhangi veri girdiler bileşiminden elde edilebildiği hasıla kastedilmektedir.
- ii) X- Etkinlik: İktisadi bir problem analiz edilirken temel bir varsayım olan “maksimizasyon davranışı” sonuçları, X-etkinliğinin kaynağını

¹⁵ Recep Kök ve Ertuğrul Deliktaş, Endüstri İktisadında Verimlilik Ölçme ve Strateji Geliştirme Teknikleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Matbaası, İzmir, 2003, ss.31-33.

oluşturmaktadır¹⁶. Bu kaynaklar da üç başlık altında toplanmaktadır. Bunlar sırasıyla;

- a) Ölçek (fabrika) içindeki motivasyonel etkinlik,
- b) Dışsal motivasyonel etkinlik,
- c) Piyasada olmayan girdi etkinliğidir.

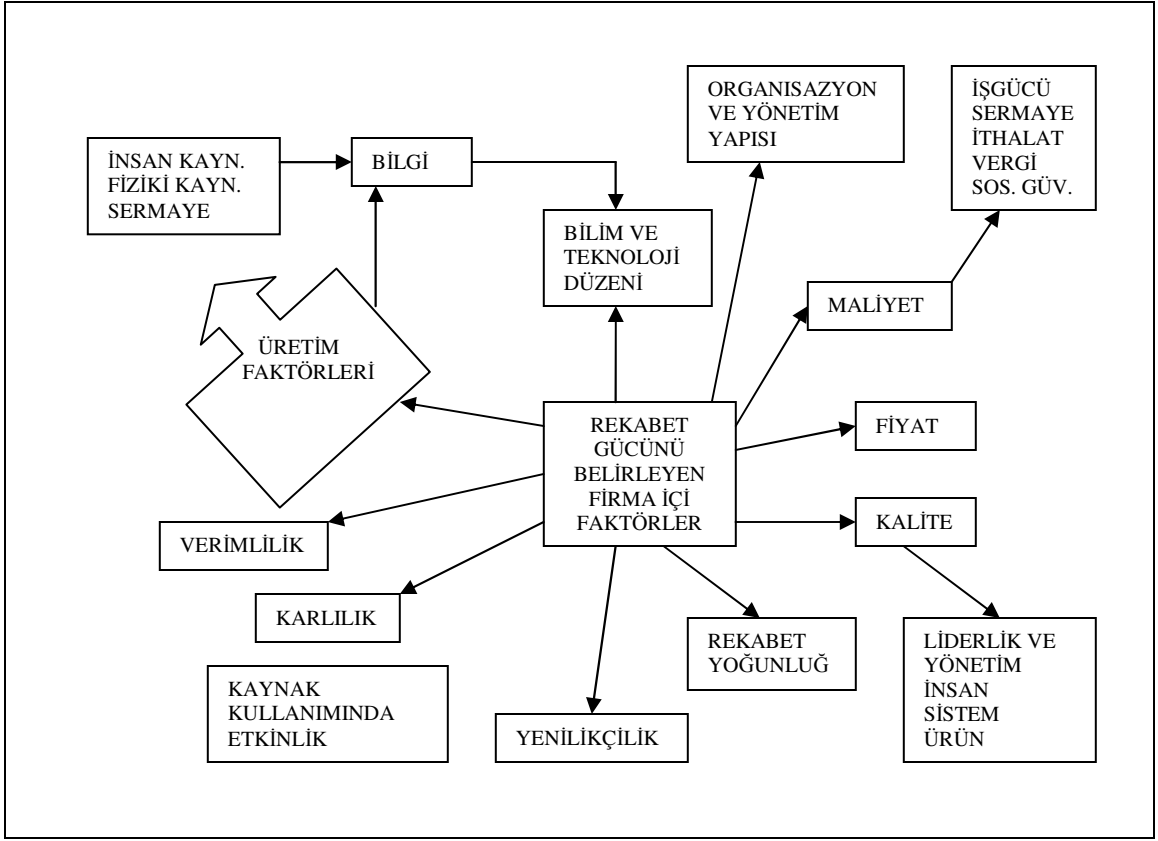
X- etkinliği, tanımından da anlaşılabilceği gibi birçok belirsizlikleri kapsayan bir kavramdır. Karar alma ünitesindeki bir birey, sınırlı imkanlarını dikkate alarak yapmak istediği şeyler arasında uzlaşma sağlayabilmek için konuyu, kendi birikimleri çerçevesinde kazanıma dönüştürebilecek ve evrensel kriterlere göre kararını maksimize eden bir davranış sergileyebilecektir. Kaynakların rasyonel bir biçimde kullanılmayışı x- etkinsizliğine neden olmaktadır.

- iii) Tahsis Etkinliği: Fiyat etkinliği olarak da ifade edilen tahsis etkinliği, firmanın girdi ve hasıla (çıktı) fiyatlarını gözönüne alarak en uygun girdi bileşiminin sergilemesindeki başarıdır.

Kalite ve uluslararası standartlar da firmanın uluslararası rekabet gücünü etkileyen diğer önemli faktördür. Uluslararası standartlara uyma firmaların üzerinde kaliteyi yükseltme ve tüketicilerin isteklerine cevap verecek özellikte mallar sunmak için baskı oluşturur.

¹⁶ Recep Kök ve Ertuğrul Deliktaş, a.g.e., ss.50-52.

Şekil-1 Uluslararası Rekabet Gücünü Belirleyen Firma İçi Faktörler

Kaynak: Aktan, a.g.r., s.81.

Ulusal ve uluslararası piyasalarda rekabet avantajı sağlamak ve bunu sürdürmek isteyen firmaların rakiplerine göre daha kaliteli ürünü daha az zamanda üretebilecek uygun teknolojiyi seçmeleri gerekmektedir. Ülkelerin yabancı sermayeye karşı tutumları, siyasi istikrar, toplumsal barış, sendikal hareketler gibi konular ülke imajı bakımından firmanın rekabet gücünü etkileyen önemli faktörlerdir. Yukarıda ifade edilen kaynakların etkin kullanımı ve firmanın malın fiyatını tespit etmede ne ölçüde güçlü olduğu ve ayrıca sermaye piyasalarındaki finansman koşulları da firmanın rekabet gücünü etkileyen diğer faktörlerdir¹⁷.

¹⁷Coşkun Can Aktan, a.g.r. s.82.

1.2.2. Uluslararası Rekabet Gücünü Belirleyen Firma Dışı Faktörler

Uluslararası rekabet gücünü belirleyen firma dışı faktörler olarak devletin ekonomideki yeri ve ekonomiye devlet tarafından yapılan müdahaleler belirtilebilir. Devletin ekonomideki görev ve fonksiyonlarının genişlemesi durumunda firmalar bundan olumsuz etkilenebilirler. Devletin büyümesi demek kamu harcamalarının artması demektir. Devlet bu artan harcamaları vergilerle finanse edeceğinden firmaların vergi yükü artmaktadır. Dolayısıyla artan vergi yükü firmaların ulusal ve uluslararası alanda rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemektedir¹⁸.

Uluslararası rekabet gücünü belirleyen firma dışı faktörler arasında uluslararası ticaret sistemi de önem taşımaktadır. Uluslararası ticaret sistemi korumacılık ve serbest ticaret sistemleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Korumacılıkta devletin çeşitli içsel hedefe ulaşmak için yerli üreticiyi dış rekabete karşı koruması sözkonusudur. Korumacılık, rekabet gücünün gelişmesini engellemektedir. Sürekli devlet korunması ve desteği altında olan firmaların rekabet güçlerini kendiliğinden arttırmaları beklenemez. Buna karşın serbest dış ticaret politikası uygulanan ülkelerde devletin uluslararası ticarete müdahalesi söz konusu değildir. Bu nedenle firmalar, rakip firmalarla yarışabilmek için sürekli olarak kaliteyi artırma, maliyetleri minimize etme, kaynakları etkin kullanma zorunluluğunu hissederler¹⁹.

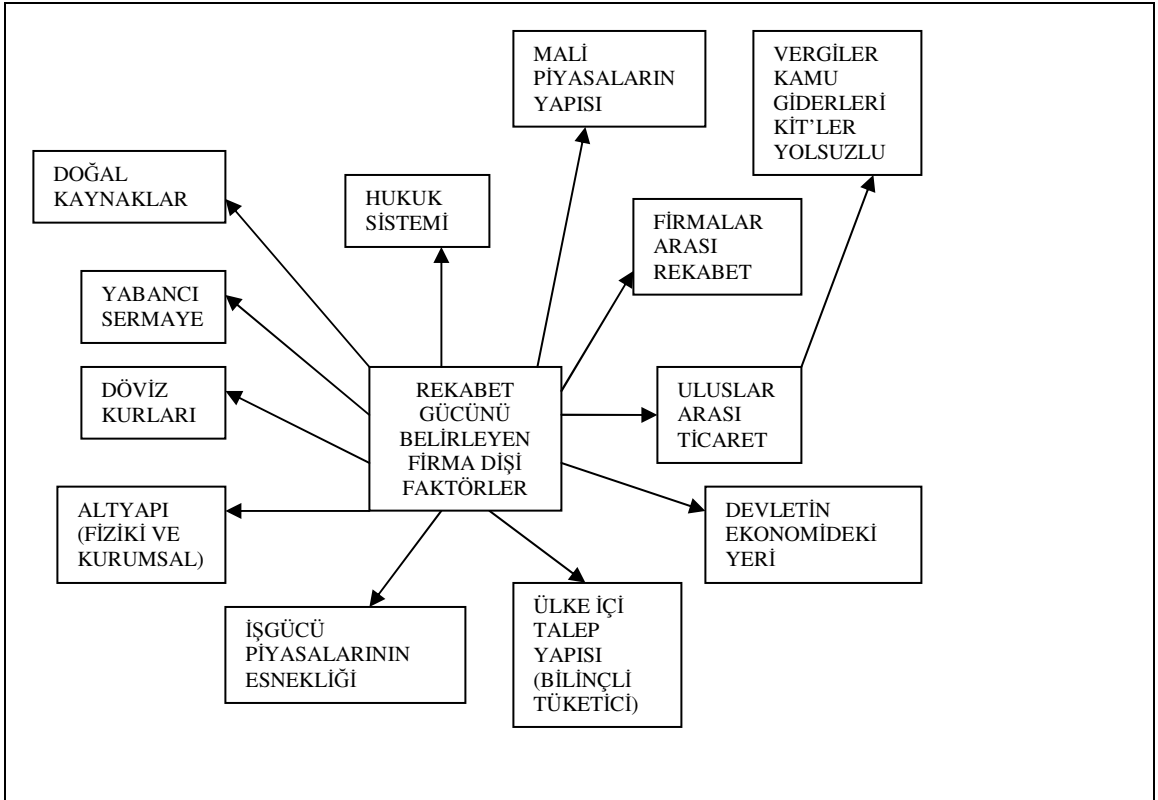
Uluslararası rekabet gücünü etkileyen firma dışı faktörlerin bir diğerinin işgücü piyasalarının esnekliği olduğu ifade edilmektedir. İşgücü piyasalarının esnekliği istihdamın artırılmasına, yeni iş imkanlarının yaratılmasına, çalışanların firma içinde gerekli zaman ve sayıda kullanılmasına, çalışma süresinin çalışan ve işveren anlaşması sonucunda çalışanın koşullarına uydurulmasına, ekonomik kriz dönemlerinde işçilerin işlerini kaybetmeden firmanın ayakta kalabilmesine ve iş mevzuatındaki katı hükümler

¹⁸ Coşkun Can Aktan, a.g.r., s.83.

¹⁹ Coşkun Can Aktan, a.g.e., s.37.

yerine tarafların anlaşmalarına dayalı bir sistemin oluşturulmasına olanak sağlamaktadır²⁰.

Şekil-2: Uluslararası Rekabet Gücünü Belirleyen Firma Dışı Etkenler

Kaynak: Aktan, a.g.e., s.80.

Finans piyasaları da firmaların uluslararası rekabet gücünü etkilemektedir. Ülkede finans kuruluşlarının fazlalılığı, güçlülüğü ve hizmet kalitesinin yüksekliği rekabet gücü açısından önem taşımaktadır. Çünkü finans kuruluşları, müteşebbislerin yatırım yapacakları zaman başvurdukları ve sermaye temin ettikleri yerlerdir. Bu nedenle yatırımcılar için sermaye maliyeti açısından önem taşımaktadır. Aynı şekilde ülke içi talep yapısı (bilinçli tüketici) da uluslararası rekabet gücünü etkilemektedir.

²⁰ TİSK, Çalışma Hayatında Esneklik, Yayın No: 190, Tşof Plaka Matbaacılık, Kasım 1999, s.9.

Sürekli kaliteyi arayan, mal ve hizmetlerde yenilikleri isteyen bilinçli tüketici kesimi firmaların gelişme çabaları göstermeleri için baskı oluşturacaktır²¹.

Uluslararası rekabet gücünü etkileyen bir diğer faktör güvenirliliktir. Hem iç hem dış piyasalarda sunulan ürünün güvenilir olması müşteriler açısından bir tercih nedeni olacaktır. Dolayısıyla güvenirliliği yüksek olan firmanın rakiplerine karşı rekabet gücü de yüksek olacaktır²². Yabancı sermaye ve doğal kaynaklar da uluslararası rekabet gücünü olumlu etkileyen faktörlerdir. Bir ülkenin yerüstü ve yeraltı gibi doğal zenginliklere sahip olması, iklim koşulları ve coğrafi konumu da o ülkenin rekabet gücünü olumlu yönde etkilemektedir. Özellikle zengin ülkelere coğrafi yakınlık hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için daha büyük ve yüksek gelir elde edebilecek pazarlar bulma anlamına gelmektedir²³.

Uluslararası rekabet gücünü etkileyen firma dışı faktörler arasında; hukuk sistemi de önemlidir. Gerek özel hukuk, gerekse kamu hukuku kurallarının çok iyi düzenlenmiş olduğu ülkelerde piyasa ekonomisi de güçlenmektedir. Enerji, ulaştırma ve haberleşme alanlarında iyi bir altyapıya sahip olan ülkelerde firmaların dış firmalarla rekabet etme gücü artmaktadır. Aynı zamanda ülkenin ekonomik ve sosyal açıdan hangi düzeyde oldukları da rekabet gücü açısından önemlidir. Kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla'nın (GSYİH) yüksek ve işsizlik oranının düşük olması, hanehalkının aldığı sosyal yardım miktarının fazla olması vb. faktörler, uluslararası rekabet gücünü olumlu etkilemektedir²⁴. Çünkü bu faktörlerin pozitif yönde gelişmesi ülkenin üretim ve istihdam kapasitesini arttırmaktadır²⁵.

²¹Coşkun Can Aktan, a.g.r., s.114.

²²Özlem Doğan, Mehmet Marangoz, Mert Topoyan, a.g.e., s.119.

²³Murat Ali Dulupçu, Küresel Rekabet Gücü, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001, s.85.

²⁴C.Yenal Kesbiç, İbrahim Tokatlıoğlu, Serap Ürüt, Kriz Sonrası Türk Bankacılık Sektörü İstanbul Yaklaşımı ve Sonuçları, "Rekabet Gücü Göstergeleri: Türk İmalat Sanayi İçin Veri Zarflama Analizi-Malquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksi Uygulaması", İktisat, İşletme, Finans, Mali ve Ekonomik Sorunlara Yönelik Aylık Dergi, Yıl:19, Sayı: 220, Temmuz, 2004, s.67.

²⁵Coşkun Can Aktan, a.g.r., s.114.

1.3. ULUSLAR ARASI REKABET GÜCÜNÜ AÇIKLAMAYA YÖNELİK TEORİK YAKLAŞIMLAR

Uluslararası ticaret ve dolayısıyla rekabeti açıklamaya yönelik yaklaşımların temeli Adam Smith'e kadar uzanmaktadır. Adam Smith'dan sonra da dış ticarete hangi ülkenin hangi endüstrinin ihracat hangilerinin ise ithalat yapacağını saptayabilmek için çeşitli Teoriler ileri sürülmüştür.

1.3.1. Klasik Dış Ticaret Teorileri

Uluslararası ticaret teorisinin tarihi 18.yy da Adam Smith'e kadar inmektedir. Klasik teorinin temelleri Adam Smith tarafından atılmıştır. Smith'in 1776'da yayınlanan "Ulusların Zenginliği" (The Wealth of Nations) adlı eseri hem genel iktisat biliminin, hem de uluslararası ticaret teorisinin temel taşı durumundadır²⁶. Klasik teorideki yaklaşımlara geçmeden önce dış ticaret standart varsayımlarını belirtmek gerekir. Buna göre;

- Dünyada yalnızca iki ülke vardır,
- Bu iki ülkede iki mal üretilmekte ve her ülke iki maldan herbirini üretebilmektedir,
- Her iki mal da kendi içinde homojendir,
- Uluslararası ticarete trampa geçerlidir,
- Tüm piyasalarda tam rekabet koşulları geçerlidir,
- Fiyatlar parasal değil, diğer mal cinsinden yani reel olarak belirlenmektedir,
- Üretim faktörleri ülke içinde hareketli ülkeler arasında hareketsizdir,
- Nakliye giderleri yoktur,
- Maliyeti oluşturan tek üretim faktörü emektir,
- İç ve dış ticarete devlet müdahalesi olmadığından kota, gümrük vb.gibi ticaret kısıtlayıcı unsurlar yoktur,

²⁶ Halil Seyidoğlu, Uluslararası İktisat, Güzem Yayınları, İstanbul, 199, s.14.

- Diğer tüm şartlar sabit kabul edilmiştir.

Belirtilen bu varsayımlar, olayların temel özelliklerini kavramayı kolaylaştırmak için yapılan basitleştirici varsayımlar.

1.3.1.1. Mutlak Üstünlükler Teorisi

Adam Smith serbest ticaret ve uluslararası uzmanlaşmanın yararlarını Mutlak Üstünlük Teorisi ile açıklar²⁷. Kısaca Smith'e göre hangi mallar diğer ülkelerden daha ucuza üretiliyorsa bunlar dışarıya ihraç edilmeli, gerekli olarak pahalı üretilen ise dışarıdan ithal edilmelidir. Smith'e göre her ülke, üretiminde mutlak üstünlüğe sahip olduğu malın üretiminde uzmanlaşacaktır. Ülke, mutlak avantaja sahip olmadığı malı üretmekten vazgeçmeli ve onu ithal etmelidir. Böylece dış ticaret taraflara kapalı ekonomi durumuna göre daha fazla kar sağlayacaktır.²⁸. Smith'e göre; uluslararası ticarete mutlak üstünlüğe göre oluşturulan işbölümü sonucunda zenginlik artmaktadır. İşbölümünün artması için mübadele olanaklarının da artması gerekmektedir. Her ülkenin doğal koşulları bazı malların daha ucuza üretebilmesi için uygundur²⁹.

1.3.1.2. Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi

Dış ticaret teorisinde A.Smith'in mutlak üstünlükler teorisi önemli bir yere sahip olmasına rağmen, uluslararası uzmanlaşmayı mutlak üstünlükler ile açıklamak mümkün değildir. Çünkü, eğer bir ülke bütün malları diğerine göre mutlak olarak daha ucuza üretirse durum ne olacaktır? Bu sorunun cevabını, David Ricardo karşılaştırmalı üstünlükler teorisi ile vermiştir³⁰.

²⁷Halil Seyidoğlu, a.g.e., s.16.

²⁸ M. Sadık Acar, Uluslararası Reel Ticaret: Teori, Politika, Dokuz Eylül Üniversitesi Matbaası, İzmir, 2004, s.30.

²⁹ Zeyyat Hatipoğlu, Temel Uluslararası İktisat, Beta Basın Yayım Dağıtım, İstanbul, 1993, s.12.

³⁰ Rıdvan Karluk, Uluslararası Ekonomi, Beta Yayınları, 5.baskı, İstanbul, 1998, s.12.

Ricardo'ya göre, uluslararası ticareti mutlak üstünlüklere dayandırmaya gerek yoktur. Uluslararası ticaret için üzerinde durulması gereken, ülkelerin bazı malları ucuza üretmeleri yani bu mallarda mutlak üstünlüğe sahip olmaları değildir. Tersine, önemli olan üstünlüklerin derecesidir. Bir ülke, diğeriyle karşılaştırıldığında, hangi malların üretiminde daha yüksek bir üstünlüğe sahipse o mallarda uzmanlaşmalıdır. Başka bir deyişle, Ricardo'ya göre, uluslararası ticaretin temelini mutlak değil karşılaştırmalı üstünlükler oluşturur³¹.

Ricardo, dış ticareti uluslararası mutlak maliyet farklarına değil, karşılaştırmalı maliyetlere dayandırmaktadır³². Eğer ülke, bazı malların üretiminde öteki ülkelere göre çok daha üstünse (maliyetleri düşük), neden daha az üstün olduğu alanlarda üretim yaparak kaynaklarının israf etmiş olsun. Bunun için en iyi politika, ilgili ülkelerin karşılaştırmalı olarak en etkin olduğu alanlarda uzmanlaşması ve bunları ihraç ederek göreceli olarak pahalıya üretebildiklerini diğer ülkelere ithal etmesidir. Bu şekilde hareket edilerek kıt kaynaklar en ekonomik biçimde kullanılır ve refah düzeyi maksimum düzeye ulaşır³³.

1.3.2. Faktör Donatımı Teorisi

Eli F. Heckscher 1919 yılında yayınlanan *Gelir Dağılımı Üzerine Dış Ticaret Etkisi* adlı makalesinde ve Bertil Ohlin 1933 yılında yayınlanan *Bölgesel ve Uluslararası Ticaret* adlı kitabında dış ticareti, malların üretim fonksiyonlarının ülkeler arasında farklı olması ile açıklamışlardır. Karşılaştırmalı üstünlükler yaklaşımının eksikliklerini ortadan kaldırmayı amaçlayan teori, Heckscher- Ohlin, Faktör Oranları veya Faktör Yoğunluğu Teorileri adlarıyla anılmaktadır. Bu teoriye daha sonra P. Samuelson katkıda bulunmuştur³⁴. Bu nedenle teori, Heckscher- Ohlin-Samuelson teorisi olarak da adlandırılmaktadır.

³¹Halil Seyidoğlu, a.g.e., s.17.

³²M.Sadık Acar, a.g.e., s.32.

³³Halil Seyidoğlu, a.g.e., s.18.

³⁴Rıdvan Karluk, 1998; a.g.e., s.62.

Faktör donatımı teorisi'nin dayandığı iki ana varsayım şunlardır:

- Ülkeler faktör donatımları bakımından birbirinden farklıdır.
- Mallar faktör yoğunlukları bakımından da farklılık gösterirler.

Diğerleriyle karşılaştırıldığında, bazı mallar emeğe oranla daha çok sermaye, ya da tersine, sermayeye göre daha çok emek gerektirirler. Birinci türdeki mallara sermaye-yoğun, ikinci türdekilere de emek-yoğun mal adı verilmektedir³⁵. Bu iki temel varsayımın dışında teorinin dayandığı diğer bazı varsayımlar şöyle belirtilebilir:

- Bir malın üretim fonksiyonu bütün ülkelerde aynıdır. Yani bir mal bir ülkede sermaye veya emek yoğun yöntemlerle üretiliyorsa, diğer ülkelerde de aynı yöntemlerle üretilir. Bu özellik bir malın üretim teknolojisinin bütün ülkelerde aynı olması anlamına gelir.
- Üretimde ölçeğe göre sabit verim koşulları geçerlidir.
- Ülkelerin talep koşulları birbirinin benzeridir. Dolayısıyla, talep farklılığının maliyet koşullarındaki farklılığı gidermesi söz konusu olmaz.

Faktör Donatımı Teorisi oldukça açık, basit ve rasyonel bir düşünceye dayanmaktadır. Bu varsayımlara dayanarak kurulan bu teorinin üç temel özelliği söz konusudur³⁶. Birincisi, her ülke, nispi olarak daha çok sahip olduğu üretim faktörünün yoğun olarak kullanıldığı malın üretiminde karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir ve bu mal o ülkenin ihraç malıdır. Çünkü nispi olarak daha çok sahip olduğu üretim faktörünün yoğun olarak kullanıldığı malın üretiminde uzmanlaşmak, optimal kaynak dağılımını ve etkinliği sağlamaktadır.

İkincisi, faktör donatımına dayanan bu dış ticaret, zengin faktörlerin gelirini yükseltirken kıt faktörlerin gelirini düşürür. Stolper-Samuelson teoremi olarak adlandırılan bu teoreme göre ticaret sonrasında bir ülke emek-yoğun malları ithal

³⁵Halil Seyidoğlu, a.g.e., s.62.

³⁶ Nevzat Şimşek, Endstri-içi Dış Ticaret (Türkiye'nin Endstri- içi Dış Ticareti'nin Analizi), (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2005, s.9.

ediyorsa uluslararası ticaret, bu tür malların fiyatlarını düşürür ve böylece işçilerin durumunu kötüleştirir. Ekonomi bütün olarak kazanırken işçiler kaybeder. Bir ülke emek yoğun malları ihraç ediyorsa hem bütün olarak ekonomi hem de işçiler dış ticaretten kazançlı çıkar.

Üçüncüsü, mal ticareti yoluyla ülkeler arası faktör fiyatları eşitliğinin sağlanmasıdır. Ticaretten önce, bir ülkede nispi olarak daha zengin olduğu faktör kullanılarak üretilen malda uzmanlaşılır. Böyle bir durumda ülkenin ucuz olan bol faktörüne talep daha da artar, pahalı ve kıt faktörüne talep azalır. Üretim yapısındaki değişiklik, nispi faktör fiyatlarını bol faktör lehine ve kıt faktör aleyhine değiştirerek ülkeler arasında faktör fiyatlarının eşitlenmesine neden olur³⁷.

1.3.3. Yeni Dış Ticaret Teorileri

Uluslararası iktisat literatüründe geleneksel teoriler olarak yer alan mukayeseli üstünlükler, faktör donatımı teorisi gibi teoriler oldukça basit ve tutarlı açıklamalar getirirken, bu açıklamalarını birçok kısıtlayıcı varsayımlar altında yapmışlardır. Bu konuların en önemlilerinden birisi tam rekabet piyasası dışındaki piyasaların yani eksik rekabet piyasalarının dikkate alınmamasıdır. Diğer bir konu ise iki faktörlü ve iki mallı modellerin getirdiği sınırlamalardır.

Yeni dış ticaret teorilerinin temel dayanaklarından biri de, Heckscher-Ohlin modelinin açıklayamadığı, bir ülkenin aynı endüstri ürünlerini eşzamanlı ihraç ve ithal ediyor olması anlamına gelen endüstri-içi ticaret (EİT)'dir. Karşılaştırmalı üstünlükler teorisi, toplam ticaret içinde gelişmiş- gelişmekte olan ülke ticaretini payının zamanla artacağını önerse de, dış ticaret verileri bu beklentiyi doğrulamamaktadır. Dolayısıyla, dünya ticaretini, sermaye-emek ya da vasıflı-vasıfsız emek ayrımıyla açıklamak zordur.

³⁷Nevzat Şimşek, a.g.e., s.10.

Nitekim dünya ticareti, ağırlıklı olarak bu açılardan benzer durumdaki gelişmiş ülkeler arasında yapılmakta ve endüstri-içi ticaret biçimini yansıtmaktadır³⁸.

1.3.3.1. Nitelikli İşgücü Teorisi

Keesing ve Kenen gibi yazarlar, sanayi ülkeleri arasındaki dış ticaretin büyük bir bölümünün nitelikli işgücü farklılıkları ile açıklanabileceğine işaret etmişlerdir. Bu görüşe göre belirli türlerdeki mesleki veya nitelikli işgücü bakımından zengin ülkeler, üretimi büyük ölçüde bu faktörlere bağlı olan mallarda uzmanlaşırlar³⁹. Niteliksiz emek bakımından zengin olan ülkeler ise üretimi büyük ölçüde bu faktörlere bağlı olan mallarda uzmanlaşırlar. Nitelikli-emek-yoğun mallar, aynı zamanda sermaye yoğun olduğundan, bu teori “yeni faktör donatımı” biçiminde de adlandırılmaktadır.

Teoride insan sermayesinin yoğunluğundaki ve türlerindeki farklılıklar, ülkeler arasında EİT akımlarının gerekli unsurları olan özel becerileri, know- now ve yenilikçi kapasiteleri ülkelere vermektedir⁴⁰.

1.3.3.2. Teknoloji Açığı Teorisi

Teknoloji açığı teorisi 1961’de Posner tarafından ortaya atılmıştır. Bu teoriye göre teknik değişmeler ve gelişmeler dış ticarete neden olacaktır. Çünkü belirli teknik değişme bir ülkede başlarsa, o ülkede bir karşılaştırmalı maliyet farklılığı ortaya çıkar. Bu değişiklikleri diğer ülkeler taklit etmesi için bir zaman gereklidir. İşte bu açık, ticareti ortaya çıkaracaktır⁴¹. Teoriye göre, yeni bir mal veya üretim icat eden ülkeler bu malların ilk ihracatçıları olurlar. Ancak zamanla teknoloji taklit ya da serbest bir mal durumuna gelerek öteki ülkelerin eline geçtikten sonra, o ülkeler emeğin ucuzluğu veya

³⁸Yusuf Bayraktutan, “Bilgi ve Uluslararası Ticaret Teorileri”, Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, 2003, s.181.

³⁹Halil Seyidoğlu, a.g.e., s.78.

⁴⁰Nevzat Şimşek, a.g.e., s.25.

⁴¹Nevzat Şimşek, a.g.e., s.14.

doğal kaynak üstünlükleri nedeniyle söz konusu malı ilk icat edenden daha ucuza üretirler. Böylece adı geçen mal daha az gelişmiş durumdaki bu ülkeler tarafından ihraç olunmaya başlar. Malı ilk icat edenler bu ülkelerle rekabet edemedikleri için onu şimdi dışarıdan ithal ederler⁴².

1.3.3.3.Ürün Dönemleri Teorisi

1966'da Vernon tarafından ortaya atılan ürün dönemleri teorisi (product cycle model), teknoloji açığı teorisinin genelleştirilmiş ve geliştirilmiş bir şeklidir. Teori, temelde yeni malların icadı ve yeniliği ile ilgilenmekte ve teknoloji transferinin ana yolunun doğrudan yabancı sermaye yatırımları (DYY) olduğunu ifade etmektedir⁴³.

Teoriye göre, bazı ülkeler halen varolan mallarda, bazıları da yeni mallar üretiminde uzmanlaşırlar⁴⁴. Özellikle bazı azgelişmiş ve yeni sanayileşen ülkelerdeki hızlı ihracat artışlarını açıklamaya çalışan modelinde Vernon, bazı ürünlerin üç aşamaya bölünebilecek yaşam dönemleri izlediğini ileri sürmüştür⁴⁵.

- i. Başlangıçta ürün, iç piyasa için üretilmiştir ve sürekli gözden geçirilerek geliştirilmektedir. Dış piyasalarda satılsa da, sürekli gözden geçirildiğinden ürün icat edildiği ülkede üretilecektir.
- ii. Ürün olgunlaştıkça ve dış satışlar arttıkça, firma dış talebi tatmin için önce, en azından pazarlama bağlantısı oluşturacak, daha sonra, ürünün bir kısmını dış piyasada daha ucuza imal edebileceğini fark edecektir.
- iii. Nihai aşamada, yenileme ve gözden geçirme süreci duraklar, dışarıdaki üretim maliyetleri daha düşük ise, ürün yurt dışında üretilir ve icat eden ülkeye ihraç edilir.

⁴²Halil Seyidoğlu, a.g.e., s.79.

⁴³Nevzat Şimşek, a.g.e., s.17.

⁴⁴Halil Seyidoğlu, a.g.e., s.79.

⁴⁵Yusuf Bayraktutan, a.g.e., s.181.

Ürün dönemleri teorisi çokuluslu şirketlerin ortaya çıkışını açıklamak bakımından da kullanışlıdır. Ürün/teknoloji, gelişmiş bir ülkede üretilip geliştirilmekte; teknoloji olgunlaşınca, en düşük maliyetli yerde kitlesel üretim gerçekleştirilmektedir. Bu aşamada ürün, bir başka gelişmiş ülke yerine, özellikle emek maliyetleri, toplam maliyetler içinde büyük paya sahip ve taşıma maliyetleri düşük ise, bir yeni sanayileşen ülkede üretilir ve dünyanın geri kalanına ihraç edilir. Teori bu haliyle, Hong Kong, Singapur, Tayvan, yakın zamanlarda Çin, Endonezya ve Tayland'ın artan ihracat performansını açıklamada da kullanılmaktadır.

1.3.3.4. Talepte Benzerlik (Linder) Teorisi

Talepte benzerlik teorisi Stefan Burenstam Linder tarafından öne sürülmüştür. Linder, dış ticareti, ülkelerarası kişi başına gelir karşılaştırmalarına dayanarak açıklamaktadır⁴⁶. Linder dış ticarete konu olan malları basit mallar (hammadde) ve sanayi malları olarak ikiye ayırmaktadır. Basit mallar ticaretinin faktör donatımı teorisine göre açıklanabildiğini kabul etmekte, fakat sanayi malları (tüketim ve sermaye malları) ticaretinin talep faktörüyle açıklanması gerektiğini belirtmektedir. Linder sanayi malları ticaretini açıklamak için “temsili talep” kavramını kullanmıştır. Temsili talep, bir malın potansiyel ihraç malı olabilmesi için yurt içi piyasada olması gereken talebe denmektedir. Buna göre üretimini garanti edecek yeterli talep olduğuna ya da olacağına inandığı takdirde üretici, sanayi mallarını yalnızca algılanan ya da beklenen talebe karşılık üretecektir. Bir ülke en çok, yurt içi piyasasının ekonomik yapısına uyan sanayi mallarının üretiminde etkindir. Yatırımcılar, yenilikçiler ve girişimciler yurt içi talebe göre hareket etmektedir, yurt içi gereksinimlerin farkındadır ve bu gereksinimleri karşılayacak malları geliştirebilmek için piyasa ile yeterli ölçüde iyi irtibatları söz konusudur. Kısaca her mal ülkenin kendi yurt içi piyasasının gereklerine göre üretilmektedir. Bu nedenle malların üretim fonksiyonlarının birbirine benzemesi gerekmemektedir. Linder teorisinde bir sonraki adım, iki ülke arasındaki sanayi malları ticaretinin potansiyel olarak en yoğun olmasını sağlayan faktörü belirlemektir. Kısaca

⁴⁶Rıdvan Karluk , 1998; a.g.e., s.89.

Linder'e göre, "iki ülkenin talep yapıları ne kadar benzer ise, iki ülke arasındaki potansiyel ticaret o kadar yoğundur"⁴⁷.

1.3.3.5. Ölçek Ekonomileri

Bu teori, dış ticareti ölçek ekonomileri ile açıklamaya çalışmaktadır. Ölçek ekonomisi bütün girdilerde meydana gelen artışa bağlı olarak ortalama maliyetlerde meydana gelen düşme olarak tanımlanabilir⁴⁸. Geniş bir iç pazara sahip olan büyük ülkeler, içsel ve dışsal ölçek ekonomilerden yararlanarak üretimde azalan maliyetlerden yararlanırlar. Bu şekilde düşük maliyetle üretmiş oldukları mallarda karşılaştırmalı üstünlük elde ederek bunları diğer ülkelere ihrac ederler⁴⁹.

1.3.3.6. M. E. Porter'in Yaklaşımı

Rekabet gücünü açıklama konusunda, geleneksel karşılaştırmalı üstünlükler teorisinin ötesinde bir açıklama sunabilmeyi amaçlayan Porter'a göre, rekabet avantajlarını ülkeler değil, firmalar yaratır. Bu nedenle firmaların rekabetçi stratejileri önemlidir. Porter'in çözümlenmeleri, (uluslararası) firmalar ve bu firmaların rekabet ettikleri endüstriler düzeyindedir⁵⁰. Ona göre, (çokuluslu) firmalar, daha yüksek dereceli ve sürekli rekabetçi avantajlar peşinde koşmalı ve örneğin düşük ücretler gibi geçici kaynaklara güvenmemelidirler⁵¹. Porter, firmaların piyasadaki rekabetçi konumunu inceleyerek üç temel strateji belirlemiştir⁵².

⁴⁷Nevzat Şimşek, a.g.e., ss.20-21.

⁴⁸Emin Ertürk, Uluslararası İktisat, Teori-Politika, İktisadi Birleşmeler-Parasal İlişkiler, 2001, s.41.

⁴⁹Rıdvan Karluk, 1998; a.g.e., s.87.

⁵⁰Hakan Kum, "Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler, Yeni Yaklaşımlar", Erciyes Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:14, 1999, s.166.

⁵¹Aykut Kibritçioğlu, "Porter'in Rekabetçi Avantajlar Yaklaşımı ve İktisat Kuramı", Future's Technologies, Sayı: 48, 1998, s.70.

⁵²Harun Taşkın, Mehmet Rıza Adalı, Teknolojik Zeka ve Rekabet Stratejileri, Değişim Yayınları, İstanbul, 2003, s.16.

Maliyet liderliği; firmanın maliyetlerini düşürerek, fiyatları ile piyasada liderlik yapmasını sağlayacak politika ve disiplinlerin izlenmesi ve böylece maliyet avantajından yararlanarak rekabet gücünün sağlanmasıdır⁵³.

Farklılaşma; özellikleri itibari ile tek olan (başka benzeri olmayan) ürün, imaj, teknoloji, servis veya üretim sistemi ile ilgili, müşterinin ilgisini ürün üzerinde toplamaya ilişkin çalışmalardır.

Odaklanma; bir hedef üzerinde odaklaşarak tüm stratejilerin bu hedef doğrultusunda biçimlendirilmesidir. Bu odaklanma o konuda uzmanlaşmayı beraberinde getirecek ve böylece uzmanlaşılın konuda rakiplere göre daha avantajlı bir konuma gelinebilecektir.

İlk iki strateji piyasanın geniş bölümünde rekabetçi bir avantaj sağlamaya yönelikken odaklanma stratejisi dar bir piyasa bölümünde bir maliyet avantajı ya da bir farklılaştırma avantajı sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca ilk iki strateji, orta ve büyük ölçekli firmalar tarafından tercih edilirken, üçüncü strateji küçük ölçekli firmalar tarafından tercih edilmektedir⁵⁴.

Porter'e göre firmalar, başarılı olabilmek için şekil 3'te yer alan üç stratejiden birini seçip uygulamalıdır. Yani başarıya ulaşmak için genellikle birinci hedef, stratejilerden birisine sürekli olarak bağlılıktır. Porter, bu üç strateji arasında kendi stratejisini geliştiremeyen ve karma bir strateji izleyen firmalar "arada sıkışıp kalan firmalar" olarak nitelendirmekte ve bu firmaların başarı şanslarının az olduğunu savunmaktadır⁵⁵.

⁵³Micheal E.Porter, Rekabet Stratejisi (Sektör ve Rakip Analizi Teknikleri), (çev:Gülen Ulubilgen), System Yayıncılık, İstanbul, Kasım 2000, s. 44.

⁵⁴Murat Çetin, Soner Taslak, Aykut Karakaya, "Gümrük Birliği Sürecinde Rekabet Stratejilerinin Değerlendirilmesi", Verimlilik Dergisi, 2000/1, s.58.

⁵⁵Micheal E Porter, a.g.e.,s.52.

Şekil -3: Üç Genel Strateji

	Alıcının Algıladığı Benzersizlik	Düşük Maliyet Konumu
Sektör Çapında	FARKLILAŞTIRMA	TOPLAM MALİYET LİDERLİĞİ
Yalnızca Belirli Bir Kesim	ODAKLANMA	

Kaynak: Porter, a.g.e, s.53.

Porter'e göre bir ülkenin temel ekonomik hedefi, vatandaşlarına yüksek bir yaşam standardı sağlamaktır. Bu ise o ülkenin rekabetçi firmalarının bulunduğu sanayilerde yüksek verimlilik seviyelerinin yakalanması ile mümkün olacaktır. Porter, ayrıca, bir ülkenin uluslararası düzeyde rekabetçi olmasını belli bir rekabet üstünlüğünü yaratmasına, bunu korumasına ve geliştirilmesine bağlar⁵⁶.

Porter, bir ülkenin rekabet gücünü etkileyen unsurları dört temel belirleyen içinde inceleme konusu yapmıştır. Bu belirleyenleri Porter, "elmas" olarak adlandırmaktadır⁵⁷. Bu belirleyenler kısaca şu şekildedir:

Faktör Koşulları: Burada ülkenin üretim faktörleri değerlendirilmekte ve belirli endüstrilerde rekabet için gerekli altyapı yatırımlarının ve uzman personelin var olup

⁵⁶Canan Erkan, Küreselleşme ve Avrupa Topluluğu Karşısında Türkiye'nin Rekabet Yeteneği, Takav Matbaacılık, İzmir, Aralık,1993, s.61.

⁵⁷Canan Erkan, a.g.e., ss.65-66.

olmadığı üzerinde durulmaktadır⁵⁸. Porter'e göre, işgücü ve doğal kaynaklar teknoloji ağırlıklı endüstriler için birincil önemli faktör olmaktan uzaktır⁵⁹.

Talep Koşulları: Porter'a göre, rekabet gücünü elde etmede gelişmiş bir yurtiçi piyasanın varlığı önemlidir. Gelişmiş bir piyasa firmaları yüksek kalite ürünler üretmeye zorlar. Kaliteli mallar üreten ve müşterilerin istek ve ihtiyaçlarını anlayabilen firmalar yurtdışı piyasalarda da rekabetçi konuma ulaşırlar⁶⁰.

İlgili ve Destek Endüstriler : Ülkelerin yoğunlaştığı sektörlerle bağlantısı bulunan diğer sektör ve endüstrilerle, bunlara her türlü desteği sağlayan tedarikçi işletmelerin gelişmişlik düzeyi ve rekabet gücü, üçüncü faktör olarak incelenmektedir⁶¹. Porter'a göre uluslararası rekabetin gücünün artırılması için, ülke içindeki ara mal üreticilerinin sayısı olarak fazla olması ve yoğun bir rekabet içinde bulunmaları gerekmektedir. Alt yapısı iyi hazırlanmış destek endüstriler ağı, firmaların teknolojik yenilik ve maliyet gibi alanlarda rekabet üstünlüğü kazanmasına önemli katkılar yapacaktır⁶².

Firma Stratejisi, Yapısı ve Rekabet: Ülkelerdeki firmaların nasıl bir oluşum süreci içinde oldukları, örgütsel yapıları, yönetim şekli ve kapasiteleri ile içinde buldukları rekabet yapısı dördüncü belirleyici faktör olarak incelenmektedir⁶³. Porter'a göre, uygun yönetim şekli ve rekabet seviyesi ile uluslararası rekabet avantajı sağlanır.

⁵⁸Emin Çivi, "Uluslararası Rekabet Gücü: Yükselen Ekonomilerin İhracat Rekabet Gücü ve Türkiye Örneği", (Yayınlamamış Doktora Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2000, s.30.

⁵⁹Hakan Kum, a.g.m., s.166.

⁶⁰University of British Columbia, The Competitive Advantage of Nations, Lecture 5: September 23rd, Porter's Diamond, <http://pacific.commerce.ubc.ca/ruckman/competitiveadvofnations.htm>, (05.06.2007).

⁶¹Emin Çivi, a.g.e., s.30.

⁶²Hakan Kum, a.g.m., s.99.

⁶³Emin Çivi, a.g.e., s.30.

Karşılaşılan fırsatlar ve devlet rolü de rekabet avantajlarının elmasta yer alan dört belirleyeni yanında, elmasa etki eden ve dolayısıyla da ulusal rekabet avantajlarının değişiminde etkili olan belirleyenlerdir.⁶⁴

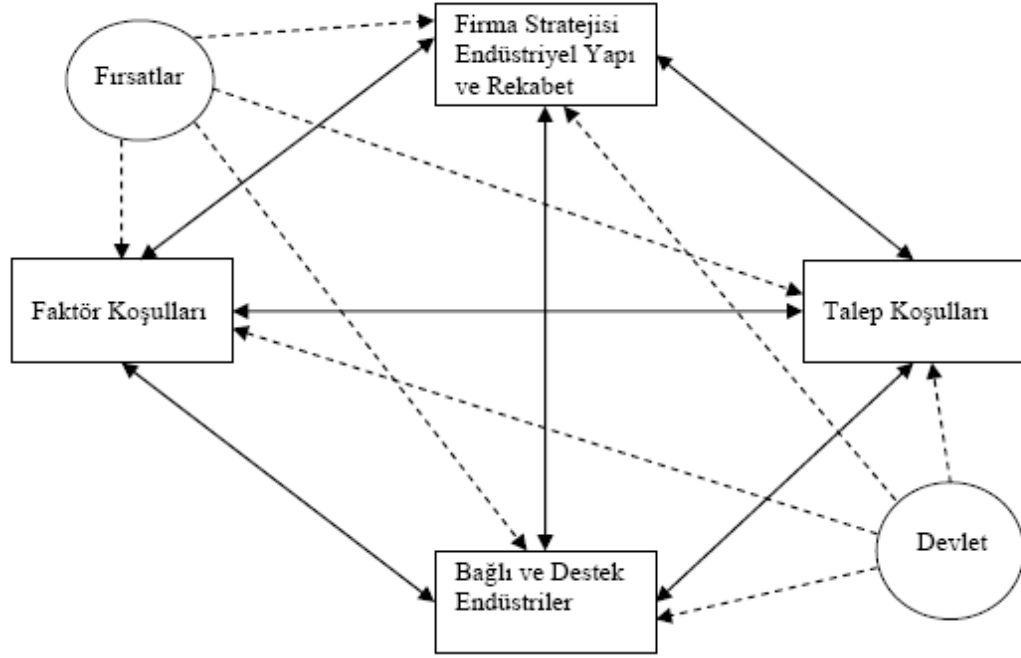
Karşılaşılan Fırsatlar, Şanslar ve Devlet Rolü: Şans ve fırsatlar, firmaların ve çoğu zaman hükümetlerin kontrolü dışındaki gelişmelerdir. Örneğin; icatlar, savaşlar, dış siyasi gelişmeler ve yabancı pazarların taleplerindeki büyük kaymalar vb. faktörler bir çok sanayinin rekabetçi üstünlüklerinde önemli rolleri olmuştur⁶⁵. Devletin rekabet avantajı elde etmede iki bakış açısı mevcuttur: Bir tarafta devletin uyguladığı politika ve düzenlemelerle rekabet gücüne katkıda bulunması gerektiği görüşü vardır. Diğer tarafta ise devletin hiçbir müdahaleye başvurmadan piyasadan elini çekmesi şeklindeki görüşü söz konusudur. Porter'e göre her iki bakış açısı da yanlıştır. Ona göre devlete düşen görev rekabet gücünü elde etmede hızlandırıcı güç rolü oynaması gerektiği yönündedir⁶⁶.

⁶⁴Canan Erkan, a.g.e.,s.67.

⁶⁵Mustafa Özel, Küresel Rekabet , İz Yayıncılık , İstanbul, 1998, s.52.

⁶⁶H. Dielt, S. Royer, R. Van der Velden, Porter's Diamond and Subsidies, Lehrstuhl für Organisation & Internationales Management, 2002, s.10.

Şekil4: Sistem Bütünü

Kaynak: Porter, a.g.e., s.127

Rekabet üstünlüğünün belirleyicisi olan bu altı unsurun (dört içsel ve iki dışsal) hepsi, birbirlerini karşılıklı olarak etkilemektedir. Bu etkileşim dolayısıyla elmas bir sistem haline gelmektedir. Bu yüzden tek tek değişkenlerden kaynaklanan etkiler genellikle yeterli değildir⁶⁷.

1.3.3.7. P. R. Krugman'ın Yaklaşımı

Krugman, uluslararası rekabet gücüne ait yaklaşımını şekillendirirken temel hareket noktası verimliliktir. Diğer bir ifadeyle ülkelerin uluslararası rekabet gücü ile değil verimlilik bazında karşılaştırılması gerektiğini savunur⁶⁸.

⁶⁷Canan Erkan, a.g.e., s.84.

⁶⁸Murat Ali Dulupçu, a.g.e., s.114.

Krugman, rekabet gücünü bir ülkenin dış ticareti dengede tutarken hayat standardını yükseltmesidir diye tanımlamaktadır. Yine benzer bir şekilde Krugman, makro ekonomik uyum sorununun yani dış ticaret açıklarının azaltılmasının, ürünlerdeki rekabet gücünün mikro ekonomik boyutuna ve ihracat ile ithalata rakip endüstrilerin genel performansına bağlı olduğunu belirtir ve rekabetin mikro temellerini ön plana çıkarır.⁶⁹

Krugman bu yaklaşımla rekabetin mikro temellerini ön plana çıkararak firma ve endüstri düzeyindeki rekabet gücünü ele almaktadır. Ona göre, sadece ulusal ekonomileri dikkate alarak rekabet gücünü açıklamak yeterli ve anlamlı değildir. Diğer yandan sadece dış ticaretle ilgili faktörler göz önünde bulundurularak rekabet gücünün analiz edilemesinin yanlış olabileceğini ifade etmektedir. Çünkü bir ulusun ticaret fazlası onun zayıflığının işareti olabilirken, ticaret açığı ise güçlülüğü işaret edebilmektedir⁷⁰. Krugman'a göre ülkelerin ekonomik kaderleri onların dünya piyasalarındaki durumlarına bağlı değildir. Dünyanın önde gelen ülkeleri göz önünde bulundurulduğunda kendi aralarında firma düzeyindeki gibi önemli bir rekabet ortaya çıkmamaktadır. Aynı şekilde bu ülkelerin temel ekonomik problemlerinin dünya piyasalarındaki başarısızlıkları ile ilişkilendirilecek kadar rekabet gücüne endeksli olmadığı anlaşılmaktadır⁷¹.

Krugman firma ve ulus düzeyindeki rekabet gücü olgularının bazı benzerlikler gösterdiğini ancak tam olarak da birbirine benzemediğini ifade etmektedir. Bir ülkenin üretiminin büyük bir kısmının, ülke vatandaşlarının kullanımı için gerçekleştirilmesi, yaşam standardı ve diğer önemli ekonomik göstergelerin ulusal faktörler tarafından belirlendiğini göstermektedir. Diğer bir deyişle, esas olan verimliliklerdir. Firmalar arasındaki rekabette birinin başarısı diğerinin başarısızlığına neden olurken, ülkeler

⁶⁹Reza Fazeli, "Alternative Perspectives on International Competitiveness", Review of Radical Political Economics, 1999, s.3.

⁷⁰Paul Krugman, Competitiveness: A Dangerous Obsession, Foreign Affairs, Vol. 73, 1990, s.30.

⁷¹Murat Ali Dulupçu, a.g.e., s.117.

dünya piyasalarında bir çok ürün bazında rekabet ettiklerinden dolayı bir ülkenin başarısızlığı diğer ülkenin başarısızlığı anlamına gelmemektedir⁷².

1.4. ULUSLARARASI REKABET GÜCÜ ÖLÇME YÖNTEMLERİ

Uluslararası rekabet gücü ölçümünün temeli Ricardo'nun "Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi" ile Hecksher ve Ohlin'in "Faktör Donatımı Teorisi"ne dayanmaktadır. Ricardo'nun teorisinde iki ülkenin dış ticarete uzmanlaşmaları, iki ülkenin ürettiği mallar arasında göreceli fiyat farkının olması ile sağlanırken, Hecksher-Ohlin teorisinde bu farkın nereden kaynaklandığı açıklanmaya çalışılmaktadır. Ancak her iki teoride de karşılaştırmalı üstünlüğü doğrudan ortaya koyan bir katsayı bulunmamaktadır. Bu düşünceden yola çıkılarak geliştirilen bazı endeksler ile karşılaştırmalı üstünlük kavramı matematiksel analiz yolu ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bu katsayılar gözlenen dış ticaret verileri kullanılarak elde edilmektedir⁷³.

1.4.1. Ticari Performans Endeksi

Ticari performans ile kastedilen, ihracatın ithalat karşısındaki göreceli durumudur. Ticari performans, rekabet gücünü firma, endüstri veya ulusal düzeyde ele alınmasına bağlı olarak çeşitli düzeyler için ölçülebilir. Ticari performansın ulusal düzeyde ele alınması durumunda, ticari performans endeksi şu şekilde formüle edilebilir⁷⁴:

$$TPE_j = \frac{\sum_i^k X_i^j}{\sum_i^k M_i^j} \quad (1)$$

Formülde:

X_i^j = "j" ülkesinin "i" ürünündeki yıllık toplam ihracatını ifade etmektedir.

⁷²Murat Ali Dulupçu, a.g.e., s.116.

⁷³Utku Utkulu ve Dilek Seymen, "Revealed Comparative Advantage and Competitiveness: Evidence for Turkey vis-a-vis the EU/15", European Trade Study Group 6th Annual Conference, Nottingham, September, 2004, s.8.

⁷⁴Hayriye Atik, Yenilik ve Ulusal Rekabet Gücü, Detay Yayıncılık, 2005, Ankara, s.62.

$M^j_i =$ “j” ülkesinin “i” ürünündeki yıllık toplam ithalatıdır.

$i = 1, 2, \dots, k$; “k” dünya ticaretinde ticarete konu olan malların sayısını göstermektedir.

$j = 1, 2, \dots, n$; “n” ticaret yapan ülkelerin sayısını göstermektedir.

Ülke, firma ya da endüstri bazında yapılan hesaplama sonucunda $TPE > 1$ ise, ilgili seviyede rekabet gücünün yüksek olduğu düşünülür.

1.4.2. Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi

Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ) Yaklaşımı (Revealed Comparative Advantage-RCA), genelektel ticaret teorisine dayanan ve uluslararası rekabet gücünü belirlemede yaygın olarak kullanılan yaklaşımlardan biridir. Bu yaklaşımda ülkelerin belirli ürünlerdeki görelî ihracat performansları belirlenmeye çalışılmaktadır. İlk olarak Liesner tarafından ortaya atılan AKÜ yaklaşımı, daha sonra Balassa tarafından geliştirilmiştir⁷⁵.

Liesner, belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, 60 çeşit sanayi ürününde İngiltere'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) karşısındaki rekabet gücünün belirlemeye çalışmıştır. Analizlerinde 1953-1960 dönemini kullanan Liesner, geliştirdiği endekse dayalı olarak ürünleri rekabet gücüne göre sıralamıştır⁷⁶.

İlk olarak Liesner tarafından ortaya atılan AKÜ sonradan Balassa tarafından geliştirilmiştir. Aşağıda çalışmada kullanılan açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük endeksleri açıklanacaktır. Bu endekslerde X ihracatı, M ithalatı, i ülkeyi, j malı (ya da endüstriyi), t mal (ya da endüstri) grubunu ve n ülke grubunu temsil etmektedir.

Balassa tarafından 1965 yılında hesaplanan, yazında daha sonra da uzun süre kabul gören ve geliştirilen Balassa endeksi şöyledir:

⁷⁵Hayriye Atik, a.g.e., s.62.

⁷⁶Hayriye Atik, a.g.e., s.62.

$$B = (X_{ij} / X_{it}) / (X_{nj} / X_{nt}) = (X_{ij} / X_{nj}) / (X_{it} / X_{nt}) \quad (2)$$

Endeks, bir ülkenin bir mal ya da endüstri alanındaki ihracatının toplam ihracatı içindeki payını diğer ülkelerinkiyle (ülke grubununkiyle) karşılaştırmaktadır. Endeks değerinin, >1 olması endüstride “açıklanmış” bir karşılaştırmalı üstünlüğün olduğunu göstermektedir. Eğer endeks değeri birden küçükse ülkenin bu endüstride açıklanmış bir karşılaştırmalı üstünlüğünün bulunmadığını göstermektedir. Öte yandan endeksi özellikle ülke büyüklüğünün önemli olduğu durumlarda ithalatı dahil etmediği için yanıltıcı sonuçlar verebileceği için özellikle Vollrath (1991) tarafından eleştirilmektedir⁷⁷.

Yukarıda tanımlanan AKÜ indeksini sadece ihracatı hesaba aldığı ve ithalat düzeyini ihmal ettiği için eleştiren Vollrath’a (1991) göre indeksin hesaplanmasında, ihracat ve ithalat verileri ile net ticaret etkisi hesaba katılmalıdır. Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüklere yönelik üç alternatif (RXA, RTA ve RC) tanımlama yapan Vollrath’ın RXA endeksi, Balassa’nın endeksine benzemektedir. Fakat Balassa’nın endeksleri ülke grubu içinde i ülkesi yer amlakta iken, vollrath’ın bu endeksi hesaplanırken ülke grubundan i ülkesinin ticaret değerleri çıkarılmaktadır. Göreli ticaret avantajını ifade eden RTA endeksi RXA ile göreli ithalat avantajı (RMA) arasındaki fark olarak hesaplanmaktadır. Söz konusu formülasyonlar aşağıdaki gibi gösterilebilir⁷⁸:

$$RXA_{ij} \quad V1_{ij} = (X_{ij} / X_{nj}) / (X_{ir} / X_{nr}) \quad (3)$$

$$RMA_{ij} \quad V2_{ij} = (M_{ij} / M_{nj}) / (M_{ir} / M_{nr}) \quad (4)$$

$$RTA_{ij} \quad V3_{ij} = RXA_{ij} - RMA_{ij} \quad (5)$$

$$RC_{ij} = \ln (RXA_{ij}) - \ln (RMA_{ij}) \quad (6)$$

⁷⁷Nevzat Şimşek, Dilek Seymen, Utku Utkulu, Turkey’s Competitiveness in the EU Market: A Comparison of Different Trade Measures, ETSE 2007, 2007, s.4.

⁷⁸ Özge Aynagöz Çakmak, Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler ve Rekabet Gücü, Türkiye Tekstil ve Hazır Giyim, Endüstrisi Üzerine Bir Uygulama, <http://eab.ege.edu.tr/pdf/5/c5-s/2-M8.pdf>, (13.07.2007), s.69.

Burada ,

$RTA_{ij} = j$ ülkesinin i malında görelî ticaret avantajını

$RXA_{ij} = j$ ülkesinin i malında görelî ihracat avantajını

$RMA_{ij} = j$ ülkesinin i malında görelî ithalat avantajını

$RC_{ij} = j$ ülkesinin i malında görelî rekabet üstünlüğü indeksine

X = ihracat

M = ithalat

n = geri kalan tüm mallar

r = dünyanın geri kalanını göstermektedir.

Balassa endeksi gibi yorumlanan RXA dışındaki diğer iki endeksin (RTA ve RC) pozitif değerleri karşılaştırmalı avantajı, negatif değerleri ise karşılaştırmalı dezavantajı göstermektedir⁷⁹. Vollrath bu üç göstergenin önemli bir özelliğine de işaret etmiştir: Söz konusu endeksler belli bir mal / ülke ile ülkelerin ve malların geri kalanları arasında ayırım yapmaya olanak tanımaktadır. Endeksler bu yolla ülke ve malın dünya ticaretinde çifte sayımını engellemektedir.

Vollrath RTA ve RC endekslerinin, arz ve talep dengesini içerdiği için daha tercih edilebilir bir indeks olduğunu belirtmektedir. Bu endeksler yapılan araştırmanın amacına göre o ülkenin, belirli bir ülkeye, belirli bir ülke grubuna, ya da bir bütün olarak dünyaya ticaretini dikkate alarak karşılaştırmalı üstünlüğünü belirleyebilmektedir. Çünkü RTA ve RC endeksi, bir ülke veya malın karşılaştırmalı üstünlüğünü daha iyi yansıtmaktadır. Ancak söz konusu endeksler bazı kısıtlamalara da sahiptir⁸⁰. Özellikle iki yanlı ticaretin söz konusu olmadığı durumlarda (ithalat yada ihracat sıfırda), endekslerinin uygulanması sınırlı kalacaktır. Ayrıca mal grubunun ya da endüstrinin açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğünde, ihracat ve ithalatın üstünlüklerinin görelî katkısını ölçme potansiyeline sahiptir. Bu üç indeks birlikte ele alındığında Vollrath, RXA indeksinin pratikte daha yaygın kullanıldığını kabul etmektedir.

⁷⁹Dilek Seymen ve Nevzat Şimşek, "Türkiye ile Çin'in OECD Pazarında Rekabet Gücü Karşılaştırması", İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, 244, Temmuz, 2006, s.4.

⁸⁰Dilek Seymen ve Nevzat Şimşek, a.g.e., s.4.

1.4.3. Net İhracat Endeksi

Uluslararası rekabet gücü ölçümlerinde kullanılan bir diğer endeks de net ihracat endeksidir. Bu endeks şu şekilde ifade edilmektedir.

$$\text{Net İhracat Endeksi} = (X_i - M_i) / (X_i + M_i) * 100 \quad (7)$$

Burada, X_i : i sektöründe toplam ihracat, M_i : i sektöründe toplam ithalatı göstermektedir. Bu endeks kısaca, bir ülkedeki net ihracatın görece büyüklüğünü göstermektedir⁸¹.

1.4.4. İhracat Benzerlik Endeksi

İhracat benzerlik (Export Similarities – ES) endeksi, herhangi iki ülkenin ya da ülke grubunun, diğer bir piyasaya yaptıkları ihracatın benzerliğini ölçmek amacıyla kullanılmaktadır.

$$B(a, b, c) = \sum \text{Min} [X_i(a, c), X_i(b, c)] \quad (8)$$

Burada $X_i(a, c)$, a ülkesinin c piyasasına yaptığı toplam ihracat içerisinde i malı ihracatının payını, $X_i(b, c)$, b ülkesinin c piyasasına yaptığı toplam ihracat içerisinde i malı ihracatının payını göstermektedir. Her i malı ihracatının toplam ihracat içerisindeki ağırlığı, a ve b ülkelerinde aynı ise ihracat benzerlik endeksi 1'e eşit olmaktadır. Ülkelerden en azından birinde i malı ihracatı yok ise, endeks 0'a eşit olmaktadır⁸².

⁸¹Hakkı Çiftçi, İktisadi Gelişme Uluslararası Rekabet ve Ulusal Kurumlar Dinamiği, Seçkin Kitabevi, Ankara, 2004, ss. 107-108.

⁸²Gonca Konyalı ve Pınar N. Emirhan, "Türk Cam Sanayi ve Seramik Sanayinin Avrupa Birliği Piyasasındaki Ticaret Yapısı ve İhracat Performansı", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 27/40, 2004, s. 33.

1.4.5. Göreli ihracat Performansı Endeksi

Görelî ihracat endeksi (Comparative Export Performance), belirli bir üründe herhangi bir ülkenin dünya piyasalarında sahip olduğu ihracat payının diğer bütün mallarda dünya ihracatında sahip olduğu paya oranı olarak tanımlanabilir. Endeks, ele alınan ülkelerin ve malların toplam ihracat hesaplanırken dışta tutulmasına ve böylece ele alınan ülke ve malın iki defa hesaba dahil edilmesine engel olabilmektedir. Görelî ihracat endeksi şu şekilde gösterilmektedir:

$$CEP = Ln \{ (X_{ib} / X_b) / (X_{ia} / X_a) \}^{83} \quad (9)$$

Burada X_{ib} b ülkesinin i malı ihracatını, X_{ia} i malı toplam dünya ihracatını, X_b b ülkesinin toplam ihracatını, X_a da toplam dünya ihracatını göstermektedir. $CEP > 1$ ise ilgili ülke endüstrisinin ihracat performansı dünyadakinden yüksek, $CEP < 1$ ise ilgili ülke endüstrisinin ihracat performansı dünyadakinden düşüktür. Diğer bir ifadeyle göreli ihracat endeksinin 1'den büyük olduğu durumda, ilgili endüstrisinin rekabet gücünün dünya ölçeğinde yüksek olduğu; 1'den küçük olduğu durumda ise dünya ölçeğinde endüstrinin rekabet gücünün olmadığı belirtilmektedir⁸⁴. Bu endeks Balassa endeksi ile aynı şeyi ölçmektedir.

1.4.6. İhracat – İthalat Oranı

İhracat- İthalat oranı, bir sektörün dış ticarete uzmanlaşma düzeyini ölçmek amacıyla kullanılan bir göstergedir. Bu basit gösterge bir çok çalışmada kullanılmaktadır. Bununla birlikte, belirli bir endüstri için ölçüldüğünde değerlendirilmesi zor bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu oranın 1'e yakın değer alması ihracat ile ithalat arasındaki daha küçük bir farkı eder ancak tam bir

⁸³Sedef Akgüngör, R. Funda Barbaros, Neşe Kumral, "Competitiveness of the Turkish Fruit and Vegetable Processing Industry in the European Union Market", Russian and East European Finance and Trade, Vol. 38/3, May-June 2002, s. 42.

⁸⁴Ozan Bahar ve Metin Kozak, Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Turizm ve Rekabet Edebilirlik, Detay Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 68.

değerlendirme yapabilmek için diğer değişkenleri de hesaba katmak gerekir⁸⁵.

$$\text{İhracat – İthalat Oranı} = (X_i / M_i) * 100 \quad (10)$$

Burada, X_i i endüstrisinin ihracatını, M_i i endüstrisinin ithalatını ifade etmektedir.

1.4.7. Ticaret Çakışması

Ticaret çakışması (Trade Overlap Formula- TO) endeksi, ilgili endüstrideki ticaretin endüstri-içi ve endüstriler-arası ticaret biçiminde yönünü açıklamaktadır. Endüstri-içi ticaret, malların eş-anlı ticareti şeklinde gerçekleştirilmekte ve ekonominin dışa açılma derecesini göstermektedir.

$$TO = 2 \sum \min (X_i, M_i) / \sum (X_i + M_i) \quad (11)$$

Burada X_i , i malı ihracatını, M_i , i malı ithalatını göstermektedir. Ticaret çakışmasının değeri 0 ile 1 arasında değişmektedir. Değer, 1'e yaklaştıkça endüstri-içi ticaret, 0'a yaklaştıkça endüstriler arası ticaret ortaya çıkmaktadır.

1.4.8. Ticaret Entropi Endeksi

Ticaret entropi (Trade Entropy) endeksi, ilgili ülkenin ticaret akışındaki yoğunluk ve yayılmayı ölçmeyi amaçlamaktadır. Değerin yüksek olması ülkenin ihracat veya ithalat yapısının yayılma gösterdiğini açıklamaktadır. Endeks değeri yükseldikçe yayılma artmaktadır⁸⁶.

$$\ln X_i = \sum b_{ij} \ln (1 / b_{ij}) \quad (12)$$

Formülde, B_{ij} : i ülkesinin j ülkesi ile gerçekleştirdiği ihracat / ithalat oranını belirtmektedir.

⁸⁵ İbrahim Demir, “Alt Sektörlerde Rekabet Gücü Ölçüm Yöntemleri”, <http://ekutup.dpt.gov.tr/planlama/42nciyil/demiri.pdf>, (30.05.2006).

⁸⁶ Bahri Yılmaz ve Selim Jürgen Ergun, “The Foreign Trade Pattern and Foreign Trade Specialization of Candidates of the European Union”, Ezoneplus Working Paper, No: 19, 2003, ss.5-6.

1.4.9. Uygunluk Katsayısı Endeksi

Uygunluk katsayısı (Conformity Coefficient – CC) endeksi, ilgili ülkelerin ihracat yapılarının benzerliği karşılaştırılmaktadır. Bu endeks aşağıdaki gibi gösterilmektedir.

$$UK = \frac{\sum_{i=1}^n x_i m_i}{\left(\sum_{i=1}^n X_i X_i \right)^{1/2} \left(\sum_{i=1}^n X_i X_i \right)^{1/2}} \quad (13)$$

Burada i ülkesinin karşılaştırması yapılan ülke ya da ülkelere olan ihracatını, n ise karşılaştırması yapılan ülke veya ülkelerin i ülkesine ihracatını göstermektedir. Endeks hesaplamasında değer, 0 ile 1 arasında değişmektedir. Uygunluk katsayısı değerinin yüksek olması ülkelerin ihracat yapılarının benzerliğinin fazla olduğunu göstermektedir⁸⁷.

1.4.10. Kurumsal Yaklaşım

Dünya Ekonomi Formu (World Ekonomik Form-WEF) ve Yönetiş Gelişme Enstitüsü (Institute of Management Development - IMD) uluslararası rekabet gücü konusunda bilimsel çalışmalar yürütmekte ve bu çalışmalarını uluslararası rekabet gücü tartışmalarına kurumsal bir kimlik katmaktadırlar. Bu iki kuruluş çalışmalarında ele aldıkları kategoriler ile kurumsallaşmış bir küresel rekabet gücü yaklaşımı oluşturmanın yanı sıra, analiz biçimlerini ve endekslerini sürekli iyileştirmektedirler⁸⁸.

1.4.10.1. World Economic Form Yaklaşımı (WEF)

Dünya Ekonomi Forumu, her yıl Global Rekabet Raporu (Global Competitiveness Report) adı verilen bir rapor yayınlamaktadır. Rapor, global rekabet

⁸⁷Bahri Yılmaz ve Selim Jürgen Ergun, a.g.e., s.22.

⁸⁸Murat Ali Dulupçu, a.g.e., s.102.

endeksi denilen endeks ile ülkelerin uluslararası rekabet gücü açısından durumu belirlenmektedir. Endeks ilk kez 1994 yılında hazırlanmış ve o yıldan beri her yıl düzenli olarak hazırlanmaktadır⁸⁹.

Rekabet gücü raporunu oluştururken 8 ana kategori içinde toplam 155 kriter esas alınmaktadır. Hesaplanan bu endeks 0 ile 2 arasında değişen puanlardan oluşmaktadır. Ülkenin rekabet gücünün en düşük olması 0 ile rekabet gücünün yüksek olması 2 ile ifade edilmektedir. Global rekabet endeksi, kişi başına düşen milli gelir ile sosyo-ekonomik göstergeleri kullanarak ülkelerin gelecek 5-10 yıl içerisindeki büyüme potansiyelini açıklamaktadır⁹⁰.

1.4.10.2. Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü Yaklaşımı

Uluslararası yönetim geliştirme enstitüsü (International Institute for Management–IMD), her yıl düzenli olarak dünya rekabet yılılığı (world competitiveness yearbook) adı verilen bir yayında ülkeleri rekabet güçlerine göre sıralamaktadır. IMD ülkeleri rekabet güçlerine göre sıralamada ekonomik yapı, siyasi yapı, ülkelerin alt yapıları, kültürleri, dünya ekonomisine entegre olma dereceleri başta olmak üzere çeşitli gruplar altında toplanan çok sayıda gösterge kullanmaktadır⁹¹.

IMD'nin uluslararası rekabet gücünü ölçmede kullandığı değişken gruplarından başlıcaları; yurt-içi ekonominin genel durumu, dışa açıklık düzeyi, kamu sektörünün yapısı ve hükümet politikaları, finans sektörünün yapısı, altyapı, yönetim, bilim ve teknoloji, insan gücüdür⁹².

⁸⁹ Augusto L. Claros, Executive Summary, The Global Competitiveness Report, World Economic Forum. 2004, s.1.

⁹⁰The Global Competitiveness Report Appendix A: Composition of the Growth Competitiveness Index, 2004, s.39.

⁹¹Hayriye Atik, a.g.e., s.65.

⁹²Hayriye Atik, a.g.e., s.65.

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (ECO)

Özellikle ikinci dünya savaşından sonra dış ticarete liberalleşme eğiliminin artması, ulaşım-haberleşme imkanlarının genişlemesi uluslararası düzende önemli değişmelere neden olmuştur. Bu değişmelerin ekonomik alandaki yansıması dünya ekonomisindeki küreselleşme eğilimleridir. Ekonomik ilişkiler, sermaye hareketleri ve teknolojinin milli sınırları aşarak uluslararası bir nitelik kazanması, farklı milletlerden insanları ve çıkar gruplarını sıkı bir şekilde birbirlerine bağlamaktadır.

2.1. Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği

Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği örgütü (Regional Cooperation for Development-RCD), İran, Pakistan ve Türkiye Dışişleri Bakanlarının Ankara’da yaptıkları bir hazırlık toplantısından sonra 1964 Temmuz ayında İstanbul’da gerçekleştirilen Zirve Toplantısında kurulmuştur⁹³. RCD, çıkış noktası itibariyle Merkezi Anlaşma Örgütü (CENTral Treaty Organization- CENTO)’ne dayanmaktadır⁹⁴.

CENTO, 21 Ağustos 1959’da Türkiye, İran, Pakistan ve İngiltere tarafından kurulmuş ve örgütün merkezi Ankara olarak belirlenmiştir. CENTO, temelde Sovyetler Birliği’ne karşı bir savunma paktı görevi yapmasına rağmen, haberleşme ve ulaşım üzerinde yoğunlaşmış, kalkınma programları sonucunda ekonomik bir boyut da kazanmıştır. Bu savunma paktı çerçevesinde ortaya konan projelerin ve karşılıklı anlaşmaların ağırlık basması sonucunda bu teşkilatın ekonomik yanını oluşturan RCD kurulmuştur⁹⁵.

⁹³ Rıdvan Karluk, Uluslararası Ekonomik Mali ve Siyasal Kuruluşlar, 5.baskı, Ankara, 2002. s.349.

⁹⁴ Bruno De Cordier, “The Economic Corporatoin Organizastion: Towards A New Silk Road on the Ruins of the Cold War”, Central Asian Survey, Vol. 15, 1996, s.48.

⁹⁵ Muzaffer Dartan, Esra Hatipoğlu, Mehmet Dikkaya, ECO Bölgesi: Uluslararası Aktörlerin Rolü ve Türkiye, Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2002, s.56.

Tarihi, kültürel, dini ve coğrafi yakınlıkları bulunan bu üç ülke tarafından kurulan RCD'nin başlıca amaçları, bölge-içi ticaretin geliştirilmesi ve hızlı sanayileşme için ortak amaçlı tesislerin kurulmasıdır⁹⁶. Bu amaçla turizm, haberleşme, ulaştırma, bankacılık, sigortacılık, petrol, karayolları, havayolları, demiryolları, denizyolları ve kültürel işbirliği gibi alanlarda ihtisas komiteleri kurulmuştur⁹⁷.

Kurucu ülkelerin 1960'lı yıllardaki ekonomik ve siyasi ortamı RCD'nin kuruluşunu gerçekleştirmiştir. Bu dönemde her üç ülkenin de sanayileşme ve batılılaşma çabaları içinde oldukları görülmektedir. Özellikle, döviz kaynaklarının yetersizliği, ana sanayi projelerinin gerçekleştirilmesi için teknoloji transferinin ve bölgedeki imkanlardan yararlanmanın zorunluluğu RCD'nin kurulmasında önemli ve itici güçler olmuşlardır.

RCD, üye ülkelerin gayretlerine rağmen pek başarılı olamamış ve 1970'lerde hemen hemen bitme noktasına gelmiştir. RCD, sadece haberleşme ve ulaştırma alanlarında bazı ortak projelerin gerçekleştirilmesine katkıda bulunabilmiştir. 1970'lerde, Afganistan'nın Sovyetler Birliğinin işgaline maruz kalması, İran'daki devrimin yarattığı dalgalanma, Pakistan'daki politik istikrarsızlık ve Türkiye'nin AET ile ilişkilerine ağırlık vermesi ve yaşanan askeri darbe vb. nedenlerle RCD'nin güç kaybettiği söylenebilir. Politik karışıklıklar yüzünden bu üç ülke, kurulmasına karar verdikleri bir serbest ticaret bölgesi konusunda da başarılı olamamışlardır⁹⁸.

2.2. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı

Bu başlık altında, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (Economic Cooperation Organization- ECO) 'nın kurulmasına ortam hazırlayan gerekçeler üzerinde kısaca durulduktan sonra bu teşkilatın işleyişini düzenleyen organlar ve görevler incelenmeye çalışılacaktır.

⁹⁶ Nevzat Güran ve İsmail Aktürk, Uluslararası İktisadi Kuruluşlar, 5. baskı, İsparta, 2001, s.325.

⁹⁷ Mehmet Aytür, Türkiye'nin AET ve RCD ile İlişkileri, Ankara, 1972., s.51.

⁹⁸ Muzaffer Dartan, "The Economic Cooperation Organization (ECO): Reality or Utopy?", Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi, Cilt: 8, Sayı:1-2, İstanbul, 2000, s.208.

2.2.1. ECO'nun Kuruluşu

ECO, Türkiye, İran ve Pakistan tarafından atıl duruma düşen RCD'nin tekrar canlandırılması için kurucu üye ülkelerin girişimleriyle 1985 yılında imzalanan ve 1977 tarihli "İzmir Antlaşması"nı değiştiren bir protokol ile kurulmuştur⁹⁹. Bu yönüyle ECO, Türkiye, İran ve Pakistan tarafından 1985'de kurulan ve üyeleri arasında ekonomik, teknik ve kültürel işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan bölgesel bir organizasyondur¹⁰⁰.

Bu örgüt Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Orta Asya ve Kafkasya'da ortaya çıkan yeni bağımsız devletlerle üyelerini ve faaliyet alanlarını genişletmiştir. Bağımsızlık sonrasında Kafkasya ve Orta Asya'da kötüye giden ekonomik gelişmeler ve bu ülkelerin Türkiye, İran ve Pakistan'la olan dini ve kültürel ortak bağları, bölgede yeni bir ekonomik alan oluşturulması fikrini gündeme getirmiştir¹⁰¹.

28 – 29 Kasım 1992 tarihinde İslamabad'da yapılan toplantıda Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan, Tacikistan ve Afganistan'ın katılımının sağlanmasıyla ECO örgütünün üye sayısı 10'a yükselmiştir. Toplantıda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ECO'nun faaliyetlerinden yararlanması kararlaştırılmıştır¹⁰².

Yeni üyelerin katılımıyla yeni bir boyut ve ivme kazanan ECO, bölgesinde yaşayan yaklaşık 400 milyon nüfusu ve 7.9 milyon kilometre karelik alanıyla Avrupa Birliği (AB) ve Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi'nden (NAFTA) sonra nüfus ve alan olarak dünyanın en geniş bölgesel işbirliği konumuna gelmiştir¹⁰³.

⁹⁹ECO: Tahran, 1992, s.1.

¹⁰⁰ECO Secretariat, <http://www.ecosecretariat.org>, (12.07.2007).

¹⁰¹Muzaffer Dartan, Esra Hatipoğlu, Mehmet Dikkaya, a.g.e., s.56.

¹⁰²Nevzat Güran ve İsmail Aktürk, a.g.e., s.325.

¹⁰³Muzaffer Dartan, a.g.m., s.56.

Tablo 1. ECO Ülkeleri ve Çeşitli Göstergeler

Ülkeler	Yüzölçüm(km ²)	Nüfus (Milyon 2005)	Kişi Başına GSYİH \$(US) (2005)
Afganistan	652,090	28,000	1,310
Azerbaycan	86,600	8,347.30	4,601
İran	1,648,196	67,477	7,950
Kazakistan	2,724,900	15,364	8,310.00
Kırgızistan	198,500	5,092.80	2,088
Pakistan	796,095	148,720	2,628
Tacikistan	143,100	6,780.40	1,388
Türkiye	774,815	71,789	7,950
Türkmenistan	491,200	6,250	8,098.00
Özbekistan	448,900	26,864	1,920
ECO Bölgesi	7,964,296	379,683	46,243

Kaynak: [http:// www.ecosecretariat.org](http://www.ecosecretariat.org).

Şekil 5 : ECO haritası

Kaynak : [http:// www.ecosecretariat.org](http://www.ecosecretariat.org).

2.2.2. ECO'nun Hedefleri

ECO'nun temel amacı üye ülkelerin aralarında ekonomik, teknik ve kültürel işbirliği yapılmasını sağlamak olup, genel hedefleri şu şekilde sıralanabilir¹⁰⁴.

- Üye ülkeler arasında ekonominin serbestleştirilmesini sağlamak,
- Bölge içi ticareti geliştirmek, ticaret engellerini kaldırarak üye ülkelerin ekonomilerini aşamalı olarak dünya ekonomisiyle bütünleştirmek,
- Her bir üye ülkenin birbiriyle ve dünya ile olan iletişimini geliştirmek ve güçlendirmek,
- ECO bölgesinin doğal kaynaklarını harekete geçirmek ve bunlardan faydalanmak,
- Üye ülkelerin gelişimini desteklemek,
- Bölgesel ve uluslararası organizasyonlarla karşılıklı ve yararlı işbirlikleri yapmak,
- Ekolojiyi ve çevreyi korumak,
- ECO bölgesindeki insanlar arasında kültürel ve tarihsel bağları kuvvetlendirmek,
- ECO Ticaret ve Kalkınma Bankası'nı kurmak,
- Hazar Denizi'nde petrol araştırılmasında ve ortak deniz politikaları oluşturulmasında işbirliği yapmak,
- Karabağ, Afganistan, Bosna-Hersek, Filistin ve Kaşmir konularında barış görüşmelerinin yapılmasına katkıda bulunmak.

ECO bu hedefler doğrultusunda orta vadede üye ülkeler arasındaki işbirliğine ilişkin olarak ticaret, ulaştırma, haberleşme ve enerji gibi sektörlere ağırlık verilmesi stratejisini benimsemiştir¹⁰⁵. ECO gerçekte, kapalı bir sistem olarak tasarlanmamış, tam

¹⁰⁴ECO Secretariat, [http:// www.ecosecretariat.org](http://www.ecosecretariat.org), (13.07.2007).

¹⁰⁵ www.byegm.gov.tr, (15.08.2007).

tersine dünya ticaretinden daha büyük bir pay elde etmek amacıyla dünyaya açılmayı hedefleyen bir örgüt olmayı amaçlamıştır¹⁰⁶.

2.2.3 ECO'nun Yapısı

ECO, Devlet Başkanları Konseyi, Bakanlar Konseyi, Daimi Temsilciler Konseyi, Bölgesel Planlama Konseyi, Sekreteryaya ve Teknik Komiteler, Zirve ve özel birimlerden oluşmaktadır.

2.2.3.1. Devlet Başkanları Konseyi

Devlet Başkanları Konseyi ECO'nun ana organıdır. Yılda iki kez, gerekli olduğu halde daha fazla sayıda toplanır. Toplantılarda, ECO programları ve projelerinin uygulanması değerlendirilir. Bu toplantılar, ECO Bölgesi'ne bölgesel ve küresel konularda ortak çıkarlar sağlayan görüş alışverişinin yapıldığı bir forum olarak görev yapar¹⁰⁷.

2.2.3.2. Bakanlar Konseyi

Bakanlar konseyi, ECO'nun temel politikasını tespit eden karar alma organıdır. Konsey üye ülkelerin dışişleri bakanlarından veya aynı seviyedeki temsilcilerden oluşmakta ve yılda en az bir kez üye ülkelere birinde bir araya gelmektedir.

2.2.3.3. Daimi Temsilciler Konseyi

Bakanlar Konseyi'nin toplanmadığı zamanlarda, Bakanlar Konseyi adına ECO'nun politikalarını uygulamak, üye ülkelere gerekli kararların oluşumunu sağlamak ve Bakanlar Konseyi kararlarının yürütülmesiyle ilgili uygun çalışmaları

¹⁰⁶Muzaffer Dartan, a.g.m., s.61.

¹⁰⁷Muzaffer Dartan, Esra Hatipoğlu, Mehmet Dikkaya, a.g.e., s.63.

yapmakla sorumlu daimi bir organdır. Daimi Temsilciler Konseyi ECO tarafından onaylanan büyükelçilerden oluşmaktadır¹⁰⁸.

2.2.3.4. Bölgesel Planlama Konseyi

Üye ülkelerin planlama müsteşarlarından veya bu görevi yürüten yetkililerden oluşmaktadır. Yılda en az bir defa Tahran'da toplanması öngörülmüştür. Görevi ECO'nun amaçlarının gerçekleşmesi için faaliyet programları geliştirmektir. Uygulamada, Teknik Komitelerin toplantı raporlarını ve faaliyet programlarını incelemekte, görüş ve önerilerle birlikte Bakanlar Konseyine sunmaktadır¹⁰⁹.

2.2.3.5.Sekretarya

Merkezi Tahran'da olup, bir genel sekreter ve kurucu üç ülkeden atanan üç genel sekreter yardımcısından oluşur. Görev süresi dört yıl olup, üye ülkeler arasından dönüşümlü olarak atanır. Görevi, üye ülkeler arasında haberleşme ve koordinasyonu sağlamak, toplantıların içeriğine yönelik gerekli belgeleri hazırlamaktır¹¹⁰.

2.2.3.6. Teknik Komiteler

ECO'nun tüm faaliyetlerini sekiz komiteden oluşan teknik komiteler planlamakta ve yürütmektedir. Bu komitelerin uygulama alanları; tarım, ekonomik ve ticari işbirliği, eğitim, bilimsel ve kültürel işbirliği, çevre ve sağlık, ulaşım ve haberleşme, enerji ve uyuşturucu kontrolünü sağlamaktır¹¹¹.

¹⁰⁸Muzaffer Dartan, a.g.m., s.63.

¹⁰⁹Rıdvan Karluk, 2002; a.g.e., s.545.

¹¹⁰Rıdvan Karluk, 2002; a.g.e., s.546.

¹¹¹T.C.Başbakanlık, Dış Ticaret Müsteşarlığı, <http://www.dtm.gov.tr/dunya/ulus/62ekois.html>. (11.07..2007).

2.2.3.7. Zirve

ECO'nun kurucu anlaşması olan İzmir Anlaşması'nda olmamakla birlikte 1992 yılından itibaren ECO'nun faaliyetlerine yönelik olarak iki yılda bir istişare mahiyetinde Devlet Başkanları düzeyinde Zirve toplantıları yapılmaktadır. Zirve toplantılarında ECO'nun gündeminde yer alan konuların yanı sıra önemli güncel bölgesel ve küresel konular ele alınmaktadır. Zirve toplantısı bölgesel danışma, koordinasyon ve diyalog için en yüksek siyasi forumu oluşturmaktadır ¹¹².

2.2.3.8. Özel Birimler

Özel birimler ve kurumlar, bazı özel işbirliği alanlarında faaliyet göstermektedir. Mevcut durum itibariyle, şu birimlerin kurulması planlanmıştır: Tahran'da ECO Kültür Enstitüsü Karaçi'de ECO Bilim Vakfı ve İstanbul'da ECO Eğitim Enstitüsü¹¹³.

2.3. ECO'nun Faaliyetleri

Genel itibariyle ECO'yu oluşturan üç temel belge bulunmaktadır. Bunlar, İzmir Anlaşması, Quetta Eylem Planı ve İstanbul Bildirisi'dir. İzmir anlaşmasında, üye ülkeler arasında ticaretin geliştirilmesi, üye ülkelerde ekonomik kalkınma ve refahın artırılması, kültürel ve manevi bağların güçlendirilmesi amacıyla belirli işbirliği proje ve konularına yer verilmiştir. Quetta Eylem Planı ise, Şubat 1993'te Pakistan'ın Quetta şehrinde toplanan ECO Bakanlar Konseyi tarafından kabul edilen ve Temmuz 1993'te İstanbul'da gerçekleştirilen ikinci ECO zirvesinde onaylanmıştır. Bu eylem planı ECO'ya bir çok alanda uzun vadeli hedefler çizmesinin yanında, 2000 yılına kadar olan

¹¹²Dış İşleri Bakanlığı Yayınları, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, http://www.mfa.gov.tr/MFA.tr/Dispolitika/Uluslararası_kuruluşlarla_ilişkiler/ELİT, (12.08.2007).

¹¹³ Muzaffer Dartan, a.g.m., s.64.

dönemde gerçekleştirilmek istenen kısa ve orta vadeli hedeflerinde belirlenmesini sağlanmıştır. Bu bağlamda gerçekleştirilmesi istenen hedefler şöyle sıralanmıştır¹¹⁴.

ECO ülkeleri arasında uydu bağlantısının sağlanması, haftada bir kez çalışacak olan ECO ülkeleri posta sisteminin oluşturulması, üye devletler arasında haberleşme ağının tamamlanarak ECO ülkeleri arasında hizmet verecek telefon ve fax kanalları oluşturulması, ECO bölgesi içinde ticaretin serbestleştirilmesi, ECO tarımsal veri bankasının kurulması için fizibilite çalışmasının yapılması, ülkelerin insan kaynaklarının geliştirilmesini sağlamak, eylem planındaki hedeflere ulaşmak ve teknik komitelerin verimliliğini arttırmak için bölge içi ekonomik aktivitelerin fizibilite çalışmalarında kullanılmak üzere ECO bünyesinde özel bir fon oluşturulması ve bu fona 300.000 dolar katkıda bulunulması kararlaştırılmıştır.

İstanbul Bildirisi, Bakanlar Konseyinin 1993'te yapılan özel toplantısında alınmış ve ikinci zirve toplantısında onaylanmıştır. Bu bildiri, ulaştırma, haberleşme, ticaret, enerji, sanayi, tarım, turizm, kültür, çevre ve özel teşebbüs'ün teşvik edilmesi gibi işbirliği alanlarında kısa orta ve uzun vadeli ve Quetta Eylem Planına göre daha ayrıntılı hedefler içermektedir¹¹⁵.

ECO'nun üçüncü zirve toplantısı 1995 tarihleri arasında İslamabad'da gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda ticaret, ulaştırma ve enerji alanlarında belirlenen hedeflere ulaşılmasını sağlayıcı projeler için gerekli finansmanın sağlanması amacıyla Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Ticaret ve Kalkınma Bankasının kurulmasına karar verilmiştir. Bankaya ilişkin anlaşma Mayıs 2006'da gerçekleştirilen dokuzuncu ECO zirve toplantısıyla yürürlüğe girmiş ve taraf hükümetlerden bankanın 2006'da çalışmaya başlaması için gerekli çalışmaların yapılması istenmiştir¹¹⁶. Merkezi İstanbul'da bulunan

¹¹⁴ Rıdvan Karluk, 2002; a.g.e., s.500.

¹¹⁵ Rıdvan Karluk, 2002; a.g.e., s.501.

¹¹⁶ www.nethaber.com.

ECO Ticaret ve Kalkınma Bankası 2007 aralık ayında kurulmuş olup, üye ülkelerdeki kalkınma projelerini desteklemektedir¹¹⁷.

ECO yedinci zirve toplantısı sonucunda kabul edilen 2002 İstanbul Bildirisinde; başta ticaret, yatırım, enerji, ulaştırma, iletişim, madencilik, tarım, sanayi ve uyuşturucu kontrolü sahaları olmak üzere, bölgesel işbirliğinin geliştirilmesinin önemi vurgulanmıştır. Ayrıca otuz yıldan beri iç ve dış savaşlarla altyapısı büyük zarar görmüş olan Afganistan'nın yeniden imarına ve bölgede barışın, istikrarın ve kalkınmanın sağlanmasına yönelik projelerin bir an önce hayata geçirilmesi gereği vurgulanmış, ticaretin serbestleştirilmesi için tarife dış engellerin ortadan kaldırılması; gümrük tarifelerinin aşamalı olarak azaltılması ve uyuşturucu ile kararlı bir şekilde mücadele edilmesi hususuna değinilmiştir¹¹⁸.

ECO çerçevesinde ulaştırma ve haberleşme, ticaret ve yatırım, enerji, maden ve çevre, tarım, sanayi ve sağlık, eğitim, bilim, kültür ve uyuşturucu alanlarında işbirliği faaliyetlerine devam edilmektedir.

2.3.1. Ulaştırma ve Haberleşme Alanında İşbirliği Komitesi

Ulaştırma ve haberleşme alanındaki idari sorumluluğu Ulaştırma Bakanlığı yürütmektedir. Komite ilk toplantısını 26 – 28 Ekim 1991 tarihlerinde İslamabad'da gerçekleştirmiş ve komite faaliyetlerinin birkaç uzman grup tarafından gözden geçirilerek yürütülmesi karara bağlanmıştır¹¹⁹. ECO ulaştırma ve haberleşme işbirliği çerçevesinde, üye ülkeler arasında her alanda işbirliğini artırarak sağlam bir altyapının kurulması amacıyla çeşitli faaliyetler yürütülmektedir. Özellikle denize çıkışı olmayan ECO ülkelerinin ihtiyaçlarına cevap verecek ve bu bağlamda uluslararası limanlara ve

¹¹⁷Banka ile ilgili detaylı bilgi için sayfa 52'ye bakılabilir.

¹¹⁸Ferhad Erkmenoğlu, "Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Devlet veya Hükümet Başkanları Yedinci Doruk Toplantısı", http://www.mfa.gov.tr/MFA-tr/Yayinlar/Dısisleri_Bakanligi_Yayinlari/Ekonomik_Sorunlar_Dergisi/Sayı8/EİT.htm, (17.07.2007).

¹¹⁹Hakan Ay ve Haluk Egeli, "Ekonomik İşbirliği Örgütünün Gelişimi ve Geleceğe Yönelik Beklentileri", Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:10, Sayı:2, İzmir, 1995, s.127.

pazarlara ulaşmalarını mümkün kılacak şekilde, bölgenin altyapısının geliştirilmesi, eksiklerin tamamlanarak iletişim ağının geliştirilip yaygınlaştırılması kararlaştırılmıştır¹²⁰.

Bu çerçevede uydu haberleşme alanında faaliyetler yapılmıştır. ECO bölgesine yönelik çalışacak olan ECOSAT uydu fırlatma projesi üzerinde durulmaktadır. Bu projenin ön hazırlıkları tamamlanmış olup proje detayları üzerinde çalışmalar devam etmektedir. Türkiye bu projenin uygulanabilir olmadığını belirtmiş ve çalışmanın dışında kalmıştır.

ECO Denizcilik Şirketi İzmir Anlaşması'ndan doğmuştur. Anlaşmanın 10. maddesinde üye ülkelerin bir denizcilik şirketi kurması gerektiği özellikle vurgulanmıştır. 1993 zirvesinde gündeme gelen proje üzerinde süren uzun çalışmalar sonucunda bir proje taslağına dönüştürülmüştür. Yaklaşık 10 milyon dolarlık bir sermaye ile kurulması ve şirket merkezinin İran olması kararlaştırılmıştır. Türkiye kurulması planlanan bu şirkete tanınan ayrıcalıkların serbest ticaret ilkeleriyle uyuşmadığı ve yerli üretime zarar verebileceği kaygısıyla katılmamıştır. İran, Kazakistan, Afganistan, Kırgızistan, Pakistan ve Türkmenistan'ın katılımıyla 1996 yılı Mart ayında şirket anlaşması imzalanmıştır. Şirketin iki gemisi bulunmaktadır. Bu gemiler Basra Körfezi'nde çalışmaya başlamıştır. Bunun yanında Hazar Denizi'nde de şirket kiralık gemilerle taşımacılık yapmaktadır.

ECO üye ülkelerinde yapılması gereken karayolları, demiryolları ve limanlar belirlenmiştir. Almatı – Taşkent – Tahran – İstanbul hattında yolcu taşımacılığına yönelik tren seferleri kapsamında Mart 2001'de İstanbul – Tahran güzergâhında, 2002 yılı içinde de bu dört şehir arasındaki demiryolu hattında düzenli yük seferleri ile yolcu tren deneme seferleri başlatılmıştır.

¹²⁰ Dpt, 2001 Yılı Programı, Resmi Gazete, 15 Kasım 2000, Sayı: 24231, s.111.

ECO Havayolu Şirketi Projesi, İran tarafının önerisi üzerine ECO gündemine alınmıştır. Böyle bir şirketin kurulabilmesi için bir fizibilite hazırlanması karara bağlanmış olup bu konudaki çalışmalar sürmektedir¹²¹.

2.3.2. Ticaret ve Yatırım Alanında İşbirliği Komitesi

Komitenin idari sorumluluğu üye ülkelerin Devlet Planlama Teşkilatları tarafından yürütülmektedir. Bu komite bünyesinde bir Tercihli Ticaret Protokolü imzalanmıştır¹²². Ekinde mal listeleri ve uygulanacak kuralları yer alan söz konusu protokol dâhilinde, üye ülkeler arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin hangi alanlarda sürdürüleceği belirtilmiştir¹²³. Bu çerçevede ECO tercihli ticaret sistemine yeni üyelerin katılımının sağlanması, bölgede zengin enerji potansiyelini harekete geçirmek ve uluslararası pazarlara ulaşmak için boru hatlarının oluşturulması, sanayinin gerçekleştirilmesi ve girişimcileri cesaretlendirmek için özel sektöre etkin roller yüklenilmesi kararlaştırılmıştır.

1999 Ağustos ayında “ECO Ticari Birliği Çerçeve Anlaşması” oluşturularak üye ülkelerin görüşlerine sunulmuştur. Bu anlaşma tarife ve tarife dışı engellerin makul bir süre içerisinde tedricen azaltılması veya ortadan kaldırılması suretiyle ECO bölgesi içinde ticaretin serbestleştirilmesini öngörmektedir.

1995 yılında Türkiye, Azerbaycan, İran, Kazakistan, Pakistan ve Türkmenistan tarafından ECO Transit Ticaret Anlaşması imzalanmış ve 1997 Aralık ayında yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşmada, ticari malların üye ülkeler arasında kara, deniz ve havayolu ile transit nakliyesinin kolaylaştırılması hedeflenmiştir. Ayrıca ECO üyesi ülkelerin işadamlarının vize işlemlerinin kolaylaştırılması anlaşması 1995 yılında

¹²¹ Rıdvan Karluk, 2002; a.g.e., s.547.

¹²² Hakan Ay ve Haluk Egeli, a.g.e., s.135.

¹²³ Sübidey Togan, “Black Sea Economic Co-operation Organization, Turic Republic and Turkey: Possibilities for Regional Economic İntegration” Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü ve TEPSA(Trans European Policy Studies Association) Konferansı 22-24 Eylül 1993, s.4.

Türkiye, Azerbaycan, İran, Kazakistan, Pakistan ve Türkmenistan tarafından imzalanarak 1998 yılında yürürlüğe girmiştir¹²⁴.

2.3.3. Enerji Alanında İşbirliği Komitesi

Enerji alanındaki faaliyetleri, ECO'ya üye ülkelerin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı yürütmektedir. ECO'nun öncelikli konularından biri de enerji işbirliğidir. ECO bölgesi, petrol, doğalgaz ve hidroelektrik enerjisi açısından büyük bir potansiyele sahip bulunmaktadır. Özellikle İran, Kazakistan ve Türkmenistan önemli enerji potansiyellerine sahiptir. Bölgenin zengin enerji kaynaklarının akılcı bir şekilde kullanılması ve uluslararası pazarlara ulaştırılması büyük önem taşımaktadır. Örneğin, İran'ın doğal gazının Türkiye üzerinden Avrupa'ya nakli ve bu çerçevede Türkiye'nin daha elverişli şartlarda doğalgaz alabilmesi söz konusudur¹²⁵.

ECO, üye ülkelerinin elektrik sistemlerinin birbirine bağlanmasına ilişkin proje çalışmaları için İslam Kalkınma Bankası'ndan 400.000 ABD doları hibe yardım almıştır. Bölgede enerji konusunda gerçekleştirilmesi planlanan projelerin danışmanlık görevini "İra-Türk-Pak, Mühendislik ve Danışmanlık Şirketi" yürütmektedir¹²⁶.

Üye ülkeler arasında petrol ve petrokimya alanında işbirliği alanlarının araştırılması faaliyetleri devam etmektedir. Bu bağlamda İran'nın tavsiyesi üzerine ECO bölgesinde enerji üretiminin geliştirilmesi amacıyla uzun vadeli bir programın yapılması uygun görülmüştür. Türkiye, İran ve Pakistan arasında, enterkonekte sistemleri başarılı bir şekilde kurulmuştur. Pakistan elektro-kimya alanında diğer ülkelere ihraç edebileceği malların listesini üye ülkelere sunmuştur. Bölge içinde çevrenin korunması ve ekolojik alanda ilişkilerin kolaylaştırılması karara bağlanmıştır. 5-6 Aralık 2001 tarihlerinde, enerjinin korunması ve verimliliği çalıştay ile ECO üyesi ülkelerde enerjinin

¹²⁴ Zübeyde Eroğlu, "Gelişmekte Olan Ülkeler Arasında Ekonomik Entegrasyon : ECO Örneği", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 2006, s.48.

¹²⁵ Hakan Ay ve Haluk Egeli, a.g.e., s.138.

¹²⁶ Ferhad Erkmenoğlu, a.g.e., s.8.

korunmasının ana hatlarını ve yöntem bilimini hazırlamak üzere bir özel komite toplantısı gerçekleştirilmiştir¹²⁷.

2.3.4. Tarım ve Sanayi İşbirliği Komitesi

Bu komitenin idari sorumluluğunu Tarım ve Köyişleri Bakanlığı yürütmektedir. Tarımsal alandaki işbirliği çalışmaları, genelde eğitim programları, seminer ve bilgi alışverişi şeklinde yürütülmüştür. 22 – 24 Temmuz 1991 tarihleri arasında İstanbul'da bu alandaki ilk görüşmeler gerçekleştirilmiştir¹²⁸. Komite, bitkisel artıkların kimyasal olmayan araçlarla kontrolü ile ilgili yapılan iki seminerde hastalıklara sebep olan ve çeşitli mikroplardan oluşan zararlı otlar ve zirai ürünlerin pazarlanması konularında kararlar almıştır.¹²⁹ Ayrıca, üye ülkeler arasında kuraklıkla mücadele, su yönetimi, tarımsal ticaretin geliştirilmesi, hasat sonrası çalışmaların ve tarımsal sanayinin geliştirilmesi konularında işbirliği çalışmaları yürütülmektedir. Yeni bitki çeşitlerinin ortaya konulması da dahil olmak üzere genetik muhafaza alanında işbirliği çalışmaları da sürmektedir.

Sanayi işbirliği çerçevesinde küçük ve orta ölçekli işletmeler ve özelleştirme gibi konularda işbirliği çalışmaları sürdürülmektedir. Sağlık işbirliği alanında ise bölgesel bir eylem planı hazırlama, aile planlaması, üreme sağlığı ve ana-çocuk sağlığı konularında çalışmalar yürütülmektedir¹³⁰.

2.3.5. Eğitim ve Kültür İşbirliği Komitesi

Bu komite çerçevesinde eğitim alanında, İran'da bir Türk Dili ve Edebiyatı bölümü kurulması, akademisyenler ve araştırmaların değişimli olarak fikir alışverişinde bulunmaları ve üye ülkelerin enstitüleri tarafından üniversiteler rehberinin hazırlanması konuları karara bağlanmıştır.

¹²⁷Zübeyde Eroğlu, a.g.e., s.50.

¹²⁸ Hakan Ay ve Haluk Egeli, a.g.e., s.137.

¹²⁹ ECO Bulletin, published by ECO secretariat, Volume 2, January, Tehran, 1992, s.6.

¹³⁰Zübeyde Eroğlu, a.g.e., s.51.

Kültürel alanda, ortak sanat ve kültür mirasına yönelik görsel malzemelerin hazırlanması ve bu konuda koruma ve restorasyon yöntemlerinin tartışılarak geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca haber ajansları arasında işbirliğinin geliştirilmesi gibi iletişim konuları, deprem hasarını önleme, doğal afetler sonrası imar, toprakaltı su kaynaklarının bulunması ve işletilmesi ve biyo-teknoloji, deri işletmeciliğinde işbirliği gibi konular belli başlı işbirliği konularıdır¹³¹. Ayrıca bölgede bilimsel faaliyetlerin artırılması amacıyla, üye ülkelerin öğrenci, araştırmacı, uzman ve bilim adamlarının bölgedeki mevcut olan eğitim ve staj olanaklarından yararlanabilmelerini sağlamak için çeşitli faaliyetler sürdürülmektedir.

2.3.6. Uyuşturucu Kontrolü Komitesi

Bu komiteyle ilgili olarak 22 – 24 Ağustos 1993 tarihinde gerçekleştirilen toplantıda üye ülkelerdeki uyuşturucu maddeler ile ilgili çeşitli konular tartışılmış ve uyuşturucu madde kullanımının denetimi ile ilgili işbirliği faaliyetleri görüşülmüştür. Buna göre, uyuşturucu maddelerle ilgili faaliyetler komite tarafından yürütülmektedir. Bu komitenin faaliyetleri arasında uyuşturucu madde arzının azaltılarak kullanımının en aza indirilmesi, üye ülkeler arasındaki uyuşturucu madde trafiğinin önlenmesi, bu konu ile mücadelede uluslararası örgütlerden faydalanarak işbirliğine gidilmesi imkânlarının araştırılması vardır¹³².

2.3.7. Altyapı ve Bayındırlık Alanlarında İşbirliği Komitesi

Bu komite bünyesinde üye ülke müteahhitlerine öncelik tanınması, bu alandaki atıl kapasitelerin kullanılması, üye ülke inşaat malzemelerinin tercihi, bir veri bankasının kurulması gibi konuların üzerinde durulmaktadır.

¹³¹Hakan Ay ve Haluk Egeli, a.g.e., s.139.

¹³²Hakan Ay ve Haluk Egeli, a.g.e., s.140.

2.4. ECO Ticaret ve Kalkınma Bankası

ECO üyesi kurucu üç ülke (Türkiye, İran, Pakistan) 15 Mart 1995 tarihinde Pakistan'ın başkenti İslamabad'da ECO ülkelerinin kalkınma sürecini hızlandırmak görüşü doğrultusunda, bölge içi ticari ve ekonomik işbirliğini geliştirmek amacıyla İzmir Anlaşması'nın temel ilkeleri çerçevesinde ECO Ticaret ve Kalkınma Bankası'nı kurmuşlardır. Bu bağlamda Bankanın işlevleri şu şekilde olacaktır¹³³:

- ECO ülkelerindeki kalkınma projelerini ve bölge için ticareti finanse etmek,
- Ulusal ve uluslararası mali kuruluşlar ile işbirliği yapmak ve bu tür kuruluşları kendi faaliyetleri için mali kanallar olarak kullanmak ,
- Governörler kurulu tarafından onaylanan yönetmeliklere göre amaçlar için özel fonlar oluşturmak ve çalıştırmak,
- Kaynakları harekete geçirmek ve amaçlarını geliştirebilecek türde gerekli veya sonradan ortaya çıkabilecek bankacılık hizmetlerini sağlamak amacıyla hertürlü diğer bankacılık faaliyetlerini üstlenmektir.

Bankada üç kurucu üyenin hisseleri eşittir. Banka'nın hesap birimi bir ECO birimi (EU) olacaktır. Her EU Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) bir Özel Çekme Hakkı'na (SDR) eşit olacaktır. Banka'nın kayıtlı sermayesi her biri itibarı değeri 100.000 hisseye bölünmüş 1000 milyon EU'dur. Kayıtlı sermayenin 700 milyon EU'luk kısmı, üye ülkeler tarafından Governörler Kurulu'nun oybirliği ile alınacak kararı üzerine, Governörler Kurulunca uygun görülecek şekil ve yöntemde ödenebilecektir. Kayıtlı sermayenin 300 milyon EU'luk kısmı kurucu üyeler tarafından başlangıçta 60 milyon EU'ya eşit olan kısmı kuruluş tarihinden itibaren 90 gün içinde ödenecektir. 240 milyon EU'ya eşit olan kısmı ise, kuruluş tarihinden itibaren 12 ay sonra başlamak üzere 10 taksitle ödenecektir¹³⁴.

¹³³ Rıdvan Karluk, 2002; a.g.e., s.345.

¹³⁴ECO Ticaret ve Kalkınma Bankası Kuruluş Antlaşması, Resmi Gazete, 17 Eylül 1999, Sayı:23819, s.3.

Banka'nın Governörler Kurulu, her üye ülkenin atayacağı bir guvernör ve bir vekilinden oluşmaktadır. Bankanın tüm yetkileri Governörler Kurulu'nda olacaktır.

Direktörler Kurulu, altı direktör ve altı direktör vekilinden oluşmaktadır. Her ECO kurucu üyesi bir direktör vekili atar. Oy hakkının en az %15'ini temsil eden veya Governörler Kurulu tarafından kararlaştırılabilecek herhangi bir minimum hakkı temsil eden diğer üyelerin, bir direktör ve bir direktör vekili atama hakları vardır. Direktör ve Vekilleri üç yıllık bir dönem için görev alır ve yeniden atanabilir. Direktör Kurulu, Banka'nın faaliyetlerinden sorumludur. Governörler Kurulu tarafından verilen yetkileri de kullanır.

Banka Başkanı, Governörler Kurulu tarafından atanır. Başkan görevi süresince guvernörlük veya direktörlük yapamaz. İlk başkanın görev süresi beş yıldır. Sonraki her başkan dört yıllık bir süre için atanır. Direktörler Kurulu, Başkan başkanlığında toplanır. Fakat Başkan'nın oyu yoktur. Başkan, Governörler Kurulu'nun toplantılarına katılabilir. Anack oy kullanamaz. Başkan, bankanın hukuki temsilcisidir. Başkan, Banka'nın en üst idari amiridir ve Direktörler Kurulu'nun talimatları çerçevesinde bankanın mevcut işlerini yürütür. Başkan, bankaca kabul edilen yönetmelikler uyarınca görevlilerin ve personelin atanma ve işten çıkarılmalarından sorumludur. Banka'nın merkezi Türkiye'dedir¹³⁵.

Banka, amaçlarına ve fonksiyonlarına zarar verecek ve bunları kısıtlayacak veya değiştirecek tarzdaki kredi veya yardımları kabul etmeyecektir. Bankanın faaliyete başlamasından itibaren altı ay içinde İran ve Pakistan'da şubelerin açılması mümkün olabilecektir. Bir üyenin bu antlaşmadaki zorunluluklarını ve yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda Governörler Kurulu bu sorunla ilgili kararı verecektir. Banka, sözleşme yapmak ve kanuni takibatta bulunmak hakkında tam yetkilidir. Banka, müşteri işlemlerinde gizliliğe uyacaktır. Banka'nın resmi haberleşme dili İngilizce'dir .

¹³⁵Ridvan Karluk, 2002; a.g.e., s.347.

2.5. ECO'nun Gelişmesinde Etkili Olan Faktörler

Uluslararası düzenin son yıllarda hızla değişerek yeni bir yapılanmaya yönelmesi ulusal, bölgesel ve küresel düzeylerde yeni arayışları da beraberinde getirmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılışı sonucu, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından oluşmuş iki kutuplu denge geçerliliğini yitirmiştir. Orta ve Doğu Avrupa, Kafkaslar ve İç Asya bir değişim sürecine girmiştir. Bu yeniden yapılanma çeşitli entegrasyonların yapısını da etkilemeye başlamıştır¹³⁶.

Dünya'nın en gelişmiş devletlerinin bile ortak değerlere sahip olduğu başka ülkelerle siyasi ve ekonomik nitelikte gruplaşmalar oluşturmaya çalıştığı günümüz dünyasında, dil, din, tarih ve kültür birliğine sahip başta Türk Cumhuriyetleri ve diğer İslam ülkeleriyle bir topluluk oluşturmaları kaçınılmaz bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır¹³⁷.

ECO, 1965 yılında Türkiye, İran ve Pakistan arasında kurulan Kalkınma için Bölgesel İşbirliği (RCD) adlı bölgesel işbirliği projesine dayanmaktadır. RCD, 1979 yılında İran'da İslam Devrimi'nin gerçekleşmesinin yarattığı dalgalanma, Pakistan'daki politik istikrarsızlık ve Türkiye'nin bu dönemde AET ile ilişkilerine ağırlık vermesi ve İran -Irak savaşları nedeniyle uzun süre faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmıştır. 1985 yılında üye ülkeler, RCD'nin örgütsel yapısını yeniden şekillendirmek ve örgütün adını ECO (Ekonomik birliği Teşkilatı) olarak değiştirmek suretiyle işbirliği yoluna gitmişlerdir. Bunun yanı sıra Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Orta Asya ve Kafkasya'da ortaya çıkan yeni bağımsız devletler, Türkiye, İran ve Pakistan'la olan dini ve kültürel ortak bağlantının da etkisiyle ECO'ya katılmışlardır¹³⁸. Tarihi, kültürel ve dini yakınlık, coğrafi açıdan birbirini tamamlayan ülkelere oluşma, zengin

¹³⁶ Hakan Ay ve Haluk Egeli, a.g.e., s.156.

¹³⁷ A.Ahad Andican, "Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinden Birleşik Türkistan'a, (Tarihi Bir Zorunluluğun Sosyo- Politik Analizi)", Türk Yurdu, Cilt:12, 1992, s.3.

¹³⁸ Muzaffer Dartan, Esra Hatipoğlu, Mehmet.Dikkaya, a.g.e., s.56.

hammadde kaynaklarına ve geniş bir pazara sahip olma ile birlikte politik çıkarların öne çıkması bu ülkelerin ECO altında birleşmelerinde etkili olmuştur¹³⁹.

Türkiye sanayi hammaddelerine ihtiyaç duyan bir ülke konumundadır. Sanayi üretimi için 2015 yılında 19 milyon ton taş kömürüne, 31 milyon ton demir cevherine ve 13 milyon ton hurdaya ihtiyaç duyacağı tahmin edilmektedir. Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu sanayi hammaddelerini Türk Cumhuriyetleri'nden sağlaması karşılıklı ilişkiler ve bu ülkelerin ekonomilerinin geliştirilmesi açısından önemli görülmektedir. Ayrıca Türk Cumhuriyetleri petrol ve doğalgaz ürünleri bakımından zengin ülkelerdir. Türkiye, Türkmenistan doğalgazının, Azerbaycan ve Kazakistan petrolünün Türkiye üzerinden batı pazarlarına taşınmasını arzu etmektedir. 30 milyar metreküp/yıl taşıma kapasiteli Türkmenistan Türkiye-Avrupa Doğalgaz Boru Hattı Projesi gerek Türkiye gerekse söz konusu ülkeler açısından büyük önem taşımaktadır¹⁴⁰. Bu da ECO'nun gelişmesinde etkili olan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

2007 tarihinde Türkmenistan Devlet Başkanı Gurbanguli Berdimuhammedov tarafından başkent Aşkabat'ta kabul edilen ECO Genel Sekreteri Khurshid Anwar, ECO'nun bölge ile ilişkilerini üst seviyeye çıkartmayı hedeflediğini belirtmiştir. Görüşmede taraflar başta enerji olmak üzere ulaşım, telekomünikasyon ve ticaret alanında karşılıklı çıkara dayalı işbirliği ilişkilerini ele almış olup, 2015 yılına kadar serbest ticaret bölgesi olmak da hedefler arasında yer almıştır¹⁴¹.

2.6. ECO'nun Gelişmesini Sınırlayan Faktörler

Bölgesel ekonomik birliklerin başarıları, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göre önemli farklılıklar göstermektedir. Gelişmiş ülkelerin öncülüğündeki AB bölgesel bütünleşme süreci 1960'lardan günümüze kadar başarılı bir gelişme süreci gösterirken, aynı dönemlerde gelişmekte olan ülkeler tarafından oluşturulan ekonomik birlikler

¹³⁹Nevzat Güran ve İsmail Aktürk, a.g.e., s.327.

¹⁴⁰Zübeyde Eroğlu, a.g.e., s. 53.

¹⁴¹www.zaman.com.tr. (12.07.2007).

zamanla ya dağılmışlar, ya da varlığını sürdürmesine karşın önemli bir gelişme gösterememişlerdir. Bu birliklerin genelde başarısız oldukları kabul edilmekte olup, bunun belli başlı nedenlerini şöyle sıralamak mümkündür. Genel olarak gelişmekte olan ülkelerin ve özellikle ECO üyesi ülkelerinin entegrasyon aşamasında karşılaştığı sorunlar şunlardır¹⁴²:

- Yetersiz altyapı
- Ekonomik sistem ve endüstriyel kalkınma farklılığı
- Kanvertibl döviz kısıtlılığı
- Politik sistemlerden kaynaklanan farklılıklar
- Teknolojik yetersizlik

Aşağıda bu sorunlar açıklanmaktadır.

2.6.1. Yetersiz Altyapı

Kaynakların daha etkin olarak kullanılması büyük ölçüde altyapı imkânlarına bağlıdır. Altyapı yatırımlarının en önemlileri ulaştırma ve haberleşmedir. ECO ülkelerinde coğrafi yakınlığa rağmen, etkin bir pazar ağı oluşturulması bakımından zorluklar çekilmektedir. Çünkü, bu ülkelerin çoğunun bölgesel entegrasyona uyum sağlayacak altyapıları ya yeterli değildir ya da yoktur¹⁴³. Altyapının yetersizliği ECO ülkelerinde, verimli ve karlı üstyapı yatırımlarının gerçekleşmesini engelleyen ve bu ülkelerin kalkınma sürecini yavaşlatan en önemli faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir.

2.6.2. Ekonomik Sistem ve Endüstriyel Kalkınma Farklılığı

ECO üyesi ülkelerin genellikle gelişmekte ve kalkınma yolunda çaba gösteren ülkeler olması nedeniyle kendi aralarında tarihi ve doğal nedenlerle farklı gelişmişlik

¹⁴²Emin Ertürk, Uluslararası İktisadi Birleşmeler, 3.Baskı, Bursa, 2002, s.347.

¹⁴³Muzaffer Dartan, a.g.e., s.72.

düzeğine sahip bulunmaktadırlar. Özellikle üye ülkeler arasında politik yönden farklılıkların (sosyalist-liberal) mevcut olması ve üye ülkelerin çoğunun bağımsızlıklarını yakın zamanda kazanmış olmaları, bununla birlikte egemenlik anlayışından ödün vermek istememeleri entegrasyonun başarısı için gerekli ölçüde egemenlik haklarını ülkeler üstü bir kuruluşa devretmekte isteksiz davranmalarına neden olmaktadır. Bu da entegrasyonun başarısını zorlaştıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁴⁴.

Kaynak dağılımı, gelir dağılımı ve sanayileşme seviyeleri açısından ECO'nun kurucu üç üyesinin diğer ECO üyelerine göre daha ileri düzeyde olması, serbest ticaret ilişkilerinin başlamasıyla bu sürecin diğer ülkelerin aleyhine bir gelişim gösterebileceği şeklinde endişe görülebilir. Bunun nedeni, nisbeten daha az gelişmiş olan ülkelerde kurulan sanayilerin, daha ileri ülkelerin rekabeti karşısında dayanamamasıdır. Bu ülkelerde sermaye kıt ve pahalı, emek ise bol ve ucuzdur. Bu durumda üretim miktarını belirleyecek olan sermaye olup, sermaye yetersizliği entegrasyon bölgesinde ortaya çıkabilecek üretim etkisi potansiyelinin yeterli düzeyde ortaya çıkmamasına neden olabilecektir¹⁴⁵. Ayrıca Sovyetler Birliği döneminde Orta Asya ülkeleri gıda ve tüketim mallarını Rusya Federasyonu'ndan temin ederken, yalnızca hammaddeyi ihraç etmekteydiler. Bu durum, ülkelerin endüstriyel yapısını önemli ölçüde etkilemek suretiyle, endüstriyel gelişimini yavaşlatmıştır. Ayrıca pek çok makine ve tüketim mallarının Sovyetler Birliği'nden ithal edilmesi, bu ülkelerin ekonomilerini Sovyetler Birliği'ne bağımlı kılmıştır¹⁴⁶.

¹⁴⁴Muzaffer Dartan, a.g.m., s.73.

¹⁴⁵Bülent Güngör, "Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri Arasındaki Ekonomik Entegrasyon Olabilirlik Etüdü", Akademik Araştırmalar Dergisi, <http://www.academical.org/dergi/makale/s.6>, yenitur.cum.htm, (25.06.2007), s.5.

¹⁴⁶Muzaffer Dartan, a.g.m., s.74.

2.6.3. Konvertibl Döviz Kıtılığı

ECO ülkeleri genel olarak döviz kıtlığına sahip olup, dış ticaretlerinde zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Özellikle Türk Cumhuriyetleri'nin karşılaştıkları bu güçlükler şu şekilde ifade edilebilir¹⁴⁷ :

- Sermaye ve döviz temininde güçlükler,
- Arzın piyasaya ve talebe uyumunda yetersiz kalması,
- Yeni pazar bulma ve bu pazarların talep yapısına uygun yeni ürün tipleri geliştirmedeki yetersizlikler,
- Sermaye ve emek piyasalarındaki yetersizlik ve sınırlılıklar,
- Para ve cumhuriyetler arası ödemeler sistemi sıkıntılar ile Ruble sistemi dışında ulusal para birimini yaratma ve yerleştirmenin güçlükleri vb.

2.6.4. Politik Sistemden Kaynaklanan Farklılıklar

ECO'nun başarısını olumsuz yönde etkileyen en önemli faktörlerden bir diğeri de ECO üyesi ülkelerin politik sistemleri arasında ciddi düzeyde farklılıkların bulunmasıdır. Bölge ülkelerinin gerek monarşik gerek demokratik gerekse ikisi arası sistem anlayışına sahip politik farklılıkları, entegrasyonun devamı ve başarısı açısından gerekli güven ve istikrarlı bir yönetimin gerçekleştirilmesini zorlaştırmakta ve ülkeler arasında sorunlara neden olmaktadır¹⁴⁸. Politik sistem farklılığı dolayısıyla halkın yönetime katılma oranları da farklılık göstermektedir. Bu oranın çok düşük düzeyde olması, halkın isteklerini yeteri düzeyde dile getiremediğinin ve ülkelerin halkın istek ve ihtiyaçları doğrultusunda yönetilmediğinin bir göstergesidir.

¹⁴⁷Zübeyde Eroğlu, a.g.e., s.54.

¹⁴⁸Emin Ertürk, a.g.e., s.349.

2.6.5. Teknolojik Yetersizlik

Teknolojik yetersizlik de ECO üyesi ülkelerinin gelişmesini sınırlayan faktörlerden birisidir. ECO ülkeleri hammadde, enerji ve doğal kaynaklar bakımından ciddi bir potansiyele sahip olmakla beraber bu kaynakları karlı ve daha verimli üretim alanlarında değerlendirilmesi için teknolojik gelişmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca üretim faktörlerinin etkinliğinin artırılarak daha düşük maliyetlerle kitlesel üretimin gerçekleştirilmesinde teknolojik gelişmeler çok önem kazanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN ECO PAZARINDA AÇIKLANMIŞ KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜK ENDEKSLERİYLE REKABET GÜCÜNÜN ANALİZİ

Çalışmanın önceki bölümlerinde uluslararası rekabet gücü teorik olarak incelenmiş, uluslararası rekabet gücünü ölçen endeksler açıklanmış ve Türkiye’nin de dahil olduğu ECO çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Bu bölümde ise önceki bölümde ele alınan endeksler yardımıyla Türkiye’nin ECO pazarındaki rekabet gücü ölçülmüş ve elde edilen sonuçlar çeşitli yönlerden analiz edilmiştir.

3.1. UYGULAMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Burada çalışmanın uygulama boyutunun amacı ortaya konmuş, bu amaca yönelik olarak kullanılan yöntemler ele alınmıştır.

3.1.1. Uygulamanın Amacı

Günümüzde ülkeler ekonomik olarak tek başına yapamayacakları yatırımları ve projeleri, güçlerini birleştirerek gerçekleştirmekte, böylece hem kendi, hem de ticari ilişkiye girdiği ülkeler bu işbirliğinden kazanç sağlamaktadır. Bu çerçevede ülkeler arası ekonomik ve bölgesel bloklaşmalar büyük önem taşımaktadır. Ülkelerin bu şekilde bölgesel bloklaşmaları, kendi egemenlik haklarından taviz vererek siyasi bir birliğe dönüşecek kadar güçlü olabileceği gibi sadece ekonomik amaçlardan doğan bir işbirliği şeklinde de olabilmektedir. Bunun şeklini ise birliği meydana getiren tarafların niyetleri ve ekonomik yapıları belirlemektedir.

Bu çalışmanın uygulamasının amacı, Türkiye’nin rekabet gücünü geliştirmekte olan ülkeler arası bir ekonomik entegrasyon hareketi olan ECO pazarında çeşitli endekslerle ölçmektir. Birden fazla endeks kullanıldığı için endekslerden elde edilen sonuçların tutarlılığını, 1997-2005 dönemi verileri kullanıldığı için sonuçların istikrarlılığını test etmektir. Ayrıca elde edilen bulgular ile politika oluşumunda katkı

sağlamak ve her bilimsel çalışma gibi, teorik ve yöntemsel analizleri araştırmak / içselleştirmek suretiyle daha sonra yapılacak çalışmalara referans olacak bulgular elde etmektir.

3.1.2. Uygulamanın Yöntemi

Dış ticaret literatüründe rekabet gücünü ölçme amaçlı pek çok endeks geliştirilmiştir. Çalışmanın uygulama boyutunda Türkiye'nin ECO'ya olan dış ticaretinde hammadde ve emek yoğun sektörlerde rekabet gücü literatürde yer alan ve rekabet gücü ölçümlerinde yaygın bir şekilde kullanılan Balassa ve Vollrath tarafından geliştirilen açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük endeksleri yararlanılarak tespit edilmiştir. Bu endekslerde ülkelerin belirli sektörlerdeki göreceli ihracat performansları belirlenmeye çalışılmaktadır.

Balassa'nın orijinal endeksi (B endeksi) ile Vollrath'ın RXA endeksi arasındaki temelde bir fark bulunmaktadır. Vollrath, daha önce de ifade edildiği gibi RXA endeksinde iki kere hesaplamayı önleyebilmek amacıyla rekabet gücü karşılaştırılan ülkenin ticaret değerlerini dahil olduğu o ülke grubu ticaretinden çıkarmıştır¹⁴⁹.

Çalışmada kullanılan ve 2, 3, 5 ve 6 no'lu Balassa ve Vollrath endekleri kısaca aşağıdaki gibi gösterilebilir:

$$B = (X_{ij} / X_{it}) / (X_{nj} / X_{nt})$$

$$V1 = RXA_{ij} = (X_{ij} / X_{nj}) / (X_{ir} / X_{nr})$$

$$V2 = RTA_{ij} = RXA_{ij} - RMA_{ij}$$

$$V3 = RC_{ij} = \ln(RXA_{ij}) - \ln(RMA_{ij})$$

Türkiye'nin ECO pazarında rekabet gücü ölçümlerinde 1997-2005 dönemi kullanılmıştır. Bu dönem veri birliği sağlamak amacıyla bu şekilde seçilmiştir. Bilindiği gibi ECO'nun Türkiye dahil 10 üyesi bulunmaktadır. Fakat Türkiye'nin ECO

¹⁴⁹Dilek Seymen ve Nevzat Şimşek, a.g.e., s.3.

pazarındaki rekabet gücü analiz edilirken ECO pazarı olarak 5 ECO üyesi ülke ele alınmış (ECO5, İran, Pakistan, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan), Afganistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan Birleşmiş Milletler COMTRADE (Commodity Trade Statistics Database) veri tabanında bazı yıllardaki veri eksikliği nedeniyle analiz dışı bırakılmak durumunda kalmıştır. Rekabet gücü ölçümlerinde temelde Birleşmiş Milletlerin COMTRADE veri tabanından ve OECD'nin ITCS (International Trade by Commodity Statistics) veri tabanından elde edilen SITC (Uluslararası Ticaret Sınıflandırması- Standard International Trade Classification) Rev.3¹⁵⁰ verileri kullanılmıştır.

Bu sınıflandırmalarda hangi basamak düzeyinin endüstriyi tanımlayacağı konusu literatürde tartışmalıdır. Bu literatürde üç basamak düzeyinin endüstriyi en iyi şekilde temsil ettiği yönünde bir görüş birliği oluşmaktadır¹⁵¹. Bu nedenle çalışmada rekabet gücü ölçümlerinde literatüre uygun olarak üç basamak düzeyi seçilmiştir.

Ayrıca hammadde yoğun endüstriler, emek yoğun endüstriler, sermaye yoğun endüstriler, kolay taklit edilebilir ve zor taklit edilebilir AR-GE endüstrileri ayırımı¹⁵² yapılarak, Türkiye'nin ECO pazarındaki rekabet gücü yalnızca hammadde yoğun endüstriler ve emek yoğun endüstriler itibarıyla incelenmiştir. Bu tercihin nedeni Türkiye'nin ECO'ya olan ihracatında bu ayırım çerçevesinde en büyük payın emek yoğun endüstrilerde, ithalatında da hammadde yoğun endüstrilerde olmasıdır. SITC (Rev.3) endüstrilerinin tanımlamaları için EK 1'e bakılabilir. Bu ayırım Hutbauer ve Chilas (1979) sınıflandırmasına dayanmaktadır. Bu çalışmada kullanılan ayırımın ayrıntısı için bkz. EK-2

¹⁵⁰ SITC (Rev..3) endüstrilerinin tanımlamaları için EK 1'e bakılabilir.

¹⁵¹ Nevzat Şimşek, a.g.e., ss.231-232.

¹⁵² Bu ayırım Hutbauer ve Chilas (1974) sınıflandırmasına dayanmaktadır. Bu çalışmada da kullanılan bu ayırımın ayrıntısı için bkz. EK 2.

3.2. TÜRKİYE İLE ECO ÜLKELERİ ARASINDA TİCARET İLİŞKİLERİNİN GELİŞİMİ

ECO'nun kurulduğu 1985 yılında Türkiye, Avrupa ve ABD'ye genellikle tarıma dayalı ve çeşitli hammadeler ihraç eden ve dış ticaretinde ekonomik büyümenin tam olarak görülmediği bir ülke konumundaydı. 1980'li yıllarda Türkiye'de gerçekleştirilen askeri ihtilal ve 1979'daki İran devrimi ve sonrasında İran- Irak savaşları, bölgesel yalnızlık içersindeki İran ve Türkiye'nin, ECO gibi bir entegrasyonda yer almalarında etkili olmuştur¹⁵³.

ECO, Türkiye'nin Orta Asya Türk Cumhuriyetler ile beraberce üye olduğu tek bölgesel ekonomik işbirliği örgütüdür. Bundan dolayı Türkiye'nin ECO ile ilişkileri incelendiğinde hem genel olarak entegrasyonla hem de bu bölgesel proje çerçevesi içinde, tarihi ve kültürel yakınlıkları olan Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerini ele almak gereklidir. Türkiye, temel kurucu üyelerden biri olması, gelişmişlik düzeyi ve Dünya ile olan ilişkileri bakımından ECO hareketi içinde öncü bir role sahiptir. Ancak, ECO'nun kuruluşunda yer alan önemli hedeflere rağmen son yıllara kadar önemli bir gelişme gösterilemediği de görülmektedir. Bunda ECO'nun iki önemli kurucu üyesi olan Türkiye ve İran'nın farklı siyasi yaklaşımlara sahip olmasının ve durumun zaman zaman iki ülke ilişkilerinde soğukluğa yol açmasının da önemli payı olabilir¹⁵⁴.

3.21. Türkiye - İran Ticari İlişkisi

Türkiye- İran ilişkilerinde zaman zaman rekabetler yaşansa da genellikle olumlu ilişkiler kurulduğunu söylemek mümkündür. İran, kültürü ve zengin doğal kaynak rezervleriyle, Orta Doğu'da Türkiye'nin en önemli ticari ortaklarından birisi olup dünya petrol rezervlerinin %9'una ve doğalgaz kaynaklarının %15'ine sahip bir ülkedir. Bununla birlikte, bu ülkenin Irak'la olan savaş dolayısıyla tahminlere göre 555 milyar

¹⁵³ Muzaffer Dartan, Esra Hatipoğlu, Mehmet Dikkaya, a.g.e., s.115.

¹⁵⁴ Ali Şen, "Bölgesel Entegrasyonlar ve Ekonomik Performans: ECO Projesi, Türkiye ve Türk Cumhuriyetler", Avrasya Etüdüleri, Sonbahar- Kış, 2005, s.187.

dolarlık bir maliyete katlanmak zorunda kaldığı ve devrim yasaları izin vermemesine rağmen alt yapının modernizasyonu için büyük oranda yabancı yatırıma ihtiyaç duyduğu ifade edilmektedir¹⁵⁵.

Sovyet Birliği'nin dağılması, gerek Türkiye'nin, gerek İran'ın jeopolitiğine yeni boyutlar katmıştır. İki ülkenin, tarihsel olarak hep bağımsız kalmış olmaları ve nüfusunun önemli bir kısmının Türk olması ve İran'ı yüzyıllar boyu Türk asıllı hanedanların yönetmiş olması vb. nedenlerle Türk ve İran ulusları sürekli olarak karışıklı etkileşim içinde yaşamışlardır¹⁵⁶.

Türkiye- İran ilişkilerinin daha iyi bir seyre girdiği 1990 ortalarından sonra, 1996'da, Türkiye İran'la 20 yıllık bir doğal gaz alımını öngören ve mali portresi 20 milyar dolar olan bir anlaşmanın yükümlülüklerini yerine getirmiştir¹⁵⁷. Türkiye İran ticari ilişkileri son yıllarda daha önceki yıllara göre bir ilerleme kaydetmektedir. 2002 yılında 308 milyon dolar olan Türkiye'nin bu ülkeye ihracatı, 2003 yılında 533 milyon dolara çıkmıştır. İran'dan yapılan ithalat ise, büyük çapta mineral yakıt ve yağ sınıfından olmak üzere aynı dönemde 920 milyon dolardan 1860 milyon dolara yükselmiştir. 2005 yılında Türkiye'nin İran'a olan ihracatı 912 milyon dolara yükselirken bu ülkeden yapılan ithalat aynı dönemde 3460 milyon dolar olarak önemli bir artış göstermiştir.

Tablo 2: Türkiye –İran Dış Ticareti (1993-2005, 1000\$ Dolar)

	İHRACAT	İTHALAT
1993	289546.8	667026.8
1994	249815.8	692408.7
1995	268433.9	689476.3
1996	297521.4	806335.2
1997	307007.5	646401.6
1998	194696.4	433026.4
1999	157815	635928.2
2000	235784.8	815730.2
2001	360535.8	839800.1
2002	308088.7	920461.5
2003	533786.2	1860682.8
2004	810686.5	1961565.6
2005	912940.5	3469705.7

Kaynak: Birleşmiş Milletler COMTRADE veri tabanından tarafımızca düzenlenmiştir.

¹⁵⁵ Muzaffer Dartan, Esra Hatipoğlu, Mehmet Dikkaya, a.g.e., s.117.

¹⁵⁶ Muzaffer Dartan, Esra Hatipoğlu, Mehmet Dikkaya, a.g.e., s.118.

¹⁵⁷ Ali Şen, a.g.m., s.188.

Türkiye'nin İran'a yönelik ihracatının temelini, başta tekstil ve demir çelik ürünleri olmak üzere bitkisel yağ, dokuma hammadeleri, kağıt ve karton, kimyasallar vb. sanayi malları oluşturmaktadır. İthalatı oluşturan temel ürünler ise ham petrol ve doğalgazdır.

Mevcut durumda ve gelecekte Türkiye, İran pazarına sunabileceği ürünleri geniş bir yelpazeye yayarak artırmazsa bu ülkeye karşı önemli bir dış ticaret açığı verecektir. 1980 ve 1990'larda yaşanan krizlerden sonra petrol gelirleri sürekli yükselen bu ülkenin tüketim talebinde meydana gelen artış Türkiye'nin ihracatı ile karşılanabilir¹⁵⁸.

İran'la Dış Ticaret Müsteşarlığının gerçekleştirdiği "Komşularla Ticaret" projesi çerçevesinde olumlu sonuçlar alınmıştır. 2000 yılından itibaren Türkiye'nin ihracatındaki nispi artışlarda iki ülke arasındaki karşılıklı üst düzey ziyaretleri, fuarlar vs. etkili olmuştur. İki ülke arasındaki ticaret hacmi petrol fiyatlarına bağlı olarak değişmekle beraber, İran ithalatının yalnızca %1-3'ünü Türkiye'den gerçekleştirdiğini özellikle belirtmek gerekir. Bu mevcut durumun iki ülke arasındaki ticaret potansiyelinin çok gerisinde olduğunu göstermektedir¹⁵⁹.

3.2.2. Türkiye- Pakistan Ticari İlişkisi

Türkiye'nin Pakistan ile olan ilişkileri, tarihsel bir dostluk bağlarına dayansa da, işbirliği alanlarının özellikle ticaret itibariyle genişletilememesi sebebiyle önemli bir gelişme sağlayamamıştır¹⁶⁰. Türkiye, Pakistan menşeli 15 adet mal kategorisindeki tekstil ürününe kota uygulamaktadır. Bunun dışında bazı anti-damping soruşturması açılmış, fakat herhangi bir yaptırıma gerek kalmadan kapatılmıştır.

¹⁵⁸Mehmet Binay, "Türkiye-İran : Dünyanın İki Devi" <http://www.ntvmsnbc.com/news/158807.asp>, (24.10.2007).

¹⁵⁹İTO, İran Ülke Etüdü, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın no: 2003-13, 2003. s.38.

¹⁶⁰Ali Şen, a.g.m., s.187.

Türkiye'nin Pakistan'a ihrac ettiği ürünler şunlardır: Hububat ve mamuller, uçucu yağlar, yüzey aktif maddeleri, demir çelik, enerji üreten makina ve cihazlar, elektrikli makina ve cihazlar, kara ulaşım araçları. Buna karşılık Pakistan'dan yapılan ithal ettiği ürünler ise şunlardır: Pamuk, hayvansal ve bitkisel maddeler, hazır deriler, postlar ve mamulleri, tekstil elyafı, demir dışı metaller, kara ulaşım cihazları, giyim eşyası ve aksesuarlar, kontrol alet ve cihazları¹⁶¹.

Pakistan ile ticari ve ekonomik ilişkilerin istenilen seviyede olmamasının nedeni; iki ülke ekonomilerinin belirli alanlarda benzer üretim tarzına sahip olması ve dolayısıyla ikili ticarete konu malların kısıtlı olması, Türk ekonomisinin ihracat potansiyelinin bu ülkede yeterince tanınmaması ve iki ülke arasındaki ulaştırma ağının yetersizliği yer almaktadır¹⁶².

Pakistan, makina teçizat vb. ürünleri, bunları temel girdi olarak kullandığı projelere finansman sağlayan sanayileşmiş ülkelerden ithal etmektedir. Bu nedenle Türkiye Pakistan'a ihracatını arttırması ve çeşitlendirilmesi için ihracat kredisi açması da düşünülebilir.

Tablo 3:Türkiye -Pakistan Dış Ticareti (1993-2005, 1000\$ Dolar)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT
1993	43376.5	115628.1
1994	56527.1	367726.5
1995	90870.5	153625.3
1996	90870.5	83466.6
1997	58160.7	57023.4
1998	63585.7	57363.2
1999	128527.2	25443.6
2000	52856.8	82232.4
2001	31186.4	101280.2
2002	57338.6	116417.7
2003	70354.8	192027.8
2004	86478.7	240345.7
2005	187554.6	315452.8

Kaynak: Birleşmiş Milletler COMTRADE veri tabanından tarafımızca düzenlenmiştir

¹⁶¹ Nesli Öztürk, Yeni Ufuklar, İslam Coğrafyasının Önemli İsimlerinden Birisi Pakistan, 2006.s.5.

¹⁶² Nesli Öztürk, a.g.m., s.6.

Türkiye'nin Pakistan'dan yaptığı ithalat neredeyse tek kaleme bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Bu da örneğin 2002 yılında ithalatın %70'ni oluşturan pamuktur. 2005 yılında bir önceki yıla oranla iki ülke arasında hem ithalatta hem de ihracatta artışlar olmuştur. Türkiye 2005 yılında Pakistan'a 187 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirirken, bu ülkeden 315 milyon dolar ithalat gerçekleştirmiştir.

3.2.3. Türkiye – Afganistan Ticari İlişkisi

Türkiye'nin Afganistan ile olan ilişkileri 1 Mart 1921 yılında imzalanan Moskova Anlaşması'yla dostluk ve işbirliği içerisinde sürdürülmüştür. Afganistan'nın Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı'ndaki yardımı ve Afgan Kralı Amanullah Han ile Mustafa Kemal Atatürk arasındaki ikili yakın dostluk ilişkisi iki ülke arasındaki dayanışmayı pekiştirmiştir¹⁶³.

Sovyet ordularını Afganistan'ı terk etmeye zorlayan mücahit gruplar arasında uzun yıllar iç çekişmeler yaşanmış ve Taliban'ın 1990'ların ortalarında gücünü iyice hissettirmeye başlamasından son ABD operasyonuna kadar ülke iç çatışmalardan uzak kalmayı başaramamıştır. Taliban'a karşı verilen mücadelede Türkiye, kendine yakın gördüğü Özbek Komutan Raşit Dostum'u desteklemiş ve 1993'te kurulmuş olan Burhaneddin Rabbani'nin devlet başkanlığındaki hükümeti tanımaya devam etmiştir. ABD'nin 11 Eylül olayları sonrasında yapmış olduğu operasyonda ise, yine ABD ve Avrupa ile birlikte hareket ederek Taliban ordularının yok edilmesi için gerekli politik ve lojistik desteği vermiştir. Afganistan'nın çok uzun dönemdir içinde bulunduğu savaş ortamı dolayısıyla bozulmuş olan altyapısının yeniden imarı için Türkiye desteğini ifade etmiş, başta eğitim ve sağlık olmak üzere örneğin Türk müteahhitlik sektörü yaklaşık 300 milyon dolarlık bir inşaat ihalesi almıştır¹⁶⁴.

¹⁶³ Muzaffer Dartan, Esra Hatipoğlu, Mehmet Dikkaya, a.g.e., s.125.

¹⁶⁴ Ali Şen, a.g.m., s.188.

Tablo 4: Türkiye Afganistan Dış Ticareti (1000\$ Dolar)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT
1993	440.9	245.9
1994	1548.2	383.5
1995	495.9	65.2
1996	2113.7	223.9
1997	6265.4	691.4
1998	21886.5	520.6
1999	667.3	698.4
2000	8053.2	497.4
2001	6982.9	419.9
2002	20231.7	1053.1
2003	36488.9	2684.1
2004	70945.3	67759.3
2005	113400.1	83011.3

Kaynak: Birleşmiş Milletler COMTRADE veri tabanından tarafımızca düzenlenmiştir

Tablodan da görüldüğü üzere iki ülkenin ticari ilişkileri çok düşük düzeydedir. Türkiye 2004 yılında bu ülkeye 70.945 milyon dolar ihracat gerçekleştirirken, ithalatı ise yalnızca 67.759 milyon dolar olmuştur. İki ülke arasındaki ticaret hacmi son yıllarda diğer yıllara göre daha fazla artış göstermiş, bu bağlamda Türkiye'nin Afganistan'a olan ihracatı 2005 yılında 113 milyon dolara yükselirken aynı dönemde bu ülkeden ithalatı 83 milyon dolara yükselmiştir.

3.2.4. Türkiye - Türk Cumhuriyetleri İlişkisi

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile beş Türk Cumhuriyeti'nin ve Tacikistan'ın 1991 yılında bağımsızlıklarını kazanması sonucu, Türkiye bu ülkeleri tanımıştır. Türkiye, Türk Cumhuriyetleri'nin kuruluşundan itibaren bu ülkelerin yeniden yapılanmasında önemli katkılar sağlamıştır. Bunlar arasında merkez bankalarının kurulması, ticari bankaların piyasa ekonomisi koşullarına intibakı, devletin mali yapısı ve gümrük sisteminin yeni dönem ihtiyaçlarına göre dönüştürülmesi, özel mülkiyet rejiminin oluşturulması gibi alanlarda hukuksal alt yapının oturtulması yer almaktadır¹⁶⁵.

¹⁶⁵ Ali Şen, a.g.m., s.189.

Türkiye, Türk Cumhuriyetleriyle ekonomik, sosyal, teknik ve kültürel her alanda yoğun ilişkiye girmiştir. Özellikle haberleşme ve ulaşım alanlarında işbirliğine öncelik verilerek kara ve hava ulaşım anlaşmaları yapılmıştır. Petrol, doğal gaz ve maden cevheri çıkarımı, işletilmesi, ulaşım, enerji, tarım bankacılık ve hizmetler kesiminde ortak yatırımlar için anlaşmalar yapılmıştır. Ayrıca Azerbaycan ve Kazakistan petrolünün ve Türkmenistan doğal gazının Bakü- Tiflis- Ceyhan boru hattı ile Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırılması yönünde çalışmalar yapılmıştır. 1992 yılında Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) bu faaliyetlerin yürütülmesinde önemli bir görev üstlenmiştir¹⁶⁶.

Türk Cumhuriyetlerine yönelik ihracat ve yatırım faaliyetleri özellikle ilk yıllarda Türk Eximbank kredileri ile desteklenmiş olup bu dönemde gerek ihracat ve gerekse üstlenilen müteahhitlik hizmetlerinde ciddi artışlar olmuştur. 1992-2000 döneminde bu kredilerin toplamı, 1.1 milyar doları bulmuştur. Diğer taraftan, Türk müteahhitlerinin Türk Cumhuriyetlerinde üstlendikleri iş tutarı, Sovyetler Birliği döneminde oldukça düşükken, 1990'ların başından itibaren sürekli bir artış kaydederek 2003 yılı sonunda 6 milyar doların üzerine çıkmıştır¹⁶⁷.

Tablo 5: Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerine İhracatı (1000\$ Dolar, 1993-2005)

	Azerbaycan	Kazakistan	Kırgızistan	Özbekistan	Türmenistan	Toplam
1993	68213.3	67854.3	17044.6	213537.4	83886.5	450536.1
1994	132121.4	106584.3	14855.3	131874.3	84157.3	469592.6
1995	161344.6	150776.1	38155.6	168547.8	56287.3	575111.4
1996	239221.7	163225.5	47085.7	229859.4	127129.3	806521.6
1997	319843.6	210586.9	49435.3	210597.3	117535.8	907998.6
1998	327163.1	214342.2	41518.4	156188.5	95815.3	835027.5
1999	248055.7	96595.6	23196.9	99135.3	106628.2	573611.7
2000	239634.3	116143.4	20287.5	82129.5	119457.3	577652.5
2001	225267.3	119832.2	17454.8	89793.6	105283.5	557631.4
2002	231456.3	160543.2	24564.4	93652.8	110654.3	620871
2003	315457.2	234456.5	41652.9	138873.5	170872.8	901312.9
2004	403942.3	355590.1	74701.5	145225.5	214847.9	1194307.3
2005	528075.6	459945.9	89529.4	151070.8	180634.7	1228621.7

Kaynak: Birleşmiş Milletler COMTRADE veri tabanından tarafımızca düzenlenmiştir

¹⁶⁶ Halil Seyidoğlu, 2003, s.285.

¹⁶⁷ Ali Şen, a.g.m., s.191.

Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile olan ihracatında ağırlıklı olarak gıda, sanayi, dokumacılık, kimya ve makine sanayi yer almakta iken, ithalatında ise pamuk, petrol, petrol ürünleri, demir –çelik, demir dışı metaller ve hammaddeler yer almaktadır.

Tablo 6:Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerinden İthalatı (1000\$ Dolar, 1993-2005)

	Azerbaycan	Kazakistan	Kırgızistan	Özbekistan	Türmenistan	Toplam
1993	33937.4	43749.5	3478.5	31934.6	76895.3	189995.3
1994	8884.3	32384.3	3655.8	78596.4	65556.8	189077.6
1995	21778.4	8663.5	5518.3	61528.4	111827.3	209315.9
1996	38236.8	93697.5	5878.4	56476.2	99895.8	294184.7
1997	58174.7	164965.8	7459.3	94617.2	72668.3	397885.3
1998	50348.5	253667.9	6775.9	96275.5	41993.6	449061.4
1999	44795.4	295919.6	2775.9	47476.4	67028.4	457995.7
2000	95685.3	346346.4	2314.9	85398.2	97882.6	627627.4
2001	78184.3	90374.3	6353.8	36873.5	71782.4	283568.3
2002	65673.2	204564.3	18654.3	75692.1	106823.5	471407.4
2003	123673.2	266638.8	11867.3	99894.2	124893.2	428091.7
2004	135537.4	442193.3	13383.6	178671.3	175795.1	945580.7
2005	272256.2	558899.9	14112.9	261466.1	160743.5	1267478.6

Kaynak: Birleşmiş Milletler COMTRADE veri tabanından tarafımızca düzenlenmiştir

Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile olan ticari ilişkileri, uzun dönemde önemli bir potansiyele işaret etmekle beraber, şu ana kadar olan performans sınırlı bir düzeyde kalmıştır denilebilir¹⁶⁸. Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile olan dış ticareti 1993-1998 döneminde sürekli bir artış kaydetmiştir. Türkiye'nin bu ülkelerle olan ihracatı, bu dönemde 450 milyon dolardan 835 milyon dolara çıkarken, aynı dönemdeki ithalatı ise 189 milyon dolardan 449 milyon dolara çıkmıştır. 1998-2002 döneminde bölgede ve Türkiye'deki krizlerin etkisiyle iki taraf arasındaki dış ticaret hacmi özellikle Türkiye ihracatının düşüşe geçmesiyle daralmıştır. Türkiye'nin ihracatı 2002 yılında 620 milyon dolarda kalırken, ithalat 2000 yılında 627 milyon dolara yükseldikten sonra 2002'de 471 milyon dolara gerilemiştir. 2003 yılında yeniden yükseliş seyrine giren iki ülke arasındaki dış ticaret hacmi, hem ihracat ve hem de ithalat açısından önemli bir artış

¹⁶⁸Ali Şen, a.g.m., s.189.

göstermiştir. 2004 yılında Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerine olan ihracatı 1194 milyon dolar iken bu rakam 2005 yılında 1228 milyon dolara yükselmiştir. Buna karşılık Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerinden yaptığı ithalat 2004 yılında 945 milyon dolar iken bu rakam 2005 yılı itibariyle 1267 milyon dolara yükselmiştir.

3.3. TÜRKİYE'NİN DÜNYA'YA OLAN DIŞ TİCARETİ İÇİNDE ECO5 ÜLKELERİ'NİN PAYI

Türkiye'nin Dünya ile olan ticari ilişkileri 1997-2005 yılları itibariyle değerlendirildiğinde, Türkiye'nin dünyaya olan ihracatı 1997 yılında 26.2 milyar dolar iken bu rakam 2005 yılında 73.4 milyar dolara yükselmiştir. Buna karşılık Türkiye'nin Dünya'dan yaptığı ithalat da sürekli artmıştır. 1997 yılında Türkiye'nin Dünya'dan yaptığı toplam ithalat 48.5 milyar dolar iken 2005 yılında bu rakam 116 milyar dolara yükselmiştir. Türkiye'nin Dünya ile olan dış ticareti hem ihracat olarak hem de ithalat olarak artmıştır. Ancak Türkiye'nin Dünya ile olan dış ticaretinde sürekli dış ticaret açığı verdiği görülmektedir.

1997- 2005 döneminde Türkiye'nin ECO5 ülkeleri ile olan dış ticaretine bakıldığında, Türkiye'nin toplam Dünya'ya olan ihracatı içinde ECO5 ülkelerinin payı yıllar itibariyle azalma, Dünya'dan yaptığı ithalat içinde ECO5 ülkelerinin payı genelde artış göstermiştir. 1997 yılında Türkiye'nin Dünya'ya olan toplam ihracatı 26 milyar dolar iken bu miktarın 944 milyon doları ECO5 ülkelere yapılmıştır. Bir başka ifadeyle Türkiye 1997 yılında toplam ihracatının %3.6'sını ECO5 ülkelere yapmıştır. Buna karşılık Türkiye'nin aynı dönemde Dünya'dan yaptığı toplam ithalatı 48 milyar dolar iken bu miktarın ancak 934 milyon doları ECO5 ülkelerinden yapılmıştır. Bu rakam Türkiye'nin Dünya'dan yaptığı toplam ithalatının %1.9'una tekabül etmektedir. Türkiye'nin Dünya'ya olan toplam ihracatı içinde ECO5'in payı 1998 yılında %3.1 iken bu rakam %2.4'e düşmüştür. Buna karşılık Türkiye'nin dünya'dan yaptığı ithalat içinde ECO5 ülkelerinin payı 1998 yılında %1.7 iken bu rakam %2.4'e yükselmiştir. Kısacası, Türkiye'nin Dünya'ya olan toplam ihracatı içinde ECO5 ülkelerinin payı 1999-2005

dönemlerinde %2-3 civarında iken, toplam ithalatı içinde ECO5 ülkelerinin payı incelenen dönemde %2-4 arasında değişmektedir.

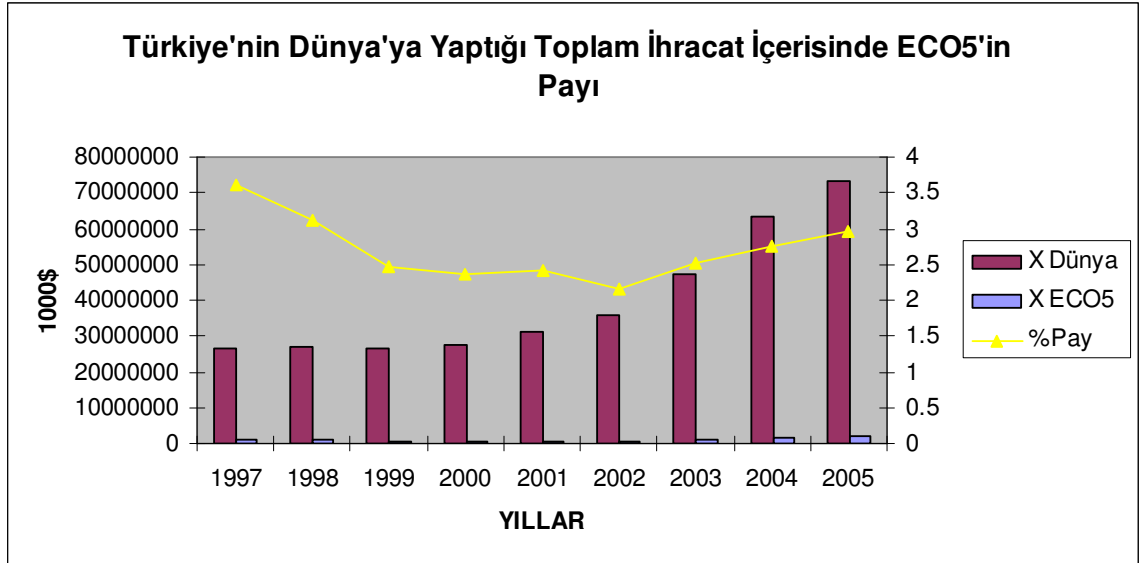
Tablo 7: Türkiye'nin Dünya ile olan Dış Ticareti İçinde ECO5'in Payı

	1000\$			1000\$		
	X Dünya	X ECO5	%Pay	M Dünya	M ECO5	%Pay
1997	26244699.6	944880.7	3.60	48585069.1	934535.4	1.92
1998	26973978.4	841270.2	3.11	45934922.6	801174.4	1.74
1999	26587225	654191.8	2.46	40686746.4	1004065.7	2.46
2000	27774906	658290.2	2.37	54502820.5	1342303	2.46
2001	31333944.4	754081.4	2.40	41399079.4	1115805.5	2.69
2002	35761981.3	774913.8	2.16	51270195.6	1317838.8	2.57
2003	47252836.3	1194484.3	2.52	69339692.1	2452861.8	3.53
2004	63167153	1733213.7	2.74	97539766	2793893.6	2.86
2005	73476408	2178045.3	2.96	116774151	4630437.9	3.96

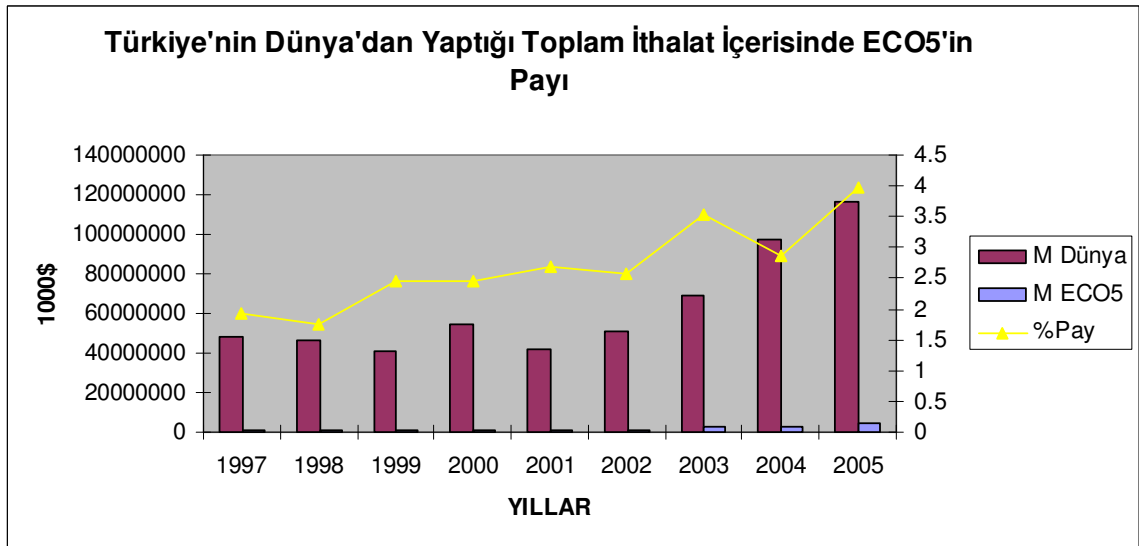
Kaynak: Birleşmiş Milletler COMTRADE veri tabanından tarafımızca düzenlenmiştir

Aşağıdaki grafiklerde Türkiye'nin Dünya ile olan ticareti, Türkiye'nin ECO5 ile olan ticareti ve Türkiye'nin Dünya ile olan dış ticareti içinde ECO5'in payı yıllar itibarıyla görülmektedir.

Grafik:1

Grafik:2

3.4. ECO5 ÜLKELERİNİN DÜNYAYA OLAN DIŞ TİCARETİ İÇİNDE TÜRKİYE'NİN PAYI

ECO5 ülkelerinin 1997- 2005 yıllarında Dünya ile olan dış ticareti değerlendirildiğinde, 1997-2005 yıllarında ECO5 ülkelerinin Dünya'ya olan ithalatı ve ihracatının sürekli artış gösterdiği görülmektedir. Ancak hemen hemen tüm yıllarda

ECO5 ülkelerinin Dünya'dan yaptığı ithalat, Dünya'ya yaptığı ihracattan fazla olmuş ve sürekli dış ticaret açığı vermiştir. 1997 yılında ECO5 ülkelerinin Dünya'ya olan ihracatı 35 milyar dolar iken bu rakam 1998 yılında gerileyerek 28 milyar dolara düşmüştür. Ancak 1999 yılında bu rakam tekrar 35 milyara yükselmiştir. ECO5 ülkelerinin Dünya'ya olan ihracatı 2000 yılında 48 milyar dolar iken bu rakam 2001 yılında azalarak 44 milyara düşmüştür. Ancak 2001 yılı sonrasında ECO5 ülkelerinin Dünya'ya olan ihracatı sürekli artış göstererek 2005 yılında bu rakam 108 milyar dolar olmuştur. ECO5 ülkelerinin Dünya'dan yaptığı ithalat 1997 yılında 94 milyar iken bu rakam 1998 yılında azalarak 84 milyar dolara düşmüş bu azalış 1999 ve 2000 yılında da devam ederek 2000 yılında 65 milyar dolar olmuştur. Ancak 2001-2005 yılları arasında ECO5 ülkelerinin dünyadan yaptığı ithalat sürekli artmıştır. 2005 yılında ECO5 ülkelerinin Dünya'dan yaptığı ithalat 217 milyar dolara yükselmiştir.

Tablo 8: ECO5'in Dünya'ya Olan Dış Ticareti İçinde Türkiye'nin Payı

	1000\$			1000\$		
	X Dünya	X Türkiye	%Pay	M Dünya	M Türkiye	%Pay
1997	35865488.56	934535.4	2.60	30449856.1	944880.7	3.10
1998	28051862.16	801174.4	2.85	26285211.8	841270.2	3.20
1999	35415558.23	1004065.7	2.83	26160465.4	654191.8	2.50
2000	48505374.75	1342303	2.76	29590064.8	658290.2	2.22
2001	44475689.39	1115805.5	2.50	32764893.4	754081.4	2.30
2002	50314963.6	1317838.8	2.61	38395427.5	774913.8	2.01
2003	61672472.72	2452861.8	3.97	50899705.7	1194484.3	2.34
2004	68736408.37	2793893.1	4.06	68320035.8	1733213.7	2.53
2005	108590382.8	4630537.9	4.26	85438903.8	2178045.3	2.54

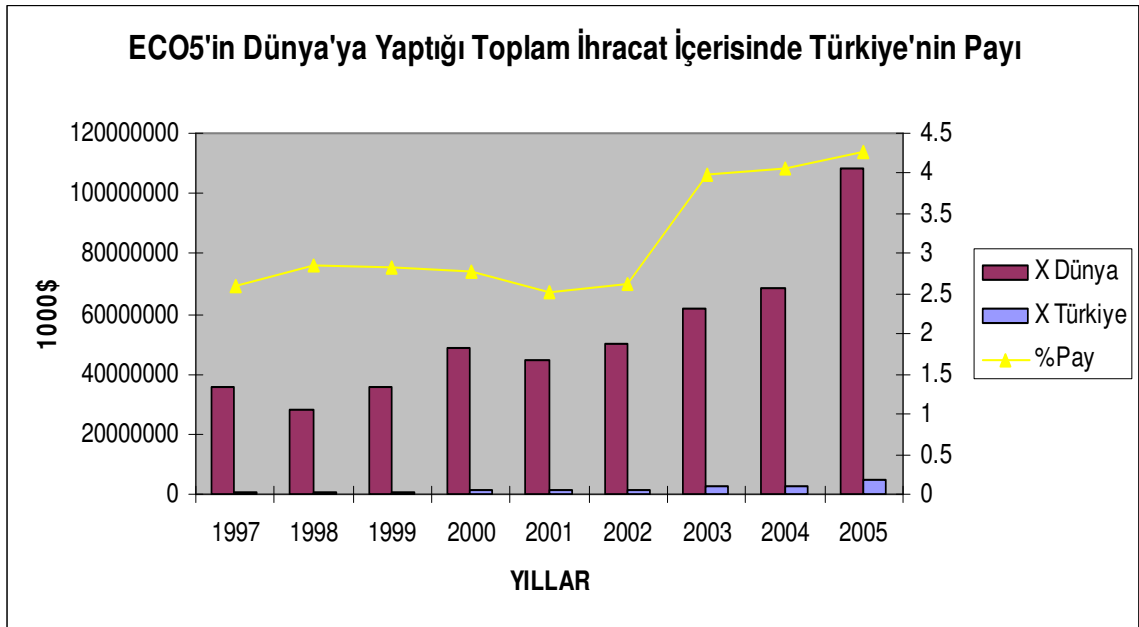
Kaynak: Birleşmiş Milletler Ülke COMTRADE veri tabanından tarafımızca düzenlenmiştir

ECO5 ülkelerinin 1997- 2005 yılları itibariyle Türkiye ile olan dış ticaret ilişkisine bakıldığında, ECO5 ülkelerinin 1997 yılında Dünya'ya olan ihracatının 35

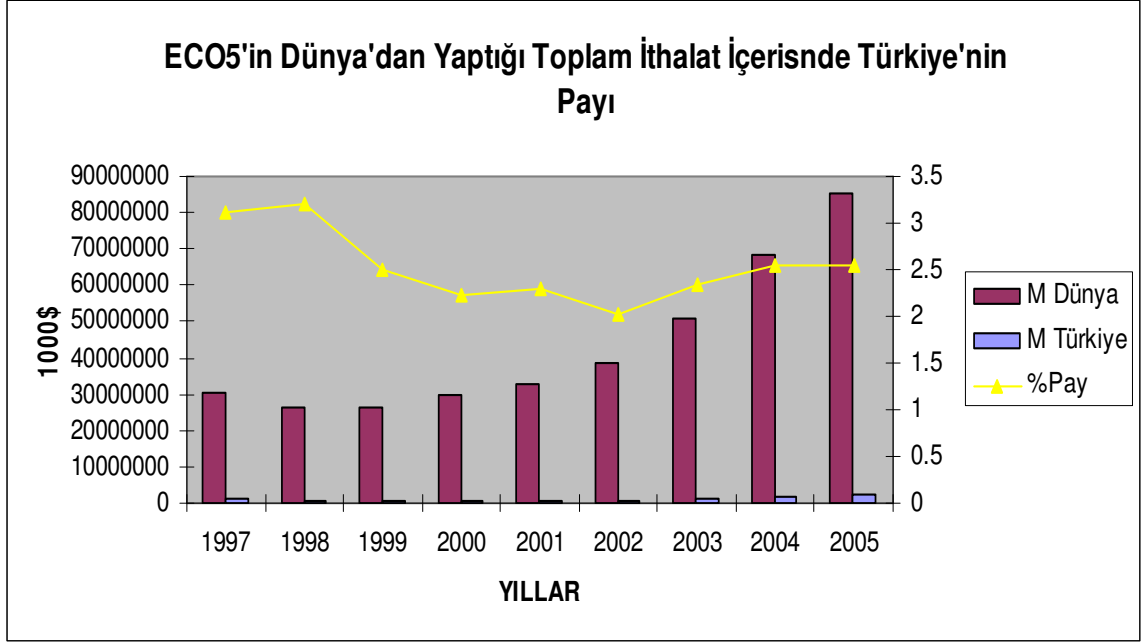
milyar dolar iken bu miktarın 934 milyon dolarının Türkiye'ye yapıldığı görülecektir. Diğer bir ifadeyle ECO5 ülkelerinin Dünya'ya olan toplam ihracatında Türkiye'nin payı %2.6 olmuştur. Aynı şekilde 1997 yılında ECO5 ülkelerinin Dünya'dan yaptığı toplam ithalatı 30 milyar dolar iken bu miktarın 944 milyon doları Türkiye'den yapılmıştır. Yüzde pay olarak bakıldığında ECO5 ülkelerinin toplam Dünya'dan yaptığı ithalat içinde Türkiye'nin payı %3.1 olmuştur. ECO5 ülkelerinin Dünya'ya yaptığı ihracat içinde Türkiye'nin payı 1997-2002 yılı arası %2 civarında iken bu oran 2003 yılında %3.9'e yükselmiş olup 2004 yılında da artış göstererek nihayet 2005 yılında %4.2 olmuştur. ECO5 ülkelerinin dünyadan yaptığı toplam ithalat içinde Türkiye'nin payı 1997 ve 1998 yıllarında %3 civarında iken, bu oran 1999-2005 yıllarında azalma göstererek %2 civarlarında devam etmiştir.

Aşağıdaki grafiklerde ECO5 ülkelerinin Dünya ile olan ticareti, ECO5 ülkelerinin Türkiye ile olan ticareti ve ECO5 ülkelerinin Dünya ile olan ticareti içinde Türkiye'nin payı yıllar itibariyle görülmektedir.

Grafik:3

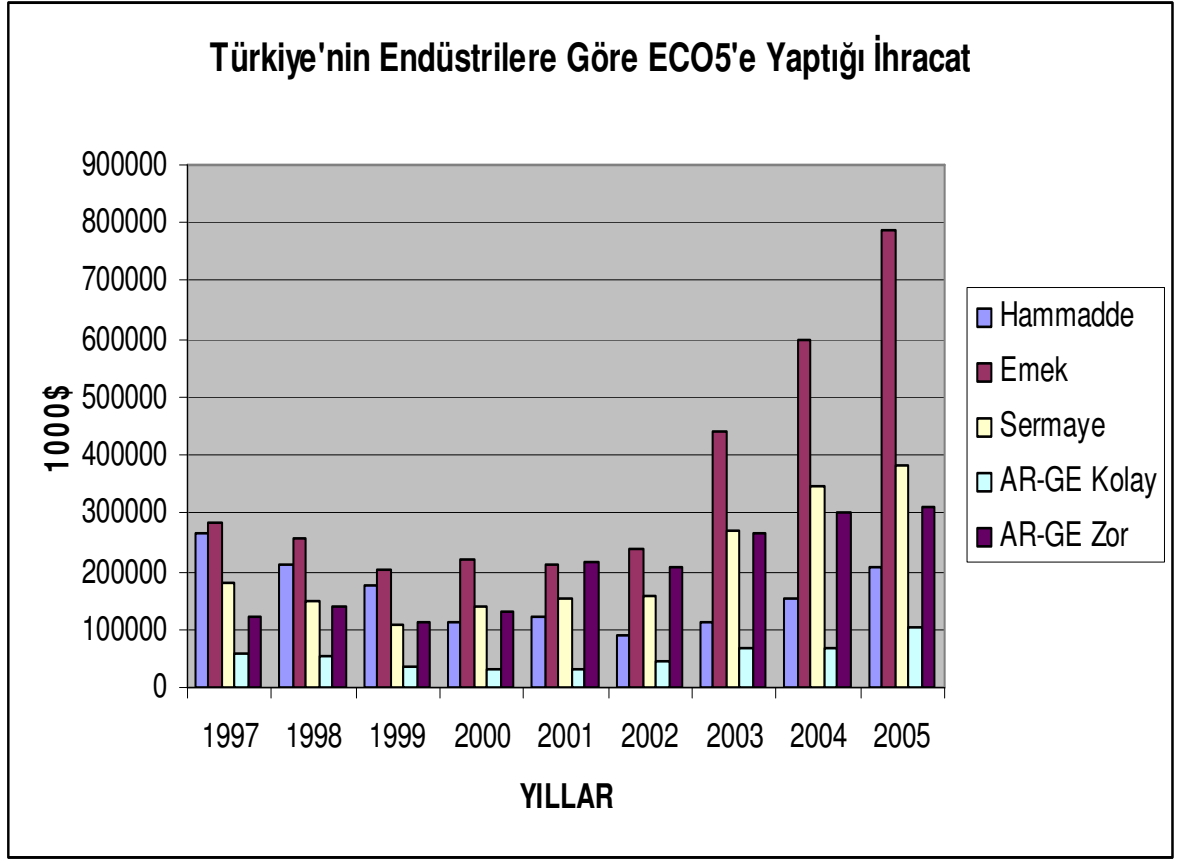
Grafik:4

3.5. ENDÜSTRİ BAZINDA TÜRKİYE’NİN ECO5 ÜLKELERİ İLE DIŞ TİCARETİ

1997-2005 dönemleri için Türkiye’nin tüm ECO5 ülkeleri ile endüstri bazında ihracat ve ithalatı grafik 5 ve 6’de görülmektedir. Burada endüstriler daha önce de ifade edildiği gibi hammadde yoğun, emek yoğun, sermaye yoğun, kolay taklit edilebilir AR-GE yoğun ve zor taklit edilebilir AR-GE yoğun olmak üzere beşli bir ayrıma tabi tutulmuştur. Türkiye’nin ECO5 ülkelerine olan ticareti bu ayırım çerçevesinde incelendiğinde, ihracat itibarıyla 1997-2001 dönemlerinde dalgalı bir seyir gösterdiği görülecektir (Grafik 5). Türkiye’nin özellikle bu dönemde emek, hammadde, sermaye ve zor taklit edilebilir AR-GE endüstrilerinde ECO5 ülkelerine olan ihracatı önem arz etmektedir. 2002 yılında Türkiye’nin ECO5 ülkelerine hammadde yoğun endüstrilerin ihracatında kısmi bir azalma olmuştur. Ancak 2003-2005 dönemlerinde Türkiye’nin ECO5 ülkelerine olan ihracatında özellikle emek yoğun endüstrilerde net bir artış gerçekleşmiştir.

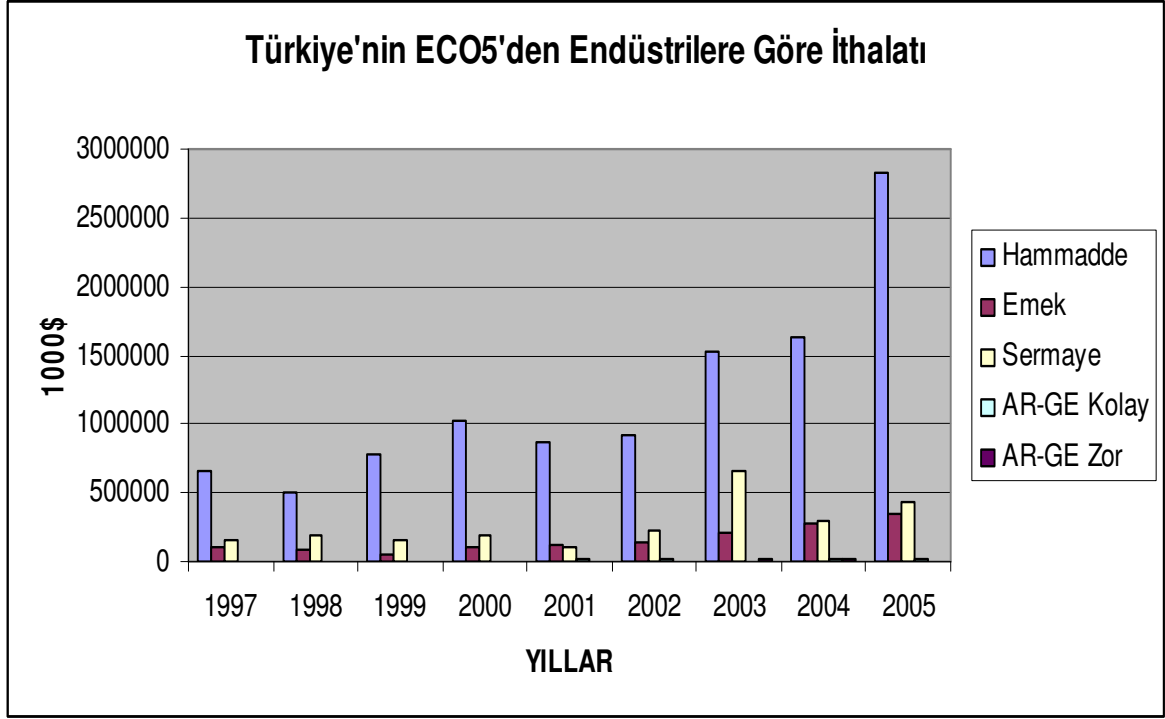
Grafik5: Türkiye'nin ECO5 Ülkelerine Endüstriler Bazında İhracatı (1997-2005)

Kaynak: Birleşmiş Milletler COMTRADE veri tabanından tarafımızca düzenlenmiştir

Grafik 6'da 1997-2005 yılları için Türkiye'nin ECO5 ülkelerinden ithalatı endüstrilere göre incelendiğinde, Türkiye'nin ECO5 ülkelerinden yıllar itibariyle büyük miktarda hammadde yoğun endüstrilerden ithalat yaptığını söylemek mümkündür. Buna karşılık sermaye ve emek yoğun endüstrilerden yapılan ithalat, hammadde yoğun endüstrilerden yapılan ithalata göre çok düşük düzeydedir.

Grafik 6: Türkiye'nin ECO5 Ülkelerinden Endüstriler Bazında İthalatı (1997-2005)

Kaynak: Birleşmiş Milletler COMTRADE veri tabanından tarafımızca düzenlenmiştir

3.6. TÜRKİYE'NİN ECO5 PAZARINDA REKABET GÜCÜ ANALİZİ

1997- 2005 yılları için Türkiye'nin ECO5 ülkeleri ile hammadde ve emek yoğun endüstrilerdeki rekabet gücü analizi Balassa ve Vollrath endeksleri kullanılarak yapılmış ve sonuçlar tablo 9 ve 10'da gösterilmiştir. Tablo 9'dan da görüldüğü üzere Türkiye'nin Balassa ve V1 endekslerine göre emek yoğun endüstrilerinde yıllar itibariyle ölçüm sonuçları 1'den büyük çıkmıştır. Bu nedenle bu endüstrilerde Türkiye'nin ECO5 pazarında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu söylenebilir. Aynı tablodan Vollrath'ın V2 ve V3 endekslerinin değerleri de yıllar itibariyle pozitif çıktığı için Türkiye'nin ECO5 pazarında sözkonusu endüstrilerde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu söylenebilmektedir. Buna karşılık tablo 10 'da Balassa ve V1 endeksinin 1997-2005 yılları itibariyle değerleri incelendiğinde, endeks değerleri 1'den küçük olduğu için Türkiye'nin hammadde yoğun endüstrilerde ECO5 pazarında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmadığı görülmektedir. Aynı tablodan Vollrath'ın V2 ve V3 endeksleri

incelendiğinde, bu değerlerin de negatif olması, sözkonusu endüstrilerde karşılaştırmalı üstünlüğün olmadığı bulgusunu teyid etmektedir.

Tablo 9: Balassa ve Vollrath Endekslerine Göre Türkiye'nin ECO5 Pazarında Emek Yoğun Endüstrilerde Rekabet Gücü Analizi

	B	V1 (RXA_{ij})	V2 [RTA_{ij} (RXA_{ij} - RMA_{ij})]	V3 [RC_{ij} (lnRXA_{ij} - lnRMA_{ij})]
1997	1.360177	1.84094822	0.273271585	0.160686103
1998	1.242175	1.61282188	0.096230663	0.061520169
1999	1.43065	2.11850952	0.635563059	0.356681823
2000	1.58022	2.35573771	0.787707875	0.407033983
2001	1.418388	2.00983282	0.37925602	0.209117727
2002	1.450804	2.13261376	0.443266932	0.233006383
2003	1.435056	2.14313849	0.784506142	0.455792773
2004	1.415326	2.12122863	1.325404583	0.678965387
2005	1.594199	2.66112595	1.343961492	0.703268035

Kaynak: Birleşmiş Milletler COMTRADE veri tabanından tarafımızca düzenlenmiştir

Türkiye'nin toplulaştırılmış endüstri düzeyinde ECO5 ülkeleri ile rekabet gücü Balassa endeksine göre yıllar itibariyle incelendiğinde (Tablo 9), Türkiye'nin ECO5 pazarında emek yoğun endüstrilerdeki rekabet gücü 1997 yılında 1.36 iken bu rakam 1998 yılında küçük bir gerileme göstererek 1.24 olmuştur. Fakat bu rakam 1999 yılı itibariyle yeniden artış göstererek 1.43'e yükselmiştir. Bu oran 1999-2005 yılı arasında inişli çıkışlı artışlar gösterse de sürekli 1 değerinin üstünde kalmıştır. 2001 yılında Türkiye'deki ekonomik krizden dolayı bu oran 1.41'e gerilemiş olup 2002 ve 2003 yıllarında da kriz etkisiyle fazla ilerleme gösteremeyip 1.4 seviyesinde kalmıştır. Fakat 2004 yılında bu rakam yeniden bir artış göstererek 1.9 olmuştur. Kısaca Balassa endeksine göre bu rakamların 1'den büyük olması Türkiye'nin ECO5 pazarında emek yoğun endüstrilerde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğunu göstermektedir. Yine tablo

9'dan Vollrath endeks değerlerine göre Türkiye'nin ECO5 pazarında rekabet üstünlüğü incelendiğinde, benzer bulgular ile karşılaşılmaktadır.

Tablo 10: Balassa ve Vollrath Endekslerine Göre Türkiye'nin ECO5 Pazarında Hammadde Yoğun Endüstrilerde Rekabet Gücü Analizi

	B	V1 (RXA ij)	V2 [RTA ij (RXAij -RMAij)]	V3 [RC ij(lnRXAij - lnRMAij)]
1997	0.450911	0.322510091	-0.376324789	-0.77328
1998	0.464071	0.307622664	-0.359803042	-0.774554168
1999	0.366736	0.248222056	-0.470750482	-1.063499431
2000	0.268446	0.189705787	-0.418952431	-1.16578251
2001	0.301007	0.201796355	-0.530017247	-1.288266793
2002	0.293286	0.195368079	-0.68919774	-1.510211561
2003	0.283897	0.183891396	-0.720669922	-1.593104751
2004	0.251732	0.149206402	-0.677893349	-1.712594711
2005	0.282749	0.190536655	-0.678208473	-1.517205198

Kaynak: Birleşmiş Milletler COMTRADE veri tabanından tarafımızca düzenlenmiştir

Türkiye'nin ECO5 pazarında, hammadde yoğun endüstriler itibariyle rekabet üstünlüğü Balassa endeksine ve Vollrath'ın V1 endeksine göre yıllar itibariyle incelendiğinde (Tablo 10) Türkiye'nin rekabet gücünün 1997- 2005 yılı arasında inişli çıkışlı değişimler gösterse de sürekli 1 değerinin altında kaldığı görülecektir. Değerlerin 1'in altında olması karşılaştırmalı dezavantajı gösterdiği için sonucu değiştirmemektedir. Tüm bu değerler Türkiye'nin ECO5 pazarında hammadde yoğun endüstrilerde karşılaştırmalı dezavantaja sahip olduğunu göstermektedir. Yine tablo 10'dan Vollrath endeks değerlerine göre Türkiye'nin ECO5 pazarında rekabet üstünlüğü incelendiğinde, 1997-2005 yılları itibariyle V2 ve V3 değerlerinin tamamının negatif olduğu görülecektir. Değerler negatif çıktığı için Vollrath endeksine göre de Türkiye'nin

hammadde yoğun endüstrilerde ECO5 pazarında karşılaştırmalı üstünlüğünün olmadığı görülmektedir.

Toplulaştırarak yapılan bu ölçümler genel bir değerlendirme yapmaya olanak tanımaktadır. Aşağıdaki 3 basamak endüstri düzeyinde yapılan ölçümler daha ayrıntılı bir inceleme olanağı vermektedir.

3.6.1. Türkiye'nin ECO5 Pazarındaki Rekabet Gücünün 3 Basamak Endüstri Düzeyinde Analizi

1997-2005 dönemi için Türkiye'nin ECO5 pazarındaki rekabet gücü analizi 3 basamak endüstri düzeyinde de yapılmıştır. Bu bağlamda emek yoğun endüstriler kapsamında 61, hammadde yoğun endüstriler kapsamında 75 adet 3 basamak düzeyindeki endüstrilerle çalışılmış, elde edilen sonuçlar tablo 11-12'de rapor edilmiştir.

Tablo 11'de görüldüğü gibi Türkiye'nin 266 “iplik eğirmeye elverişli sentetik lifler” 267, “diğer suni lifler ve artıkları” 633 “mantardan eşya” 634, “kaplamalık ağaçlar, levhalar, kontrplak, sırk, kazık vb.”, 635 “ağaçtan muhafazalar, kutu, kafes sandık, vs. ile inşaat ve marangozluk mamülleri”, 641 “kağıt ve karton”, 642 “liflerden mamul eşya”, 654 “dokumaya elverişli maddelerden dokunmuş mensucat”, 656 “kordelalar, etiketler, armalar, tüller”, 657 “özel iplikler ve dokunmamış mensucat” 655 “örme mensucat”, 656 “kordelalar, etiketler, armalar, tüller”, 657 “özel iplikler ve dokunmamış mensucat”, 658 “diğer hazır eşya ve takımlar”, 661 “yontulmaya, inşaat ve heykelciliğe elverişli taşlar”, 662 “silisli topraklardan, ateşe dayanıklı çimentodan inşaat eşyası”, 662 “silisli topraklardan, ateşe dayanıklı çimentodan inşaat eşyası”, 663 “silisli fosil unları”, 664 “cam”, 665 “camdan imal edilmiş eşya”, 666 “çanak- çömlek”, 691 “demir veya çelik ve alüminyum inşaat ve inşaat aksamı”, 692 “depolama ve ulaşım için metal kaplar” 693 “teller” 694 “bakır, alüminyum, demir veya çelikten civiler”, 695 “el aletleri ve makineler için aletler”, 697 “adi metallere ev işlerinde kullanılan eşya

ve aksam”, 699 “diğer adi metallerden eşya”, 811 “prefabrik yapılar”, 812 “demir, çelik ve seramikten radyatörler (elektriksiz)”, 813 “ışıklı isim tabelaları ve aksamı”, 821 “mobilya, aksam ve parçalar”, 831 “sandıklar, bavullar, çantalar ve kılıflar”, 841 “erkek/erkek çocuklar için örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarlar”, 844 “kadın/kız çocuklar için örme giyim eşyası”, 845 “örülmüş olsun olmasın diğer giyim eşyası”, 846 “iç giysi ve giyim eşyası teferruatı (örülmüş olsun olmasın)”, 892 “basılmış yayınlar” 895 “büro eşyası, yazı ve çizim malzemeleri”, 897 “kıymetli metallere kaplama kuyumcu eşyası”, 898 “müzik aletleri” endüstrilerinde ECO5 pazarında açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük tespit edilirken; 261 “ipek”, 263 “pamuk (ham, döküntü, taranmış), linter pamuğu”, 268 “yün/yapağı ve diğer hayvan kılı”, 611 “işlenmiş deri ve köseleler”, 652 “pamuklu mensucat”, 659 “halılar ve diğer yer kaplamaları”, 696 “bıçakçı eşyası ve sofrta takımları”, 894 “çocuk arabaları, oyuncaklar, spor malzemeleri”, endüstrilerinde açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmadığı tespit edilmiştir. Her bir yıl için yapılan hesaplama için Ek 3-6’ya bakılabilir.

Tablo11 : Türkiye'nin Emek Yoğun Endüstrilerde ECO5 Pazarındaki Rekabet Gücü Analizi (1997- 2005 Ortalaması)

	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama
	B	V1 (RXAij)	V2 (RTAij)	V3 (RCij)
	>1	>1	>0	>0
261 İpek	0.37	0.3	-10.73	-3.28
263 Pamuk (ham, döküntü, taranmış), linter pamuğu;	0.67	0.56	-1.63	-1.26
264 Jüt veya bitki iç kabuklarının dokumaya elverişli diğer lifleri	0.62	0.68	0.67	4.65
265 Dokumaya elverişli diğer bitkisel lifler	1.8	0	0	0
266 İplik eğirmeye elverişli sentetik lifler	1.91	32.01	31.43	3.13
267 Diğer suni lifler ve artıkları	1.6	3.55	2.25	0.82
268 Yün/yapağı ve diğer hayvan kılı	0.92	0.92	-1.09	-0.79
269 Kullanılmış eşya	1.63	6.13	6.12	6.1
611 İşlenmiş deri ve köseleler	0.38	0.27	-7.04	-3.26
612 Başka yerlerde belirtilmeyen diğer işlenmiş deri ve köseleler	0.79	44.3	26.13	-2.44
613 Dabaklanmış, aprelenmiş, bütün halinde kürkler	2.34	0	0	0
633 Mantardan eşya	1.86	7.72	6.26	1.43
634 Kaplamalık ağaçlar, levhalar, kontrplak, sıruk, kazık vb.	2.17	17.65	16.89	3.12
635 Ağaçtan muhafazalar, kutu, kafes sandık, vs. ile inşaat ve marangozluk mamülleri	1.97	8.41	7.06	1.81

Kaynak: Birleşmiş Milletler COMTRADE veri tabanından tarafımızca hesaplanmıştır.

Tablo11 (Devam): Türkiye'nin Emek Yoğun Endüstrilerde ECO5 Pazarındaki Rekabet Gücü Analizi (1997- 2005 Ortalaması)

	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama
	B	V1 (RXAij)	V2 (RTAij)	V3 (RCij)
	>1	>1	>0	>0
641 Kağıt ve karton	2.24	37.19	35.57	3
642 Liflerden mamul eşya	2.22	23.02	22.29	3.43
651 Tekstil iplikleri	1.06	3.68	1.15	-0.54
652 Pamuklu mensucat	0.83	6.54	-14.63	-2.99
653 Sentetik veya suni filamentler	1.46	12.02	7.79	-0.25
654 Dokumaya elverişli maddelerden dokunmuş mensucat	2.25	44.71	40.44	2.26
655 Örme mensucat	1.88	114.63	99.42	0
656 Kordelalar, etiketler, armalar, tüller	2.05	9.92	6.5	1.2
657 Özel iplikler ve dokunmamış mensucat	1.89	8.27	7.01	1.62
658 Diğer hazır eşya ve takımlar	1.11	7.21	6.4	0.7
659 Halılar ve diğer yer kaplamaları	0.77	0.7	-1.31	-1.13
661 Yontulmaya, inşaata ve heykeltiliğe elverişli taşlar	1.89	18.33	16.04	1.75
662 Silisli topraklardan, ateşe dayanıklı çimentodan inşaat eşyası	2.13	13.86	13.53	3.71
663 Silisli fosil unları	1.48	2.52	1.64	0.98
664 Cam	2.08	14.62	13.88	2.77
665 Camdan imal edilmiş eşya	2.21	28.48	27.54	3.27
666 Çanak- çömlek	2.04	10.5	9.03	1.99
667 İnciler ve kıyafetli metal taşlar	0.63	1.26	-24.96	-4.01
691 Demir veya çelik ve alüminyum inşaat ve inşaat aksamı	2.24	26.84	26.17	3.86
692 Depolama ve ulaşım için metal kaplar	1.82	6.07	5.52	2.37
693 Teller	2.27	63.15	62.73	4.8
694 Bakır, alüminyum, demir veya çelikten çiviler	2.01	20.6	19.49	2.59
695 El aletleri ve makineler için aletler	1.85	7.04	6.39	2.18
696 Bıçakçı eşyası ve sofrta takımları	0.6	0.69	-1.45	-1.48
697 Adi metallerden ev işlerinde kullanılan eşya ve aksam	2.01	9.39	8.04	1.95
699 Diğer adi metallerden eşya	2	8.42	7.18	1.87
811 Prefabrik yapılar	2.1	21.76	21.61	4.77
812 Demir, çelik ve seramikten radyatörler (elektriksiz)	2.24	34.38	31.22	2.26
813 Işıklı isim tabelaları ve aksamı	2.12	13.48	11.88	2.15
821 Mobilya, aksam ve parçalar	2.09	14.55	13.29	2.29
831 Sandıklar, bavullar, çantalar ve kılıflar	1.98	9.3	2.61	0.22
841 Erkek/erkek çocuklar için örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarlar	1.62	13.72	10.73	0.31
843 Erkek/erkek çocuklar için örme giyim eşyası ve aksesuarlar	0.97	2.59	-1.13	-0.94
844 Kadın/kız çocuklar için örme giyim eşyası	2.13	27.06	22.55	1.34

Kaynak: Birleşmiş Milletler COMTRADE veri tabanından tarafımızca hesaplanmıştır.

Tablo11 (Devam) : Türkiye'nin Emek Yoğun Endüstrilerde ECO5 Pazarındaki Rekabet Gücü Analizi (1997- 2005 Ortalaması)

	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama
	B	V1 (RXAij)	V2 (RTAij)	V3 (RCij)
	>1	>1	>0	>0
845 Örülmüş olsun olmasın diğer giyim eşyası	2.11	17.28	14.36	1.55
846 İç giysi ve giyim eşyası teferruatı (örülmüş olsun olmasın)	1.61	4.4	1.4	0.15
848 Tekstil dışında kalan giyim eşyası, şapka vs	1.28	13.96	10.71	-0.35
851 Ayakkabılar ve aksanı	1.32	1.92	-0.77	-0.31
891 Ateşli harp silahları ve malzemeleri	1.73	0	0	0
892 Basılmış yayınlar	1.72	4.46	3.71	1.69
893 58'deki maddelerden mamul eşya	1.85	5.37	3.13	0.84
894 Çocuk arabaları, oyuncaklar, spor malzemeleri	0.26	0.31	-2.27	-3.13
895 Büro eşyası, yazı ve çizim malzemeleri	1.66	3.4	1.18	0.44
896 Sanat ve koleksiyon eşyası, antika eşya	1.62	9.37	-2.67	-0.03
897 Kıymetli metallerle kaplama kuyumcu eşyası	2.23	27.53	18	1.04
898 Müzik aletleri	1.63	6.75	4.81	0.73
899 Başka yerde belirtilmeyen maddelerden işlenmiş eşya	1.04	2.44	0.78	-0.3

Kaynak: Birleşmiş Milletler COMTRADE veri tabanından tarafımızca hesaplanmıştır.

Türkiye'nin ECO5 pazarında hammadde yoğun endüstrilerin rekabet gücü için yapılan hesaplamalar gösterildiği Tablo 12 incelendiğinde, 001 “canlı hayvanlar”, 012 “hayvanların (sığır hariç) eti-taze/soğutulmuş/dondurulmuş”, 017 “et, balık, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar”, 024 “peynir ve lor”, 025 “yumurta ve yumurta albüminleri” 037 “balık, kabuklu hayvanların konserveleri”, 043 “arpa”, 046 “buğday ve mahlut unu, bulgur, irmik ve pellet”, 047 “diğer hububat un, bulgur,irmik ve pellet”, 048 “ekmekçilik ve pastacılık ürünleri”, 054 “sebzeler, kuru baklagiller, vb.”, 056 “kurutulmuş sebzeler, sebze unları ve müstahzarları”, 057 “taze/ kuru meyve ve kabuklu yemişler”, 058 “sebze ve meyveden hazırlanmış konserveler”, 059 “meyve suları (üzüm şırası dahil) sebze suları”, 062 “şeker mamulleri”, 071 “kahve”, 072 “kakao”, 075 “baharatlar”, 081 “hayvan gıdası olarak kullanılan maddeler”, 091 “margarin”, 098 “başka yerde bulunmayan gıda müstahzarları”, 222 “yağlı tohumlar ve meyveler”, 223 “diğer yağlı tohum ve meyveler”, 248 “ahşap demiryolu veya tramvay traversleri”, 273 “taş, tuz ve kum”, 277 “sanayide kullanılan elmas, sünger taşı, zımpara taşı vs.”, 278

“ham mineraller”, 325 “kok ve sömük (taşkömürü, linyit ve turbdan), kami kömürü”, 421 “bitkisel sıvı yağlar”, 422 “diğer bitkisel sıvı yağlar”, 431 “işlenmiş ayvansal ve bitkisel katı veya sıvı yağlar” endüstrilerinde açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük olduğu; buna karşılık 035 “balıklar (kuru/tuzlu/salamura/tütsülü) insan yemesi için balık unu/ezmesi/pelleti”, 036 “kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar”, 042 “pirinç”, 045 “buğday, pirinç, arpa ve mısır dışı tahıllar”, 211 “ham deriler (post ve kürk dışında)”, 232 “doğal kauçuk ve benzer doğal lastikler”, 245 “yakmaya mahsus ağaçlar ve odun kömürü”, 251 “odun veya diğer lifli selülozik maddeler, hammurları”, 272 “hayvansal ve bitkisel gübreler, tabi kalsiyum fosfat ve diğer tabi potasyum tuzları”, 274 “kükürt ve demir piritleri”, 281 “demir cevherleri”, 282 “demir-çelik döküntü ve hurdaları, bunların külçeleri”, 321 “taşkömürü”, 322 “taşkömürü, linyit ve turb”, 333 “petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar”, 335 “petrol ürünleri artıkları”, 342 “sıvılaştırılmış propan ve bütan gaz”, endüstrilerinde açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmadığı görülmüştür. Her bir yıl için yapılan hesaplamalar için Ek 7-10’a bakılabilir.

Tablo 12: Türkiye'nin Hammadde Yoğun Endüstrilerde ECO5 Pazarında Rekabet Gücü Analizi (1997- 2005 Ortalaması)

	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama
	B	V1 (RXAij)	V2 (RTAij)	V3 (RCij)
	>1	>1	>0	>0
001 Canlı hayvanlar	1.33	6.64	0.21	0.22
011 Sığır eti-taze/soğutulmuş/dondurulmuş	0.46	1.73	0.45	0
012 Hayvanların(sığır hariç)eti-taze/soğutulmuş/dondurulmuş	1.49	2.54	1.28	6.01
016 Et ve yenilen sakatat-tuzlu/salamura/kurutulmuş-ehmeler	1.3	0	1.01	0
017 Et, balık, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar	1.59	8.11	1.5	6.85
022 Süt ve krema	0.94	0.96	0.67	1.83
023 Tereyağı, süt esaslı katı-sıvı yağlar	0.95	1.57	0.81	2.14
024 Peynir ve lor	2.06	11.26	0.91	2.38
025 Yumurta ve yumurta albüminleri	1.18	4.07	0.34	1.06
034 Balıklar- canlı, taze/soğutulmuş/dondurulmuş	1.07	1.29	-0.19	-0.04
035 Balıklar (kuru/tuzlu/salamura/tütsülü)insan yemesi için balık unu/ezmesi/pelleti	0.53	0.74	-0.48	-0.34
036 Kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar	0.57	0.49	-1.03	-2.26
037 Balık, kabuklu hayvanların konserveleri	1.03	1.12	0.27	2.33
041 Buğdayve mahlut	0.42	0.36	0.22	-0.66
042 Pirinç	0.01	0.01	-0.26	-4.18
043 Arpa	1.19	2.23	0.81	2.03

Kaynak: Birleşmiş Milletler COMTRADE veri tabanından tarafımızca hesaplanmıştır.

Tablo 12 (Devam) : Türkiye'nin Hammadde Yoğun Endüstrilerde ECO5 Pazarında Rekabet Gücü Analizi (1997- 2005 Ortalaması)

	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama
	B	V1 (RXAij)	V2 (RTAij)	V3 (RCij)
	>1	>1	>0	>0
044 Mısır	1.98	12.61	1.51	3.21
045 Buğday, pirinç, arpa ve mısır dışı tahıllar	0.43	0.57	-0.35	-2.93
046 Buğday ve mahlut unu, bulgur, irmik ve pellet	1.31	2.05	0.63	6.72
047 Diğer hububat un, bulgur, irmik ve pellet	1.21	11.43	0.96	5.52
048 Ekmekçilik ve pastacılık ürünleri	1.76	4.67	0.87	2.68
054 Sebzeler, kuru baklagiller, vb.;	1.71	4.19	0.76	2.46
056 Kurutulmuş sebzeler, sebze unları ve müstahzarları;	2.1	12.88	0.75	2.78
057 Taze/ kuru meyve ve kabuklu yemişler	1.53	2.65	0.35	1.46
058 Sebze ve meyveden hazırlanmış konserveler	2.31	69.37	1.028	4.49
059 Meyve suları (üzüm şırası dahil) sebze suları	1.54	2.61	0.63	2.1
062 Şeker mamulleri	1.89	5.9	1.07	3.7
071 Kahve	2.11	60.56	1	1.18
072 Kakao	2.34	1969.25	0.98	5.34
073 Çikolata ve kakao içeren diğer madeler	1.94	17.23	1.02	0
074 Çay ve Paraguay çayı	0.81	0.94	0.77	3.85
075 Baharatlar;	1.01	1.09	0.45	2.05
081 Hayvan gıdası olarak kullanılan maddeler	1.32	2.21	0.71	0.82
091 Margarin	2.25	877.34	1.32	5.84
098 Başka yerde bulunmayan gıda müstahzarları	2.02	8.66	0.93	2.09
211 Ham deriler (post ve kürk dışında)	0.72	0.71	-0.66	-3.17
212 Ham postlar	1.04	3.2	-0.04	-1.85
222 Yağlı tohumlar ve meyveler	1.44	2.51	0.63	0.23
223 Diğer yağlı tohum ve meyveler	1.88	6.52	1.33	4.57
231 Tabii kauçuk, balata, güte-parka, guayül, çıkıl	1.83	0	1.26	0
232 Doğal kauçuk ve benzer doğal lastikler	0.69	0.59	-0.08	-0.9
244 Tabii mantar ve döküntü mantar	2.05	0	0.97	0
245 Yakmaya mahsus ağaçlar ve odun kömürü	0.23	0.79	-0.83	0
246 Yakmaya mahsus yonga halinde ağaçlar ve testere talaşı	1.06	0	-0.01	0
247 Yuvarlak ağaçlar	1.49	6.16	0.53	-0.06
248 Ahşap demiryolu veya tramvay traversleri	1.98	12.52	1.48	3.27
251 Odun veya diğer lifli selülozik maddeler, hammurları	0.47	0.54	-0.36	-2.13
272 Hayvansal ve bitkisel gübreler, tabii kalsiyum fosfat ve diğer tabii potasyum tuzları	0.12	0.09	-0.41	-3.53
273 Taş, Tuz ve kum	1.38	2.23	0.15	0.46
274 Kükürt ve demir pirritleri	0.04	0.02	-0.75	-4.92
277 Sanayide kullanılan elmas, sünger taşı, zımpara taşı vs,	2.34	320.53	1	5.41

Kaynak: Birleşmiş Milletler COMTRADE veri tabanından tarafımızca hesaplanmıştır.

Tablo 12 (Devam): Türkiye'nin Hammadde Yoğun Endüstrilerde ECO5 Pazarında Rekabet Gücü Analizi (1997- 2005 Ortalaması)

	Ortalama	Ortalama	Ortalama	Ortalama
	B	V1 (RXAij)	V2 (RTAij)	V3 (RCij)
	>1	>1	>0	>0
278 Ham mineraller	1.63	5.31	0.64	1.59
281 Demir cevherleri	0	0	-0.53	-6.72
282 Demir-çelik döküntü ve hurdaları, bunların külçeleri	0.55	0.43	-0.65	-3.41
283 Bakır cevherleri, matları ve çöktürülmüş bakır	1.43	4551.24	0.11	-0.64
285 Alüminyum cevherleri ve alüminyum oksit	0.54	1.95	0.29	0.38
287 Diğer metal cevherleri	0.88	0.89	0.17	1.29
288 Küller, döküntü ve hurdalar	1.2	1.97	0.51	1.1
289 Kıymetli metal cevherleri ve hurdalar	0.76	9.63	0	0
291 Hayvansal ürünler	1.01	1.02	-0.61	-1.76
292 Bitkisel ürünler	1	1.13	0.14	0.2
321 Taşkömürü	0.01	0	-0.87	-6.33
322 Taşkömürü, linyit ve turb	0.32	0.23	-0.8	-2.99
325 Kok ve sömük (taşkömürü, linyit ve turbdan), kami kömürü	1.13	1.69	0.63	1.07
333 Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	0	0	-0.85	0
334 Petrol ve bitümenli minerallerden üretilen (ham hariç) yağlar	0.8	0.74	0.37	0.92
335 Petrol ürünleri artıkları	0.16	0.1	-0.66	-2.45
342 Sıvılaştırılmış propan ve bütan gaz	0.01	0	-1.52	-7.83
343 Doğal gaz	4.38	2.5	-0.22	0
344 Sıvılaştırılmış etilen, propilen, butilen,petrol gazı	1.1	6.9	-0.59	-3.14
411 Hayvansal katı veya sıvı yağlar	0.89	1.18	0.25	-0.26
421 Bitkisel sıvı yağlar	2.08	28.95	1.46	3.89
422 Diğer bitkisel sıvı yağlar	1.66	10.3	1.42	3.16
431 İşlenmiş ayvansal ve bitkisel katı veya sıvı yağlar	1.17	3.88	0.57	1.41

Kaynak: Birleşmiş Milletler COMTRADE veri tabanından tarafımızca hesaplanmıştır.

3.6.2. Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Endekslerinin Tutarlılığı

Karşılaştırmalı üstünlüğü ölçerken bir çok endeks birlikte kullanılıyorsa bazı istatistiki testlerle bu endekslerin tutarlılığı araştırılmalıdır. Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük endekslerinin bildik yorumlaması, kardinal bir yaklaşımla bir ülkenin bir endüstride karşılaştırmalı üstünlük ölçüsünü belirlemeye yöneliktir. Fakat ikili (dochotomous) bir şekilde farklı yorumlama daha yapılabilmektedir. İkili yorumlamaya göre endeks, karşılaştırmalı üstünlük ve üstünlüğü olmayan şeklinde endüstrilerin ikili

bir şekilde ayırımını sağlamaktadır. Kardinal ve ikili yorumlama şeklinin her biri için tutarlılık testi yapılması gerekmektedir¹⁶⁹.

Karşılaştırmalı üstünlüğün kardinal ölçümünün tutarlılık testi için her bir yılda endeks çiftleri arasındaki korelasyon temel alınmaktadır. Türkiye'nin ECO5 pazarındaki rekabet gücü hesaplamalarında her bir yıl için altı olası çiftten sadece iki çift için yüksek korelasyon (≥ 0.75) çıkmaktadır. Bu durum endekslerin karşılaştırmalı üstünlüğün kardinal yorumu için tutarlı sonuçlar vermediğini göstermektedir.

Tablo 13 : İkili Tutarlılık Testi: Çakışan Endekslerin Payı (Türkiye- ECO5)

	Yıllar	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
B										
	V1	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	V2	78	84	83	82	70	77	72	81	79
	V3	75	83	79	81	74	78	72	81	79
V1										
	V2	80	83	82	82	69	76	69	75	69
	V3	76	83	78	82	71	80	70	79	80
V2										
	V3	96	99	95	100	100	100	97	98	99

Kaynak: Birleşmiş Milletler COMTRADE veri tabanından tarafımızca hesaplanmıştır

İkili tutarlılık testi, her bir endeks çiftinin karşılaştırmalı üstünlük ya da üstünlüğün olmadığına bağlı olarak endüstrilerin paylaşımına dayanmaktadır¹⁷⁰. Tablo 13'de görüldüğü gibi Türkiye'nin 1997-2005 yılları için ECO5 pazarındaki ölçümlerinde, endüstrilerin paylaşımında genellikle yüzde 0.75'in üzerinde bir çakışma görülmekte ve ikili bir ölçüm için kullanılan dört endeksin hemen hemen tamamı tutarlı sonuçlar vermektedir.

Uygulanan testler sonucunda, ölçümlerin kardinal ölçüm olarak kullanılması durumunda tutarlı olmadığı, buna karşılık karşılaştırmalı üstünlüğün ikili bir ölçüm

¹⁶⁹ Nevzat Şimşek ve Dilek Seymen, a.g.m., s.23.

¹⁷⁰ İmre, Ferto, Lionel J. Hubbard, "Revealed Comparative Advantage and Competitiveness in Hungarian Agri-Food Sectors", The World Economy, 2003, s., 245.

olarak kullanılması durumunda tutarlı olduğu söylenebilmektedir. Bu nedenle çalışmada yapılan açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük ölçümlerinin, Türkiye'nin ECO5 pazarında belirli endüstride karşılaştırmalı üstünlüğünün olup olmadığını belirlemede yararlı olmasına karşılık, karşılaştırmalı üstünlüğün ölçüsünü göstermede daha az yararlı olacağı sonucuna varılmaktadır.

3.6.3. Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Ölçüm Sonuçlarının İstikrarlılığı

Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük endekslerinin istikrarını belirlemeye yönelik olarak uygulanan istikrar ölçümlerinin ilki, Hoekman ve Djankov'un önerisine uygun olarak, t döneminde karşılaştırmalı üstünlük fakat t+1 döneminde karşılaştırmalı üstünlüğün olmadığını gösteren endüstrilerin nispi önemine dayanmaktadır¹⁷¹.

Tablo 14: Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Ölçüm Sonuçlarının İstikrarlılığı

Endekslerin Payı				
	AKÜA 1997	AKÜD 2005	AKÜD 1997	AKÜA 2005
	1997	2005	1997	2005
B	8.4	3.9	20.6	9.5
V1	8.4	3.9	20.6	9.5
V2	0.9	0.4	24.3	11.2
V3	0.1	0.6	35.9	16.5

Kaynak: Birleşmiş Milletler COMTRADE veri tabanından tarafımızca hesaplanmıştır

Tablo 14'de Türkiye'nin ECO5 pazarındaki karşılaştırmalı üstünlük ölçümlerinin istikrarlılığını göstermektedir. Talodan görüleceği gibi, Türkiye'nin ECO5 pazarındaki karşılaştırmalı üstünlüğü, 1997 yılında açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük (AKÜA) hesaplanıp da 2005 yılında açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğün olmadığı (AKÜD) olarak hesaplanan endüstrilerin belirlenen yıldaki toplam ticaret değerine oranı, 1997 yılında 8.4 iken aynı oran 2005 yılında 3.9 olarak hesaplanmıştır. 1997 yılında AKÜD olarak hesaplanıp da 2005 yılında AKÜA olarak hesaplanan endüstrilerin ilgili yıldaki toplam ticaret değerine oranının her bir yıl için daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

¹⁷¹Dilek Seymen ve Nevzat Şimşek, a.g.m., s.24.

Kısaca, Türkiye'nin ECO5 pazarındaki karşılaştırmalı üstünlük yapısındaki değişmelerin yıllar itibariyle yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

İstikrar tespitine yönelik olarak Hinloopen ve Marrewijk tarafından önerilen diğer bir yöntem, inceleme döneminde Balassa endeksinin dağılımındaki değişmeyi araştırmaktır¹⁷². Aşağıdaki tablolar bu amaçla yapılan ölçümleri göstermektedir. Buna göre 1997- 2005 döneminde Türkiye'nin Balassa endeksi değerleri hem hammadde hem de emek yoğun endüstrilerinde ölçülen karşılaştırmalı üstünlüklerinde istikrarlı bir durum söz konusudur. Hem hammadde hem de emek yoğun endüstrilerde Balassa endekslerinin ortalaması (hammadde için 1.30 'dan 1.09'e, emek için 1.61'den 1.66'e) ve maksimum değerleri (hammadde 2.37'den 2.48'e, emek için 2.37'den 2.47'e) ve endeksin aldığı değerlere göre toplam içindeki payları pek değişmemektedir.

Tablo 15: Emek Yoğun Endüstrilerde Balassa Endeksinin Dağılımı

ortalama	1.61	1.43	1.6	1.84	1.64	1.61	1.49	1.781	1.66
max	2.37	2.02	2.31	2.73	2.42	2.41	2.31	2.08	2.47
balassa %									
<1	20	26	20	23	21	21	26	8	21
<2	59	93	57	43	56	62	69	62	53
<3	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: Birleşmiş Milletler COMRTADE veri tabanından tarafımızca hesaplanmıştır

Tablo 16: Hammadde Yoğun Endüstrilerde Balassa Endeksinin Dağılımı

ortalama	1.30	1.14	1.183	1.29	1.10	1.09	1.11	1.02	1.09
max	2.37	2.05	2.32	2.76	2.42	2.41	2.31	2.08	2.48
balassa %									
<1	36	41	42	43	51	44	43	49	48
<2	69	88	78	74	78	83	81	91	82
<3	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: Birleşmiş Milletler Ülke COMRTADE veri tabanından tarafımızca hesaplanmıştır

Bununla birlikte Türkiye'nin ECO5 pazarında karşılaştırmalı üstünlüğünün emek yoğun endüstrilerde hammadde yoğun endüstrilere oranla daha yüksek olduğunu

¹⁷²Dilek Seymen ve Nevzat Şimşek, a.g.m., s.25.

söylemek mümkündür. Türkiye'nin ECO5 pazarında hammadde yoğun endüstrilere karşılaştırmalı üstünlüğünün olmaması 1997 yılında %36 iken bu oran 2005 yılında %48'e yükselmiştir.

SONUÇ

Rekabetin dünya ölçeğinde giderek şiddetlendiği günümüzde, ülkeler küresel piyasada daha fazla pay sahibi olmak için rekabet güçlerini artırma yönünde yoğun çaba göstermektedir. Gelişmiş iletişim teknolojilerinin tüm dünya ülkelerinin kullanımına sunulması, ülkeler arasındaki sınırların kalkması, yaşanan değişimin önemini artırmış ve yayılmasını kolaylaştırmıştır. Bilginin hızla yayılması ülkeler arası ortaklıkların gelişmesine, sayısının artmasına ve sonuçta rekabet anlayışında önemli değişikliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Uzun yıllar geçerliliğini koruyan kapalı piyasa anlayışının yıkılması, devlet tarafından iç piyasada korunan işletmeleri yoğun rekabet ortamı içine çekmiştir.

Ülkeler arasında sürekli olarak gelişen ticaret, onların birbirine üstünlük kurma isteklerini de sürekli olarak artırmaktadır. Bu üstünlüğü kurmanın da anahtar unsuru rekabet gücüdür. Bugün rekabet gücü artırma isteği tüm ülkelerin öncelikli amaçları arasında yer almaktadır. Çünkü rekabet gücünün yüksek seviyelere getirilmesi üretimin, yatırımın ve ihracatın artırılması için gerekli bir unsurdur.

Uluslar arası rekabet üstünlüklerini açıklamaya yönelik yaklaşımlar Adam Smith'e kadar uzanmaktadır. Adam Smith "Mutlak Üstünlükler Teorisi" ile bunu açıklamaya çalışmıştır. Bu teoriye göre, bir ülke hangi malların üretimini daha düşük maliyetle gerçekleştirebiliyorsa o malların üretiminde uzmanlaşmalı ve ihrac etmeli, pahalıya ürettiği malları ise ithal etmelidir. Adam Smith'den yaklaşık kırk yıl sonra David Ricardo "Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisi" ni ortaya atmıştır. Buna göre, bir ülke bütün sektörlerde mutlak üstünlüğe sahip olsa da, ancak karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu malların üretiminde uzmanlaşmalı ve onları ihrac etmelidir. Pahalıya üretebildiklerini ise ithal etmelidir. Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisi'ndeki eksikliği giderebilmek için bu teori daha sonraları Heckscher ve Ohlin tarafından "Faktör Donanımı Teorisi" olarak yeniden yorumlanmıştır. Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisi'nde üretim faktörü olarak yalnızca emek ele alınmakta iken Faktör Donatımı Teorisi'nde

sermaye de analize dahil edilmiştir. Buna göre, bir ülke hangi üretim faktörüne zengin olarak sahipse, o faktörün gerektirdiği üretim alanlarında karşılaştırmalı üstünlük elde edecektir. Bu teorilerde ucuz işgücü sermaye birikimi, hammadde gibi faktörlere önem verilmektedir.

Günümüzde, rekabet üstünlüklerini açıklamaya yönelik olarak yeni teoriler ortaya atılmıştır. Bu teorilerden biri de Michael E.Porter'in "Uluslararası Rekabet Üstünlükleri Teorisi"dir. Porter, bir ülkenin rekabet gücünü etkileyen dört içsel ve iki dışsal belirleyen olduğunu ifade etmiştir. Bu belirleyenleri elmas adını verdiği bir şekil ile şematize etmiştir. Bunlardan içsel belirleyenler; ülkedeki faktör koşulları, talep koşulları, bağlı ve destek endüstrilerin durumu, firma stratejisi, endüstriyel yapı ve rekabettir. Dışsal belirleyenler ise devletin rolü ile karşılaşılan fırsatlar ve şanslardır.

Porter Teorisi'nde rekabet gücü üzerinde etkili olan başka faktörlere vurgu yapılmaktadır. Buna göre rekabet gücü; kalite, bilim ve teknoloji, işgücü maliyetleri, verimlilik, nitelikli işgücü, yenilikçilik, karlılık, uluslar arası standartlar, devletin rolü, altyapı, işgücü piyasasının esnekliği, dış ticaret politikası, yabancı sermaye, finans piyasaları, yurtiçi rekabet ortamı, coğrafi konum ülke imajı, ülke içi talep yapısı, doğal kaynaklar ve teşvikler gibi faktörlerin ülkedeki durumna bağlı olmaktadır.

ECO zengin doğal kaynaklara ve geniş olanaklara sahip olmasına karşın üyelerinin beklentilerini karşılamakta yetersiz kaldığı yolunda kimi eleştiriler yapılmaktadır. Ekonomi ve ticaret etkinliklerinin belirlenen amaçlara ve hedeflere ulaşmada yavaş kaldığı da ileri sürülmektedir. Bu eleştirilerde haklılık payı bulunduğu kabul edilmelidir.

Denize çıkışı olmayan 7 ülkenin üyesi olduğu bir örgüt için ulaştırma alanında işbirliğinin geliştirilmesinin önemi açıktır. Yakın geçmişe kadar unutulmaya yüz tutmuş olan İpek Yolu'nu canlandırmaya çalışan ECO ülkelerinin İstanbul, Tahran, Türkmenabad, Taşkent, Almatı Trans Asya Ana Tren Hattında yolcu ve yük taşımak amacıyla demiryolu deneme seferlerini gerçekleştirmeleri örgüt arasındaki ticareti

ivmelendirmektedir. Bu düzenli seferlerin başlaması, ECO üyesi ülkeler arasında ticaretin olduğu kadar turizmin geliştirilmesine de katkıda bulunacaktır.

Enerji kaynakları zengin bir coğrafyada yer alan ECO ülkeleri, bu alandaki işbirliğini geliştirerek hem refah düzeylerini yükseltebilir, hem bölgenin siyasal ve ekonomik istikrarına katkıda bulunabilirler. Türkiye, yakın komşularında üretilen petrol ve doğal gazın boru hatlarıyla dünya pazarlarına taşınmasında bir geçiş ülkesidir. Türkiye'nin jeopolitik konumu, pek çok işbirliği projesi için bir çekim alanı oluşturabilecek potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin bölgesel ve küresel bir etkiye dönüştürülebilmesi gerekir. Öte yandan soğuk savaş sonrası dönemin getirdiği dinamik konjonktür, çok alternatifli bir dış politika geliştirmek için uygun bir ortam oluşturmuştur. Askeri ittifakların ve blokların, uluslararası ilişkilerin belirleyici unsuru olma niteliği önemli ölçüde azalmış ve işbirliği projeleri devletlerarası ilişkilerin yaygın bir aracı haline gelmeye başlamıştır.

Türkiye'nin ECO5 pazarındaki rekabet gücünün analiz edilmesi amaçlanan bu çalışmada, 1997-2005 yılları için dört açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük endeksi hesaplanmıştır. Hesaplanan bu endeksler rekabet gücü konusunda yalnızca bir eğilimi göstermektedir. Tek başına bu endekslere dayanarak ülkenin ve endüstrilerinin potansiyel anlamda rekabeti hakkında yorum yaparken dikkatli olmak gerekmektedir. Çünkü bu endeksler ticaret sonrası durumu yansıtmakta, gözlemlenen verilere dayanarak hesaplanmakta ve dolayısıyla hükümet müdahalelerinin neden olabileceği ticaret sapmalarını da içermektedir. Bu nedenle de karşılaştırmalı üstünlüğü ortaya çıkaran unsurların belirlenmesi konusunda yetersiz kalmaktadır.

Çalışmada tüm bu kısıtlar altında hesaplanan çok sayıdaki açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük endekslerinin tutarlılığı da analiz edilmiştir. Tutarlılık testi sonuçları da, bu tür çalışmalarda elde edilen bulguların dikkatli bir şekilde değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu sonuçlar, endekslerin kardinal ölçüm olarak kullanılmasının yararlı olamayacağını göstermektedir. Fakat Türkiye'nin ECO5

pazarında belirli bir endüstride karşılaştırmalı üstünlüğünün olup olmadığını belirleme konusunda oldukça tutarlı sonuçlar elde edilmiştir. Kısaca RCA endeksleri ile elde edilen sonuçlar, ülkelerin belirli bir endüstride rekabet gücü olup olmadığını göstermekte, fakat rekabet gücünün ya da karşılaştırmalı üstünlüğün sayısal miktarını tutarlı bir şekilde ölçmemektedir.

Çalışmada elde edilen sonuçlar, tutarlılık testi ile elde edilen bu bilgiler ışığında yorumlanmıştır. Hesaplamalar sonucunda Türkiye'nin genelde emek yoğun endüstrilerde açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğünün olduğu ve yıllar itibarıyla bu üstünlüğünü devam ettirdiği görülmektedir. Buna karşılık hammadde yoğun endüstrilerinde açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğünün bulunmadığı görülmektedir.

1997-2005 dönemi için Türkiye'nin ECO5 pazarında özellikle, canlı hayvanlar ve hububat sektörü içinde 001, 012, 017, 024, 025, 037, 043, 047,048, 054, 056, 058, 059, 062, 071, 072, 075, 081, 091, 098 kodlu endüstrilerde ve yine deri ve maden maddeleri sektöründe 222, 223, 248, 266, 267, 273, 277, 278 kodlu endüstrilerde ve yine mineral yakıtlar sektöründe 325 kodlu endüstride, hayvansal, bitkisel katı ve sıvı yağlar, mamular sektöründe 421, 422, 431 kodlu endüstrilerde ve tekstil sektöründe 633, 634, 635, 641, 654, 656, 658, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 691, 692, 694, 695, 697, 699 kodlu endüstrilerde ve yine tekstil sektörü içinde konfeksiyon (hazır giyim) ve aksesuarları olarak değerlendirilebilecek 811, 812, 813, 821, 831, 841, 844, 845, 846, 892, 895, 897,898 kodlu endüstriler açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Buna karşılık, canlı hayvanlar ve hububat sektörü içinde 035, 036, 042, 045, kodlu endüstrilerde ve yine deri ve maden maddeleri sektöründe 211, 232, 251,261, 263, 268, 272, 274, 281, 282 kodlu endüstrilerde ve mineral yakıtlar sektöründe 321, 322, 333, 335, 342 kodlu endüstrilerde ve tekstil sektöründe 611, 652, 696, 894 kodlu endüstrilerde açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmadığı görülmektedir.

Belirtilen tüm kısıtlarına rağmen, açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük endeksleri karşılaştırmalı üstünlüğü araştırmak için önemli analiz araçlarıdır. Ülkenin mevcut

ticaret yapısı ve verileri ile diğer ülkelere göre durumu karşılaştırılmak istendiğinde son derece değerli bilgiler sunmaktadır. Mevcut yapısı ve verileri ile Türkiye'nin daha ziyade emek yoğun endüstrilerde rekabet gücünün teyit edilmiş olması, Türkiye'nin dış ticaret yapısı hakkında da bilgi vermektedir. Bu sonuçlar başka çalışmaların bulguları ile birlikte değerlendirildiğinde (Seymen ve Şimşek 2006, Şimşek, Seymen ve Utkulu 2007), Türkiye'nin genelde sermaye ve emek yoğun endüstrilerde üstünlüğü olduğu bulgularıyla uyumlu olmaktadır. Bu şekilde katma değeri düşük mallarda üstünlüğü olan Türkiye'nin uluslararası ticaretten elde ettiği kazancı arttırabilmesi için, diğer bir ifadeyle bu ticaretin net kaynak transferinin bir aracı haline dönüşmemesi için AR-GE'ye dayalı mallarda uzmanlaşmanın yollarını bulmalıdır.

KAYNAKLAR

ACAR, M. Sadık, Uluslararası Reel Ticaret: Teori, Politika, Dokuz Eylül Üniversitesi Matbaası, İzmir, 2004.

AKGÜNGÖR, Sedef, R. Funda Barbaros, Neşe Kumral, “Competitiveness of the Turkish Fruit and Vegetable Processing Industry in the European Union Market”, Russian and East European Finance and Trade, Vol. 38/3, May-June 2002.

AKTAN, Coşkun Can, “Rekabet Gücü Kavramı”,Erişim: <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/yeni-rekabet/kavram.htm>, (04.05.2007).

AKTAN, Coşkun Can “Türkiye’de Üretim ve İstihdama Yönelik Ulusal Rekabet Gücü Politikası”, TİSK ve Milliyet Gazetesi, Güçlü ve Büyük Türk Ekonomisi İçin Üretim ve İstihdam Politikaları Konulu Yarışmada Mansiyon Ödülü, Ankara, 2003.

AKTAN, Coşkun Can, Türkiye Dünyanın Neresinde?, EĞİAD Yıllık Raporu, 1998.

ANDİCAN, A.Ahad, “Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinden Birleşik Türkistan’a, (Tarihi Bir Zorunluluğun Sosyo- Politik Analizi)”, Türk Yurdu, Cilt:12 , 1992.

ATİK, Hayriye, Yenilik ve Ulusal Rekabet Gücü Detay Yayıncılık, Ankara , 2005.

AY, Hakan ve Haluk Egeli, “Ekonomik İşbirliği Örgütünü Gelişimi ve Geleceğe Yönelik Beklentileri”, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:10, Sayı:2, İzmir, 1995.

AYTÜR, Mehmet, Türkiye’nin AET ve RCD ile İlişkileri, Ankara, 1972.

BAHAR, Ozan, Metin Kozak, Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Turizm ve Rekabet Edebilirlik, Detay Yayıncılık, Ankara, 2005.

BAYRAKTUTAN, Yusuf, “Bilgi ve Uluslararası Ticaret Teorileri”, Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, 2003.

BİLGİNOĞLU, Ali “Türkiye’de Etkin Bir Rekabet Politikası Oluşturulmasının Önemi ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar”, Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F.Dergisi, Yıl: 1999, Sayı: 15.

BİNAY, Mehmet, “Türkiye-İran: Dünyanın İki Devi”
<http://www.ntvmsnbc.com/news/158807.asp>, (24.10.2007).

World Economic Forum, Claros, Augusto L., Executive Summary, The Global Competitiveness Report, 2004.

ÇAKMAK, AYNAGÖZ, Özge, “Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler ve Rekabet Gücü, Türkiye Tekstil ve Hazır Giyim, Endüstrisi Üzerine Bir Uygulama”,
<http://eab.ege.edu.tr/pdf/5/c5-s/2-M8.pdf>, (13.07.2007).

ÇETİN, Murat, Soner Taslak, Aykut Karakaya, ”Gümrük Birliği Sürecinde Rekabet Stratejilerinin Değerlendirilmesi”, Verimlilik Dergisi, 2000/1.

ÇİFTÇİ, Hakkı, İktisadi Gelişmede Uluslararası Rekabet ve Ulusal Kurumlar Dinamiği, Seçkin Yayınları, 2004.

ÇİVİ, Emin, “Uluslararası Rekabet Gücü: Yükselen Ekonomilerin İhracat Rekabet Gücü ve Türkiye Örneği”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2000.

DARTAN, Muzaffer, “The Economic Cooperation Organization (ECO): Reality or Utopy?”, Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi, Cilt: 8, Sayı:1-2 .2000.

DARTAN, Müzaffer, Esra Hatipoğlu, Mehmet Dikkaya, ECO Bölgesi: Uluslararası Aktörlerin Rolü ve Türkiye, Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2002.

DE CORDIER, Bruno, “The Economic Corporatoin Organizastion: Towards A New Silk Road on the Ruins of the Cold War”, Central Asian Survey, Vol. 15 ,1996.

DEMİR, İbrahim, “Alt Sektörlerde Rekabet Gücü Ölçüm Yöntemleri”,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/planlama/42nciyil/demiri.pdf>, (30.05.2006).

DOĞAN, Özlem İpekgil, Mehmet Marangoz, Mert Topoyan, “İşletmelerin İç ve Dış Piyasalarda Rekabet Gücünü Etkileyen Faktörler ve Bir Uygulama”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt, 5 Sayı: 2, 2003.

DOĞAN, Özlem İpekgil “Kalite Uygulamalarının İşletmelerin Rekabet Gücü Üzerine Etkisi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, Ocak-Şubat-Mart 2000.

DULUPÇU, Murat Ali, Küresel Rekabet Gücü, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

ERKAN, Canan, Küreselleşme ve Avrupa Topluluğu Karşısında Türkiye'nin Rekabet Yeteneği, Takav Matbaacılık, İzmir, Aralık, 1993.

ERKMENOĞLU, Ferhad, “Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Devlet veya Hükümet Başkanları Yedinci Doruk Toplantısı”, [http://www.mfa.gov.tr/MFA-tr/Yayınlar/Dışışleri Bakanlığı Yayınları/Ekonomik Sorunlar Dergisi/Sayı8/EİT.htm](http://www.mfa.gov.tr/MFA-tr/Yayinlar/Dışışleri/Bakanlığı_Yayınları/Ekonomik_Sorunlar_Dergisi/Sayı8/EİT.htm), (17.07.2007).

EROĞLU, Zübeyde, “Gelişmekte Olan Ülkeler Arasında Ekonomik Entegrasyon : ECO Örneği”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 2006.

ERTÜK, Emin, Uluslararası İktisadi Birleşmeler, 3.Baskı, Bursa, 2002.

ERTÜRK, Emin, Uluslararası İktisat, Teori-Politika, İktisadi Birleşmeler-Parasal İlişkiler, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001.

FAZELİ, Reza, “Alternative Perspectives on International Competitiveness”, Review of Radical Political Economics, 1999.

FERTO, İmre, Lionel J. Hubbard, “Revealed Comparative Advantage and Competitiveness in Hungarian Agri-Food Sectors”, The World Economy, 2003.

GÜNGÖR, Bülent, “Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri Arasındaki Ekonomik Entegrasyon Olabilirlik Etüdü”, Akademik Araştırmalar Dergisi, <http://www.academical.org/dergi/makale/s.6>, yenitur.cum.htm, (25.06.2007).

GÜRAN, Nevzat, İsmail Aktürk, Uluslararası İktisadi Kuruluşlar, 5. Baskı, İsparta, 2001.

ROYER, H. Dielt ve S. R. Van der Velden, Porter’s Diamond and Subsidies, Lehrstuhl für Organisation & Internationales Management, 2002.

SEYMEN, Dilek, Nevzat, Şimşek, Türkiye ile Çin’in OECD Pazarında Rekabet Gücü Karşılaştırması, İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, 244, Temmuz, 2006.

HATİPOĞLU, Zeyyat, Temel Uluslararası İktisat, Beta Basın Yayım Dağıtım, İstanbul, 1993.

KARLUK, Rıdvan, Uluslararası Ekonomi, Beta Yayınları, 5.baskı, İstanbul, 1998.

KARLUK, Rıdvan, Uluslararası Ekonomik Mali ve Siyasal Kuruluşlar, 5.baskı, Ankara, 2002.

KESBİÇ, C.Yenal, İbrahim Tokatlıoğlu, Serap Ürüt, Kriz Sonrası Türk Bankacılık Sektörü İstanbul Yaklaşımı ve Sonuçları, “Rekabet Gücü Göstergeleri: Türk İmalat Sanayi İçin Veri Zarflama Analizi- Malquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksi Uygulaması”, İktisat, İşletme, Finans, Mali ve Ekonomik Sorunlara Yönelik Aylık Dergi, Yıl:19, Sayı: 220, Temmuz, 2004.

KİBRİTÇİOĞLU, Aykut, “Porter’in Rekabetçi Avantajlar Yaklaşımı ve İktisat Kuramı”, Future’s Technologies, Sayı: 48, 1998.

KONYALI, Gonca ve Pınar N. Emirhan, “Türk Cam Sanayi ve Seramik Sanayinin Avrupa Birliği Piyasasındaki Ticaret Yapısı ve İhracat Performansı”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 27/40, 2004.

KÖK, Recep ve Ertuğrul Deliktaş, Endüstri İktisadında Verimlilik Ölçme ve Strateji Geliştirme Teknikleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Matbaası, İzmir, 2003.

KRUGMAN, Paul, “Competitiveness: A Dangerous Obsession”, Foreign Affairs, Vol:73, Boston, 1990.

KUM, Hakan, “Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler, Yeni Yaklaşımlar”, Erciyes Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:14, 1999.

MUSIK, Abdel Guillermo ve ROMO Murillo, David, “On the Concept of Competeteveniss”, Working Papers on Competeteveness Studies, DTEC, 03-02, [HTTP://cec.itam.mx/htm/Working%20papers/DTEC-04-01_eng.pdf](http://cec.itam.mx/htm/Working%20papers/DTEC-04-01_eng.pdf), (05.08.2007).

ÖZEL, Mustafa, Küresel Rekabet , İz Yayıncılık , İstanbul, 1998.

ÖZTÜRK, Nesli, Yeni Ufuklar, İslam Coğrafiyasının Önemli İsimlerinden Birisi Pakistan, 2006.

PORTER, Michael E., The Competitive Advantage of Nations, A Division of Macmillan Inc, New York, 1990.

PORTER, Micheal E., Rekabet Stratejisi (Sektör ve Rakip Analizi Teknikleri), (çev:Gülen Ulubilgen), System Yayıncılık, İstanbul, Kasım 2000.

SADIKLAR, Cafer Tayyar, “Türk Sanayiinin Rekabet Gücü Var mı?”, Mizan Dergisi, Haziran Sayı:31, 1995.

SEYİDOĞLU, Halil, Uluslararası İktisat, Güzem Yayınları, İstanbul, 1998.

ŞEN, Ali, “Bölgesel Entegrasyonlar ve Ekonomik Performans: ECO Projesi, Türkiye ve Türk Cumhuriyetler”, Avrasya Etüdüleri Sonbahar- Kış, 2005.

ŞİMŞEK, Nevzat, Endstri-içi Dış Ticaret (Türkiye'nin Endstri- içi Dış Ticareti'nin Analizi), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2005.

ŞİMŞEK, Nevzat, Dilek Seymen, Utku Utkulu, Turkey's Competitiveness In The EU Market: A Comparison Of Different Trade Measure, ETSE, 2007.

TAŞKIN, Harun, Mehmet Riza Adalı, Teknolojik Zeka ve Rekabet Stratejileri, Değişim Yayınları, İstanbul, 2003.

TİSK İnceleme Yayınları, Türkiye'nin Rekabet Gücü, (AB Ülkeleri, Japonya ve ABD Karşılaştırmaları), Yayın No: 152 (a).

TİSK, Çalışma Hayatında Esneklik, Yayın No: 190, Tşof Plaka Matbaacılık, Kasım 1999.

TOGAN, Sübidey “ Black Sea Economic Co-operation Organization, Turic Republic and Turkey: Possibilities for Regional Economic İntegration”, Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü ve TEPSA (Trans European Policy Studies Association) Konferansı 22-24 Eylül 1993.

TÜRKKAN, Erdal “Rekabet Nedir”,
<http://www.rekabetdermegi.org/rekabethakkinda.htm>, (12.05.2006).

UTKULU, Utku ve Dilek Seymen, “Revealed Comparative Advantage and Campetetiveness: Evidence for Turkey vis-a-vis the EU/15”, European Trade Study Group 6th Annual Conference, Nottingham, September, 2004.

X. KEVİN, Murphy, “Agribusiness Sector Competitiveness: Implementing the Right Initiatives”, The Competitiveness Institute,
http://wbln0018.worldbank.org/essd/essd.nsf/a235c63e6d2292758525686600709883/37343b58a4cf229C85268ae0012cbff/File/Agsector_Comp.pdf, (08.08.2007).

YAZCAN, Mehmet “Türkiye’de Tekelleşmeyi Önleyici Düzenlemeler ve Rekabet Hukuku”, (Bilim Raporu), İzmir, 1999.

YILMAZ, Bahri, Selim Jürgen Ergun, “The Foreign Trade Pattern and Foreign Trade Specialization of Candidates of the European Union”, Ezoneplus Working Paper, No: 19, 2003.

Dış İşleri Bakanlığı Yayınları, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, [http://www.mfa.gov.tr/MFA-tr/Dispolitika/Uluslararası kuruluşlarla ilişkiler/ELİT](http://www.mfa.gov.tr/MFA-tr/Dispolitika/Uluslararası_kuruluşlarla_ilişkiler/ELİT), (12.08.2007).

DPT, 2001 Yılı Programı, Resmi Gazete, 15 Kasım 2000, Sayı: 24231.

University of British Columbia, “The Competitive Advantage of Nations”, Lecture 5: September 23rd, Porter’s Diamond, <http://pacific.commerce.ubc.ca/ruckman/competitivedvofnations.htm>, (05.06.2007).

İTO, İran Ülke Etüdü, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2003-13, 2003.

ECO Bulletin, published by ECO secretariat, Valume 2, Jauary, Tehran, 1992.

ECO Secretariat, <http://www.ecosecretariat.org>, (12.07.2007).

T.C.Başbakanlık, Dış Ticaret Müsteşarlığı, <http://www.dtm.gov.tr/dunya/ulus/62ekois.html>. Erişim: (11.07.2007).

The Global Competitiveness Report, Appendix A: Composition of the Growth Competitiveness index , 2004.

www.byegm.gov.tr, (15.08.2007).

www.nethaber.com., (13.07.2007).

www.zaman.com.tr, (12.07.2007).

EKLER

Ek 1: Uluslararası Standart Ticaret Sınıflandırması (SITC Rev. 3)

o. Canlı hayvanlar

00 canlı hayvanlar

001 Canlı hayvanlar

011 Sığır eti-taze/soğutulmuş/dondurulmuş

1 Et ve et ürünleri

012 Hayvanların(sığır hariç)eti-taze/soğutulmuş/dondurulmuş

016 Et ve yenilen sakatat-tuzlu/salamura/kurutulmuş-eymeler

017 Et, balık, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar

2 Süt, süt ürünleri ve yumurtalar

022 Süt ve krema

023 Tereyağı, süt esaslı katı-sıvı yağlar

024 Peynir ve lor

025 Yumurta ve yumurta albüminleri

3 Balıklar ve diğer deniz ürünleri

034 Balıklar- canlı, taze/soğutulmuş/dondurulmuş

035 Balıklar (kuru/tuzlu/salamura/tütsülü)insan yemesi için balık unu/eymesi/pelleti

036 Kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar

037 Balık, kabuklu hayvanların konserveleri

4 Hububat, hububat ürünleri

041 Buğdayve mahlut

042 Pirinç

043 Arpa

044 Mısır

045 Buğday, pirinç, arpa ve mısır dışı tahıllar

046 Buğday ve mahlut unu, bulgur, irmik ve pellet

047 Diğer hububat un, bulgur,irmik ve pellet

048 Ekmekçilik ve pastacılık ürünleri

5 Meyve ve sebze

054 Sebzeler, kuru baklagiller, vb.;

056 Kurutulmuş sebzeler, sebze unları ve müstahzarları;

057 Taze/ kuru meyve ve kabuklu yemişler

058 Sebze ve meyveden hazırlanmış konserveler

059 Meyve suları (üzüm şırası dahil) sebze suları

6 Şeker, şeker ürünleri ve bal

061 Şeker ve bal
062 Şeker mamulleri

7 Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri

071 Kahve
072 Kakao
073 Çikolata ve kakao içeren diğer maddeler
074 Çay ve Paraguay çayı
075 Baharatlar;

8 Hayvanlar için gıda ürünleri

081 Hayvan gıdası olarak kullanılan maddeler

9 Çeşitli yenilebilir ürünler

091 Margarin
098 Başka yerde bulunmayan gıda müstahzarları

**1.içki ve
tütün**

11 İçkiler

111 alkolsüz içecekler
112 alkollü içecekler

12 tütün ve tütün mamulleri

121 yaprak tütün ve tütün döküntüleri
122 işlenmiş tütün

2 akaryakıt hariç yenilmeyen hammadde

21 işlenmemiş kösele, deri ve kürk

211 Ham deriler (post ve kürk dışında)
212 Ham postlar

22 yağlı tohumlar, yağ veren meyveler

222 Yağlı tohumlar ve meyveler
223 Diğer yağlı tohum ve meyveler

23 Ham kauçuk

231 Tabii kauçuk, balata, güte-parka, guayül,çıkıl
232 Doğal kauçuk ve benzer doğal lastikler

24 Mantar, odun ve kereste

- 244 Tabii mantar ve döküntü mantar
- 245 Yakmaya mahsus ağaçlar ve odun kömürü
- 246 Yakmaya mahsus yonga halinde ağaçlar ve testere talaşı
- 247 Yuvarlak ağaçlar
- 248 Ahşap demiryolu veya tramvay traversleri

25 kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt

- 251 Odun veya diğer lifli selülozik maddeler, hammurları

26 dokuma elyafı ve bunların artıkları

- 261 İpek
- 263 Pamuk (ham, döküntü, taranmış), linter pamuğu;
- 264 Jüt veya bitki iç kabuklarının dokumaya elverişli diğer lifleri
- 265 Dokumaya elverişli diğer bitkisel lifler
- 266 İplik eğirmeye elverişli sentetik lifler
- 267 Diğer suni lifler ve artıkları
- 268 Yün/yapağı ve diğer hayvan kılı
- 269 Kullanılmış eşya

27 ham gübre ve madenler (kömür, petrol ve değerli taşlar hariç)

- 272 Hayvansal ve bitkisel gübreler, tabi kalsiyum fosfat ve diğer tabi potasyum tuzları
- 273 Taş, Tuz ve kum
- 274 Kükürt ve demir piritleri
- 277 Sanayide kullanılan elmas, sünger taşı, zımpara taşı vs,
- 278 Ham mineraller

28 metal cevheri, döküntüleri, hurdalar

- 281 Demir cevherleri
- 282 Demir-çelik döküntü ve hurdaları, bunların külçeleri
- 283 Bakır cevherleri, matları ve çökürtülmüş bakır
- 285 Alüminyum cevherleri ve alüminyum oksit
- 287 Diğer metal cevherleri
- 288 Küller, döküntü ve hurdalar
- 289 Kıymetli metal cevherleri ve hurdalar

29 başka yerde belirtilmeyen işlenmemiş hayvani, bitkisel ürünler

- 291 Hayvansal ürünler
- 292 Bitkisel ürünler

3. menereal yakıtlar, yağlar vb. damıtılmasında elde edilen ürünler

32 taş kömürü, kok kömürü ve briket kömürü

321 Taşkömürü

322 Taşkömürü, linyit ve turb

325 Kok ve sömükok (taşkömürü, linyit ve turbdan), kami kömürü

33 petrol, petrolden elde edilen ürün

333 Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar

334 Petrol ve bitümenli minerallerden üretilen (ham hariç) yağlar

335 Petrol ürünleri artıkları

34 doğal gaz ve mamul gaz

342 Sıvılaştırılmış propan ve bütan gaz

343 Doğal gaz

344 Sıvılaştırılmış etilen, propilen, butilen, petrol gazı

4. hayvansal, bitkisel katı ve sıvı yağlar, mumlar

41 hayvansal sıvı ve katı yağlar

411 Hayvansal katı veya sıvı yağlar

42 hazırlanmış bitkisel sıvı ve katı yağlar

421 Bitkisel sıvı yağlar

422 Diğer bitkisel sıvı yağlar

43 işlenmiş sıvı, katı yağlar; mumlar

431 İşlenmiş ayvansal ve bitkisel katı veya sıvı yağlar

5. başka yerde belirtilmeyen kimya sanayi ve buna bağlı sanayi ürünleri

51 organik kimyasal ürünler

511 hidrokarbonlar

512 alkoller, fenoller, fenol-alkoller

513 karboksilik asitler

514 azot fonksiyonlu bileşikler

515 organo-inorganik, heteroksiklik bileşikler, nükleik asitler

516 diğer organik kimyasal maddeler

52 inorganik kimyasal ürünler

522 kimyasal elementler
523 diğ er inorganik kimyasal maddeler
524 radyoaktif elementler ve bileşikleri
525 radyoaktif ve nadir toprak metaller

53 debagat ve boyacılıkta kullanılan ürün

531 sentetik organik boyayıcı maddeler
532 debagat-boyacılıkta kullanılan bitkisel ve hayvansal meş eli hulasalar
533 pigmentler, vernikler, boyalar

54 tıp ve eczacılık ürünleri

541 eczacılık ve eczacılık ürünleri
542 ilaçlar

55 uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları

551 uçucu yağlar, koku veren maddeler , karışımlar
553 parfüm ve kozmetik
554 sabunlar, temizleme ürünleri

56 gübreler (272. grubun dışındakiler)

562 gübreler

57 ilk şekildeki plastikler

571 etilen polimerleri
572 sitilen polimerleri
573 vinil klorür
574 poliasetaller ve diğ er polieterler ve epoksi reçineler
575 propilen ve diğ er olefinlerin polimerleri

58 ilk şekilde olmayan plastikler

581 plastikten tüpler, borular, hortumlar; conta, dirsek, rakor vb
582 plastiklerden levhalar, plakalar
583 plastikten monofil, çubuk , profiller-enine kesiti 1mm'yi geç en

59 başka yerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler

591 haş arat öldürücüler ve zararlı bitkileri yok ediciler
592 yapıştırıcılar ve tutkallar
593 patlayıcı maddeler, fitiller ve fiş ekler
597 ateşlemeyi önleyici müstahzarlar

6. başlıca sınıflara ayrılan işlenmiş mallar

61 başka yerde belirtilmeyen işlenmiş deri ve kürkler

- 611 İşlenmiş deri ve köseleler
- 612 Başka yerlerde belirtilmeyen diğer işlenmiş deri ve köseleler
- 613 Dabaklanmış, aprelenmiş, bütün halinde kürkler

62 kauçuklar eşya

- 621 kauçuk ve kauçuktan eşya
- 625 kauçuktan iç ve dış lastikler
- 629 kauçuk ve kauçuktan diğer eşya

63 mantar ve ahşah eşya (mobilya harici)

- 633 Mantardan eşya
- 634 Kaplamalık ağaçlar, levhalar, kontrplak, sırik, kazık vb.
- 635 Ağaçtan muhafazalar, kutu, kafes sandık, vs. ile inşaat ve marangozluk mamülleri

64 kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya

- 641 Kağıt ve karton
- 642 Liflerden mamul eşya

65 diğer tekstil iplik, kumaş, şekil verilmiş mesucat

- 651 Tekstil iplikleri
- 652 Pamuklu mensucat
- 653 Sentetik veya suni filamentler
- 654 Dokumaya elverişli maddelerden dokunmuş mensucat
- 655 Örme mensucat
- 656 Kordelalar, etiketler, armalar, tüller
- 657 Özel iplikler ve dokunmamış mensucat
- 658 Diğer hazır eşya ve takımlar
- 659 Halılar ve diğer yer kaplamaları

66 diğer metal olmayan maddeden yapılan eşyalar

- 661 Yontulmaya, inşaat ve heykelticiliğe elverişli taşlar
- 662 Silisli topraklardan, ateşe dayanıklı çimentodan inşaat eşyası
- 663 Silisli fosil unları
- 664 Cam
- 665 Camdan imal edilmiş eşya
- 666 Çanak- çömlek
- 667 İnciler ve kıyafetli metal taşlar

67 demir ve elik

- 671 dökme ve aynalı demir
- 672 demir veya çelikten külçe
- 673 demir elik çubuklar
- 674 demir veya çelikten levhalar
- 675 demir veya elik çember ve şerit
- 676 demir veya elik demiryolu ve ray malzemeleri
- 677 demir veya çelikten demiryolu ve tramvay hattı malzemeleri

68 demir ihtiva etmeyen madenler

- 681 altın, gümüş ve adi metaller
- 682 bakır
- 683 nikel
- 684 alüminyum
- 685 kurşun
- 686 Çinko
- 687 Kalay

69 Başka yerde kullanılan adi metaller

- 691 Demir veya elik ve alüminyum inşaat ve inşaat aksamı
- 692 Depolama ve ulaşım için metal kaplar
- 693 Teller
- 694 Bakır, alüminyum, demir veya çelikten iviler
- 695 El aletleri ve makineler için aletler
- 696 Bıçakçı eşyası ve sofrta takımları
- 697 Adi metallerden ev işlerinde kullanılan eşya ve aksam
- 699 Diğer metallerden eşya

7. Makine ve ulaşırma araçları

71 Güç üreten makineler ve araçlar

- 711 Buhar kazanları, kızgın su kazanları ve aksamı
- 712 Buhar türbinleri ile aksam ve parçaları
- 713 Motorlar ve aksamı
- 714 Diğer makine ve motorlar, elektrikli olmayanlar
- 716 Elektrik motorları ve jeneratörler
- 718 Diğer güç motorları

72 Belirli sanayiler için özel makineler

- 721 Tarımsal makineler (Traktörler hariç),
- 722 Traktörler
- 723 İnşaat mühendisliği ve müteahhitliğine ait alet ve teçhizat
- 724 Tekstil, amaşır yıkama ve kurutma, ütöleme makine ve aksam

ve parçaları
725 Kağıt hamuru, kağıt/karton işleyen makine ve cihazlar
726 Matbaacılıkta kullanılan makineler
727 Gıda işleme makineleri
728 Diğer makineler ve cihazlar

73 Metal işleme makineleri

731 Takım tezgahları
733 Metal işlemeye mahsus makineler
735 Alet tutucular için aksam ve parçalar
737 Alatlar dışındaki metal işleme makineleri

74 Diğer genel endüstri makine/cihazların aksamları

741 Isıtıcı ve soğutucu ekipmanlar
742 Sıvılar için pompalar, sıvı elevatörler
743 Diğer pompalar, fanlar, santrifüjler
744 Diğer yük arabaları ve kaldırıncılar
745 Elektrikli olmayan diğer makine, el alet
746 Her nevi rulmanlar
747 Muslukçu, borucu eşyası-basınç düşürücü, termostatik valf dahil
748 Dişli sistemleri ve aksamı
749 Döküm plakaları ve modelleri

75 Büro makineleri ve otomatik veri işleme makineleri

751 Büro makineleri
752 Otomatik bilgi işlem makineleri
759 Büro makinelerinin aksam ve parçaları

76 Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar

761 Televizyon alıcıları (Kombine olsun olmasın)
762 Radyo yayınları için alıcı cihazlar
763 Gramofonlar, ses kaydediciler
764 Telefon ve telgraf

77 Elektrik makineleri, cihazlar ve aletleri, vb. aksam, parçaları

771 Elektrikli güç makineleri (716 hariç)
772 Elektrikli devreleri, rezistanslar
773 Elektrik dağıtım donanımı
774 Elektro teşhis cihazları
775 Evlerde kullanılan makineler
776 Katod ışınlu tüpler, yarı iletken tertibat; elektrik devreleri
778 Elektrikli makinelerin aksam ve parçaları

78 Kara taşıtları

- 781 Motorlu yolcu taşıtları
- 782 Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar
- 783 Diğer motorlu karayolu taşıtlar
- 784 Motorlu taşıtların aksam ve parçaları
- 785 Motosikletler, tekerlekli koltuklar
- 786 Römorklar ve yarı römorklar

79 Diğer taşıt araçları

- 791 Demiryolu taşıtları
- 792 Hava taşıtları, uzay araçları
- 793 Gemiler ve suda yüzen taşıtlar

8. Çeşitli mamul eşya

81 Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları

- 811 Prefabrik yapılar
- 812 Demir, çelik ve seramikten radyatörler (elektriksiz)
- 813 Işıklı isim tabelaları ve aksamı

82 Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar

- 821 Mobilya, aksam ve parçalar

83 Seyahat eşyası, el çantaları vb. Taşıyıcı eşya

- 831 Sandıklar, bavullar, çantalar ve kılıflar

84 Giyim eşyası ve bunların aksesuarları

- 841 Erkek/erkek çocuklar için örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarlar
- 843 Erkek/erkek çocuklar için örme giyim eşyası ve aksesuarlar
- 844 Kadın/kız çocuklar için örme giyim eşyası
- 845 Örülmüş olsun olmasın diğer giyim eşyası
- 846 İç giysi ve giyim eşyası teferruatı (örülmüş olsun olmasın)
- 848 Tekstil dışında kalan giyim eşyası, şapka vs

85 Ayakkabılar

- 851 Ayakkabılar ve aksamı

87 Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar

- 871 Optik aletleri ve aksamı
- 872 Tıbbi araç ve gereçler

- 873 Metre ve sayaçlar
- 874 Ölçü, kontrol, analiz alet ve cihazları

88 Fotoğraf malzemesi, optik eşya, saatler

- 881 Sinema ve fotoğrafçılıkla ilgili aletler
- 882 Fotoğrafçılıkta kullanılan kimyasal müstahzarlar ve kağıt
- 883 Sinemacılıkta kullanılan filmler
- 884 Optik cihazlar ile aksam ve parçaları
- 885 Saatler, aksam ve parçaları

89 Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar

- 891 Ateşli harp silahları ve malzemeleri
- 892 Basılmış yayınlar
- 893 58'deki maddelerden mamul eşya
- 894 Çocuk arabaları, oyuncaklar, spor malzemeleri
- 895 Büro eşyası, yazı ve çizim malzemeleri
- 896 Sanat ve koleksiyon eşyası, antika eşya
- 897 Kıymetli metallerle kaplama kuyumcu eşyası
- 898 Müzik aletleri
- 899 Başka yerde belirtilmeyen maddelerden işlenmiş eşya

Ek 2: SITC Sınıflandırması

Hammadde Yoğun Endüstriler

- SITC 0 Canlı hayvanlar ve gıda maddeleri
- SITC 2 Akaryakıt hariç yenilmeyen hammadde
- SITC 3 Mineral yakıtlar, yağlar vb. damıtılmasından elde edilen ürünler
- SITC 4 Hayvansal, bitkisel katı ve sıvı yağlar, mumlar

Emek Yoğun Endüstriler

- SITC 26 Dokuma elyafı ve bunların artıkları
- SITC 6 Başlıca sınıflara ayrılan işlenmiş mallar
- SITC 8 Çeşitli mamül eşya

Sermaye Yoğun Endüstriler

- SITC 1 İçkiler ve tütün
- SITC 35 Elektrik enerjisi
- SITC 53 Debagat ve boyacılıkta kull. ürün
- SITC 55 Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları
- SITC 62 Kauçuktan eşya
- SITC 67 Demir ve çelik
- SITC 68 Demir ihtiva etmeyen madenler
- SITC 78 Kara taşıtları

AR-GE Yoğun Endüstriler (Kolay Taklit Edilebilir)

- SITC 51 Organik kimyasal ürünler
- SITC 52 İnorganik kimyasal ürünler
- SITC 541 Eczacılık ve eczacılık ürünleri
- SITC 58 İlk şekilde olmayan plastikler
- SITC 59 Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler
- SITC 75 Büro makineleri ve otomatik veri işleme makineleri

AR-GE Yoğun Endüstriler (Zor Taklit Edilebilir)

- SITC 7 Makine ve ulaştırma araçları
- SITC 87 Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar
- SITC 88 Fotoğraf malzemesi, optik eşya, saatler

Ek 3: Balassa Endeksine Göre Türkiye'nin ECO5 Pazarında Emek Yoğun Endüstrilerde Rekabet Gücü

Kod	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
261	0.22	0	0.29	0.55	0.03	0.03	0.71	0.48	1.02
263	0.51	0.66	1.12	0.45	0.62	0.53	0.85	0.72	0.53
264	1.24	0.38	0.33	0.26	1.34	1.3	0.02	0.69	0.09
265	2.31	1.94	2.31	1.64	2.42	2.41	0.76	2.08	0.36
266	2.33	2.02	2.23	2.78	2.25	1.63	0.84	1.74	1.47
267	1.42	1.42	1.19	2.28	2.01	1.81	1.38	1.46	1.45
268	0.64	0.93	0.85	0.72	0.81	1.21	1.12	1.14	0.88
269	1.63	1.43	1.63	2.04	1.65	1.54	1.38	2.02	1.37
611	0.38	0.37	0.44	0.36	0.28	0.24	0.31	0.79	0.33
612	0.65	0.81	0.68	0.87	0.96	0.19	0.55	2.08	0.34
613	2.37	2.02	2.28	2.73	2.45	2.45	2.31	2.07	2.47
633	1.95	1.86	1.31	2.55	1.82	1.52	1.75	1.84	2.16
634	2.14	1.88	2.06	2.48	2.27	2.25	2.13	2	2.34
635	2.08	1.68	2.01	2.28	2.02	1.84	1.77	1.97	2.13
641	2.29	1.86	2.28	2.62	2.38	2.31	2.17	1.94	2.35
642	2.22	1.97	2.23	2.63	2.25	2.25	2.12	1.94	2.33
651	0.72	0.78	0.92	1.06	1.02	0.96	0.98	2	1.08
652	0.58	0.55	0.55	0.75	0.8	0.76	0.69	2.04	0.72
653	1.16	1.06	1.34	1.45	1.36	1.42	1.32	2.06	2.01
654	2.32	1.91	2.24	2.66	2.33	2.35	2.26	2.06	2.09
655	1.63	1.41	1.77	2.06	1.84	1.92	2	2.08	2.22
656	1.91	1.81	2	2.42	2.09	2.12	1.97	1.94	2.27
657	1.95	1.54	1.78	2.12	1.86	1.89	1.77	2.02	2.07
658	1.07	0.93	1	1.16	0.98	0.98	0.93	2.04	0.95
659	0.66	0.6	1.21	0.63	0.56	0.59	0.68	0.94	1.04
661	2.24	1.74	1.92	2.71	1.96	2.08	0.57	1.83	1.95
662	2.11	1.85	2.14	2.52	2.24	2.23	2.12	1.89	2.13
663	1.09	1.39	1.55	1.84	1.38	1.43	1.27	1.65	1.73
664	2.27	1.89	2.25	2.57	2.22	2.06	2.02	1.64	1.82
665	2.33	2	2.21	2.59	2.28	2.27	2.14	1.91	2.18
666	1.65	1.92	2.13	2.43	2.12	2.11	2.07	1.87	2.02
667	0.32	0.11	0.52	0.98	0.24	0.52	0.32	1.84	0.84
691	2.24	1.97	2.24	2.61	2.32	2.27	2.18	2.01	2.33
692	1.91	1.72	1.73	2.25	1.29	1.64	1.89	1.92	2.13
693	2.12	2.02	2.26	2.75	2.45	2.27	2.24	2.05	2.41
694	2.18	1.86	1.97	0.95	2.31	2.28	2.19	2.03	2.35
695	1.79	1.89	2.15	2.41	1.76	1.69	1.55	1.71	1.72
69	0.5	0.45	0.57	0.41	0.45	0.41	0.45	1.57	0.6
697	1.57	1.87	2.03	2.48	2.11	2.13	1.99	1.92	2.06

Ek 3 (devam): Balassa Endeksine Göre Türkiye'nin ECO5 Pazarında Emek Yoğun Endüstrilerde Rekabet Gücü

Kod	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
699	2.13	1.82	2.11	2.35	1.82	1.94	1.93	1.84	2.09
811	2.02	1.96	2.07	2.19	1.79	2.21	2.23	2.04	2.42
812	2.11	1.93	2.21	2.66	2.34	2.27	2.21	2.06	2.39
813	2.16	1.89	2.15	2.45	2	2.15	2.06	1.89	2.33
831	2.14	1.86	2.14	2.44	1.73	1.87	1.67	1.88	2.15
841	1.55	1.36	1.56	1.68	1.51	1.63	1.61	2.06	1.73
843	1.14	0.89	0.84	0.85	0.71	0.86	0.72	1.96	0.71
844	2.24	1.91	2.13	2.44	2.15	2.08	1.98	2.07	2.19
845	2.16	1.85	2.07	2.41	2.14	2.15	2.06	2.05	2.16
846	1.59	1.48	1.64	1.84	1.49	1.43	1.37	1.96	1.74
848	1.27	1.034	1.15	1.28	1.17	1.35	1.23	2.06	0.94
851	1.54	1.38	1.29	1.48	1.14	1.16	1.17	1.65	1.24
891	2.37	0.89	1.84	1.15	2.14	1.48	1.88	1.48	2.31
892	1.65	1.42	1.49	2.24	1.75	1.82	1.55	1.89	1.73
893	1.84	1.59	1.76	2	1.92	1.98	1.93	1.86	1.82
894	0.06	0.08	0.12	0.13	0.12	0.11	0.15	1.39	0.19
895	1.46	1.51	1.59	1.86	1.84	1.74	1.74	1.69	1.55
896	1.04	1.86	1.19	2.66	2.24	1.65	1	1.67	1.36
897	2.31	1.98	2.21	2.58	2.31	2.27	2.19	2	2.25
898	2.28	1.82	1.81	1.38	1.33	1.54	1.41	1.35	1.72
899	0.8	0.76	0.67	0.91	0.8	0.87	1.11	1.93	1.54

Ek 4: V1 (Vollrath) Endeksine Göre Türkiye'nin ECO5 Pazarında Emek Yoğun Endüstrilerde Reabet Gücü

Kod	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
261	0.14	0	0.19	0.44	0.01	0.01	0.59	0.32	1.03
263	0.38	0.5	1.24	0.34	0.49	0.4	0.76	0.57	0.4
264	1.41	0.24	0.21	0.18	1.78	1.67	0.01	0.54	0.05
265	47.52	19.38	281.28	2.64	-	-	0.64	484.39	0.25
266	67.39	73.01	33.92	83.04	19.36	2.99	0.75	5.53	2.17
267	2.04	2.27	1.39	8.36	7.05	4.264	1.94	2.55	2.13
268	0.5	0.88	0.77	0.63	0.71	1.44	1.24	1.32	0.82
269	3.02	2.46	2.92	4.92	3.08	2.506	1.97	32.48	1.84
611	0.26	0.23	0.27	0.26	0.19	0.15	0.2	0.66	0.23
612	0.52	0.69	0.55	0.81	0.93	0.12	0.41	394.42	0.23
613	-	63.63	83.29	212.47	229.76	897.66	619.35	252.24	1583.24
633	6.42	10.12	1.71	22.01	4.33	2.45	4.09	8.33	10.06
634	12.69	11.54	10.26	15.84	22.43	20	15.88	25.59	24.68
635	9.59	4.78	8.62	8.43	7.19	4.62	4.28	19.12	9.08
641	37.45	10.69	73.31	32.7	90.64	35.72	20.03	15.18	18.99
642	19.57	28.16	31.05	35.58	19.44	20.29	14.65	14.43	24.02
651	0.6	0.65	0.87	1.15	1.03	0.93	0.96	25.79	1.15
652	0.45	0.38	0.41	0.66	0.7	0.65	0.56	54.44	0.61
653	1.32	1.14	1.81	1.96	1.66	2.04	1.76	90.17	6.34
654	55.15	15.07	37.86	50.39	36.48	64.36	56.71	78.36	7.98
655	3.07	2.34	4.24	5.26	4.56	5.62	8.35	985.73	12.57
656	5.73	7.62	8.27	12.54	9.15	10.62	7.55	11.58	16.18
657	6.43	3.19	4.42	5.87	4.77	5.16	4.34	32.58	7.64
658	1.13	0.87	1	1.27	0.97	0.96	0.89	56.87	0.92
659	0.54	0.44	1.46	0.52	0.43	0.46	0.55	0.89	1.07
661	22.26	5.97	6.32	101.36	6.13	9	0.43	8.01	5.51
662	10.87	9.74	15.49	18.85	17.78	17.5	14.97	10.58	8.96
663	1.16	2.22	2.65	3.55	1.88	2.06	1.63	4.17	3.41
664	28.88	12.34	24.06	24.37	16.03	8.45	9.34	4.06	4.12
665	71.12	45.36	26.67	27.51	22.92	23.39	16.27	12.12	11
666	3.18	15.63	14.93	12.94	10.06	10.28	11.36	9.5	6.61
667	0.21	0.06	0.39	0.97	0.16	0.39	0.21	8.2	0.76
691	23.89	25.83	35.28	30.92	27.96	24.51	22.19	28.07	22.89
692	5.67	5.14	3.85	7.79	1.62	2.82	5.95	12.68	9.15
693	11.58	65.53	45.57	87.24	160.58	23.22	42.21	77.22	55.23
694	15.78	10.26	7.55	0.93	30.41	26.38	24.04	42.38	27.64
695	4.26	12.46	16.31	12.08	3.81	3.32	2.68	5.04	3.44
696	0.37	0.29	0.43	0.31	0.33	0.28	0.31	3.37	0.48
697	2.73	7.74	9.45	15.94	9.7	10.72	8.28	12.78	7.24

Ek 4 (devam): V1 (Vollrath) Endeksine Göre Türkiye'nin ECO5 Pazarında Emek Yoğun Endüstrilerde Reabet Gücü

Kod	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
699	10.37	8.65	13.41	10.26	4.35	5.95	6.61	8.14	8.11
811	7.91	22.26	10.96	6.81	4.07	16.18	36.37	46.76	44.53
812	11.03	17.12	26.24	49.05	27.76	23.49	29.47	85.45	39.85
813	13.93	12.63	17.03	13.83	6.89	12.13	10.74	10.49	23.68
821	4.65	6.08	9.89	14.23	12.81	11.21	13.43	40.77	17.93
831	12.84	10.15	15.66	13.34	3.56	4.89	3.41	9.99	9.84
841	2.35	2.12	2.44	2.75	2.39	2.83	3.02	102.18	3.41
843	1.27	0.81	0.76	0.78	0.59	0.79	0.6	17.09	0.6
844	23.48	14.61	12.44	13.35	11.34	9.15	7.81	140.15	11.3
845	10.49	9.72	11.18	12.06	10.9	11.82	10.86	68.31	10.18
846	2.81	2.72	3.17	3.54	2.36	2.06	1.91	17.84	3.28
848	1.59	1.06	1.317	1.53	1.33	1.86	1.49	114.6	0.9
851	2.56	2.19	1.66	2.04	1.19	1.31	1.34	3.63	1.43
891	-	0.8	5.11	1.25	11.18	2.25	5.76	2.66	21.17
892	3.25	2.26	2.37	7.67	3.71	4.36	2.66	10.45	3.42
893	4.83	3.71	3.67	4.66	5.53	6.51	6.09	9.25	4.12
894	0.03	0.04	0.07	0.09	0.07	0.06	0.09	2.23	0.12
895	2	2.95	2.92	3.68	4.15	3.71	4.04	4.69	2.48
896	1.08	10.23	1.4	47.05	14.68	2.84	1	4.35	1.81
897	48.81	28.73	26.89	26.16	30.77	23.24	23.12	25.49	14.55
898	34.03	8.59	4.69	1.76	1.73	2.52	2.05	1.99	3.39
899	0.7	0.62	0.53	0.87	0.7	0.8	1.23	14	2.45

Ek 5: V2 (Vollrath) Endeksine Göre Türkiye'nin ECO5 Pazarında Emek Yoğun Endüstrilerde Rekabet Gücü

Kod	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
261	-74.63	-1.08	-3.03	-2.85	-8.84	-5.55	-0.43	-0.71	0.53
263	-3.44	-2.48	0.54	-4.19	-1.84	-1.24	-0.86	-0.37	-0.81
264	1.38	0.24	0.18	0.16	1.78	1.67	0.01	0.53	0.05
265	46.26	16.18	277.95	0.73	-	-	-2.48	481.66	-2.73
266	67	72.67	33.57	82.54	18.67	1.99	0.01	4.93	1.51
267	0.72	1.24	0.24	7.16	5.68	2.51	0.64	1.14	0.96
268	-2.56	-0.92	-0.67	-0.45	-0.84	-0.86	-1.25	-0.69	-1.61
269	3.01	2.45	2.92	4.92	3.07	2.49	1.96	32.47	1.82
611	-11.95	-8.19	-11.89	-7.72	-6.68	-6.17	-3.4	-4.21	-3.1
612	-4.07	-3.76	-3.99	-6.05	-10.28	-63.56	-44.31	381.01	-9.72
613	-	-821.163	-6129.34	115276.53	-38.85	6704.1422	-342.66	-139.71	1462.26
633	4.26	8.55	-0.19	20.61	3.23	1.57	2.86	6.99	8.53
634	12.05	10.83	9.53	14.68	21.85	19.23	15.12	25.07	23.64
635	8.22	3.14	6.43	6.23	5.94	3.44	3.22	18.42	8.52
641	36.7	8.39	70.58	30.23	88.54	34.73	18.93	14.07	17.98
642	19.13	27.42	30.02	34.64	18.64	19.64	13.97	13.74	23.38
651	-2.83	-2.55	-1.78	-1.69	-1.36	-2.75	0.16	24.95	-1.73
652	-18.73	-29.17	-8.34	-7.6	-22.69	-51.83	-16.27	41.77	-18.79
653	-3.96	-2.67	-2.33	-0.47	-2.39	-7.15	-2.591	87.34	4.39
654	52.49	6.02	35.35	48.13	33.46	61.07	51.82	72.61	2.98
655	-50.33	-30.37	4.24	-0.64	-0.33	-1.21	0.85	970.25	2.35
656	-4.11	3.25	4.44	9.93	6.71	7.89	6.25	10.14	14.09
657	5.45	2.01	3.23	4.99	3.72	3.83	2.92	31.06	5.93
658	-0.19	-0.02	0.14	0.41	0.03	0.31	0.41	56.31	0.29
659	-1.68	-1.25	-0.61	-1.21	-1.93	-1.31	-1.11	-1.3	-1.36
661	20.6	4.78	5.17	100.34	5.02	8.14	-11.81	7.41	4.78
662	10.52	9.32	15.09	18.56	17.48	17.13	14.69	10.32	8.65
663	0.22	1.42	1.59	2.74	1.13	1.05	0.69	3.37	2.61
664	28.14	11.61	23.35	23.73	15.41	7.72	8.57	3.21	3.19
665	69.68	44.12	25.54	26.71	21.97	22.52	15.57	11.52	10.22
666	-0.17	13.56	13.59	11.91	8.79	9.42	10.62	8.68	4.91
667	-21.44	-51.79	-30	-39.14	-17.98	-12.13	-23.62	-16.25	-12.34
691	23.22	25.48	34.73	30.01	26.32	23.64	21.76	27.82	22.62
692	4.67	4.14	3.14	7.28	1.37	2.34	5.41	12.36	8.95
693	11.26	65.24	45.04	86.72	159.99	22.75	41.87	76.89	54.78
694	14.46	9.38	6.64	0	29.71	25.24	22.77	41.22	26.02
695	3.35	11.72	15.65	11.5	3.27	2.81	2.13	4.45	2.66
69	-2.73	-2.66	-2.76	-2.53	-1.65	-1.34	-0.79	2.16	-0.77
697	1.23	6.05	6.86	13.85	8.47	9.73	7.56	12.05	6.53
699	9.13	7.48	11.86	9.07	3.22	4.754	5.46	6.81	6.85
811	7.76	22.09	10.76	6.61	3.85	16.03	36.31	46.74	44.44

Ek 5 (devam): V2 (Vollrath) Endeksine Göre Türkiye'nin ECO5 Pazarında Emek Yoğun Endüstrilerde Rekabet Gücü

Kod	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
812	8.29	15.05	21.24	44.97	25.26	20.73	25.97	82.7	36.78
813	12.01	10.81	14.13	11.66	5.52	11.09	9.68	9.58	22.45
821	2.98	4.94	8.17	12.57	11.62	10.27	12.43	39.8	16.91
831	2.08	3.26	9	6.69	-2.84	-0.31	-0.93	3.73	2.87
841	-1.52	0.24	0.38	-0.15	-0.62	0.43	0.37	97.83	-0.28
843	-13.4	-1.06	-1.95	-2.97	-2.12	-0.59	-0.75	14.93	-2.21
844	14.28	11.22	7.19	8.44	8.76	6.01	4.92	135.2	6.95
845	5.77	8.08	8.73	8.94	7.96	9.18	8.28	64.95	7.33
846	-2.62	0.42	1.04	0.75	-1.59	0.37	-1.3	14.58	1
848	-1.35	-2.28	-1.59	-2.32	-3.41	-1.8	-1.44	112.3	-1.64
851	-3.29	-0.35	0.25	0.18	-0.81	-0.61	-1.19	0.53	-1.66
891	-	-0.93	1.09	0.34	-22.84	-182.66	-2.93	2.1	20.52
892	2.68	1.86	1.44	7.11	3.04	3.27	1.73	9.57	2.71
893	1.79	1.64	1	2.63	3.34	4.04	4.01	7.3	2.48
894	-3.74	-3.3	-4.26	-2.55	-2.34	-1.53	-1.48	0.31	-1.56
895	-0.1	1.23	0.51	1.23	2.45	-0.63	2.57	2.82	0.48
896	-0.87	-1.1	-21.52	28.32	-23.15	-1.92	-9.51	3.97	1.76
897	39.66	19.73	16.55	10.39	22.68	14.39	14.77	15.94	7.9
898	30.77	6.46	2.61	-0.64	-0.74	0.66	0.84	1.15	2.21
899	-0.44	-1.25	-1.06	-0.35	-0.85	-1.02	-0.16	11.95	0.36

Ek 6: V3 (Vollrath) Endeksine Göre Türkiye'nin ECO5 Pazarında Emek Yoğun Endüstrilerde Rekabet Gücü

Kod	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
261	-6.26	-5.68	-2.81	-2.01	-6.18	-5.67	-0.54	-1.14	0.72
263	-2.3	-1.78	0.58	-2.56	-1.55	-1.4	-0.75	-0.49	-1.09
264	3.78	5.84	1.95	2.07	7.7	6.27	5.34	5.81	3.18
265	3.63	1.83	4.43	0.33	-	-	-1.587	5.17	-2.45
266	5.14	5.36	4.59	5.12	3.43	1.09	0.02	2.21	1.19
267	0.43	0.75	0.19	1.94	1.64	0.89	0.4	0.59	0.61
268	-1.8	-0.71	-0.63	-0.53	-0.77	-0.46	-0.697	-0.42	-1.08
269	5.8	6.15	6.89	6.87	6.27	5.61	5.14	7.7	4.45
611	-3.82	-3.58	-3.78	-3.4	-3.57	-3.69	-2.85	-1.99	-2.65
612	-2.16	-1.85	-2.14	-2.13	-2.48	-6.22	-4.66	3.38	-3.74
613	-	-2.63	-4.31	-6.29	-0.15	-2.13	-0.44	-0.44	2.57
633	1.08	1.86	-0.1	2.75	1.34	1.02	1.26	1.82	1.86
634	2.99	2.84	2.63	2.61	3.67	3.26	3.03	3.89	3.17
635	1.94	1.07	1.36	1.34	1.75	1.32	1.39	3.3	2.77
641	3.91	1.53	3.29	2.58	3.74	3.584	2.87	2.61	2.93
642	3.86	3.64	3.43	3.63	3.2	3.45	3.07	3.04	3.62
651	-1.73	-1.58	-1.11	-0.93	-0.83	-1.37	0.18	3.42	-0.91
652	-3.74	-4.33	-3.05	-2.51	-3.5	-4.37	-3.39	1.45	-3.45
653	-1.38	-1.2	-0.82	-0.21	-0.89	-1.5	-0.9	3.46	1.18
654	3.03	0.51	2.71	3.1	2.49	2.97	2.45	2.61	0.46
655	-2.86	-2.63	-	-0.11	-0.07	-0.19	0.13	4.15	0.2
656	-0.54	0.55	0.77	1.55	1.32	1.35	1.71	2.08	2.04
657	1.87	0.994	1.29	1.89	1.51	1.35	1.12	3.06	1.49
658	-0.16	-0.03	0.11	0.39	0.03	0.39	0.61	4.61	0.38
659	-1.41	-1.34	-0.35	-1.2	-1.7	-1.34	-1.09	-0.9	-0.82
661	2.59	1.61	1.7	4.59	1.71	2.3	-3.33	2.59	2.02
662	3.43	3.25	3.67	4.17	4.07	3.76	3.97	3.68	3.33
663	0.21	1.02	0.92	1.42	0.88	0.71	0.57	1.64	1.44
664	3.67	2.82	3.52	3.64	3.26	2.45	2.54	1.56	1.49
665	3.95	3.66	3.16	3.53	3.24	3.29	3.14	3	2.63
666	-0.05	2.02	2.45	2.52	2.07	2.47	2.73	2.44	1.35
667	-4.59	-6.7	-4.35	-3.71	-4.71	-3.46	-4.69	-1.09	-2.83
691	3.56	4.32	4.16	3.53	2.83	3.29	3.94	4.71	4.43
692	1.73	1.63	1.69	2.72	1.84	1.77	2.48	3.68	3.79
693	3.58	5.39	4.57	5.12	5.64	3.89	4.81	5.44	4.85
694	2.48	2.45	2.15	0	3.76	3.13	2.94	3.59	2.84
695	1.54	2.82	3.21	3.03	1.97	1.87	1.54	2.14	1.53
696	-2.11	-2.3	-2	-2.2	-1.79	-1.72	-1.24	1.02	-0.96
697	0.61	1.52	1.33	2.03	2.07	2.38	2.44	2.86	2.32
699	2.1	2.03	2.16	2.14	1.35	1.59	1.75	1.81	1.86
811	3.95	4.88	4.01	3.53	2.73	4.67	6.36	6.63	6.24
812	1.39	2.11	1.65	2.48	2.43	2.14	2.13	3.45	2.56

Ek 6 (devam): V3 (Vollrath) Endeksine Göre Türkiye'nin ECO5 Pazarında Emek Yoğun Endüstrilerde Rekabet Gücü

Kod	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
813	1.97	1.93	1.77	1.85	1.61	2.48	2.32	2.43	2.95
821	1.02	1.64	1.75	2.16	2.37	2.47	2.63	3.73	2.86
831	0.17	0.38	0.85	0.69	-0.58	-0.06	-0.24	0.46	0.34
841	-0.49	0.1	0.17	-0.05	-0.23	0.16	0.13	3.15	-0.08
843	-2.44	-0.83	-1.27	-1.56	-1.52	-0.56	-0.81	2.07	-1.54
844	0.93	1.46	0.86	1	1.48	1.06	0.99	3.35	0.95
845	0.85	1.78	1.51	1.35	1.31	1.49	1.43	3.01	1.27
846	-0.65	0.17	0.4	0.22	-0.52	0.2	-0.52	1.69	0.36
848	-0.61	-1.14	-0.79	-0.92	-1.26	-0.69	-0.67	3.9	-1.03
851	-0.82	-0.14	0.166	0.09	-0.52	-0.38	-0.63	0.16	-0.78
891	-	-0.76	0.24	0.32	-1.11	-4.4	-0.41	1.55	3.49
892	1.74	1.73	0.93	2.61	1.71	1.39	1.04	2.47	1.57
893	0.46	0.56	0.31	0.83	0.92	0.97	1.07	1.55	0.92
894	-4.63	-4.24	-4.08	-3.36	-3.41	-3.15	-2.84	0.15	-2.6
895	-0.04	0.54	0.21	0.4	0.89	-0.15	1.01	0.92	0.21
896	-0.59	-0.1	-2.79	0.92	-0.94	-0.52	-2.34	2.44	3.59
897	1.67	1.16	0.95	0.5	1.33	0.96	1.01	0.98	0.78
898	2.34	1.39	0.81	-0.31	-0.35	0.3	0.53	0.86	1.05
899	-0.49	-1.1	-1.09	-0.34	-0.79	-0.81	-0.12	1.88	0.13

Ek 7: Balassa Endeksine Göre Türkiye'nin ECO5 Pazarında Hammadde Yoğun Endüstrilerde Rekabet Gücü

Kod	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
001	2.22	1.94	1.85	0.76	2.11	1.59	0.66	0.71	0.08
011	0	0	0.04	0.49	0.18	0.11	2.11	1	0.17
012	1.59	1.67	1.41	1.56	1.58	1.48	1.2	1.49	1.43
016	0.99	0.62	2.32	2.39	1.89	1.05	0.91	0.22	1.27
017	2.23	1.51	2.14	2.58	1.62	1.27	1.65	0.38	0.95
022	0.6	0.61	0.95	1.31	1.19	1.19	1.02	0.9	0.73
023	1.28	0.41	1.48	2.19	0.95	1.19	0.2	0.26	0.6
024	2.07	1.79	2.13	2.59	2.12	2.08	2.12	1.8	1.92
025	2.19	1.89	1.21	0.36	1.18	0.59	0.76	1.39	1.04
034	0.95	0.67	1.04	1.02	0.95	1.15	1	1.58	1.23
035	0.23	0.12	0.29	0.25	0.23	0.27	0.51	1.62	1.28
036	0.4	0.29	0.31	0.32	0.37	0.59	0.66	1.08	1.09
037	1.37	1.13	1.17	1.26	0.67	0.81	0.82	1.03	1.06
041	0.02	0.79	0.96	0.83	0.66	0.05	0	0	0.47
042	0	0	0	0	0	0	0	0.12	0
043	1.14	1.7	0.91	0.92	1.09	1.81	1.21	0	1.92
044	1.71	1.82	2.05	1.94	2.04	2.18	1.85	1.84	2.41
045	0.45	0.17	1.67	0.86	0.32	0.25	0.04	0.04	0.09
046	1.87	1.28	1.19	1.59	0.78	0.86	1.19	1.42	1.57
047	2.33	1.97	2.14	0.41	0.32	0.75	0.37	1.25	1.45
048	1.69	1.48	1.35	1.83	1.85	2.04	1.89	1.82	1.87
054	2.09	1.64	1.66	2.17	1.73	1.55	1.61	1.51	1.54
056	2.08	1.89	2	2.26	2.17	2.25	1.96	1.94	2.32
057	1.83	1.36	1.57	1.75	1.59	1.45	1.31	1.41	1.53
058	2.34	1.99	2.28	2.73	2.37	2.34	2.25	2.05	2.43
059	1.54	1.39	1.62	1.79	1.68	1.42	1.55	1.41	1.53
061	1.32	0.5	-	-!	1.88	1.23	1.06	0.99	0.41
062	1.97	1.77	1.85	2.14	1.93	1.93	1.77	1.85	1.77
071	1.91	1.94	1.86	2.53	2.41	2.34	2.24	1.91	1.88
072	2.36	2.03	2.32	2.76	2.42	2.43	2.29	2.08	2.37
073	2.16	1.93	2.18	2.56	2.21	0	2.13	2.02	2.3
074	1.63	1.32	0.54	0.74	0.7	0.64	0.89	0.39	0.48
075	1.48	1.07	1.06	1.18	1.02	1.03	0.75	0.71	0.74
081	1.09	1.54	1.34	1.77	1.93	1.53	1.12	0.73	0.9
091	2.37	2.05	2.31	2.73	2.39	2.35	2.12	1.85	2.06
098	2.07	1.86	1.96	2.34	2.03	2.04	1.97	1.92	2.13
211	0.03	0.4	0.26	0.71	0.74	0.84	1.14	1.06	1.26

Ek 7 (devam): Balassa Endeksine Göre Türkiye'nin ECO5 Pazarında Hammadde Yoğun Endüstrilerde Rekabet Gücü

Kod	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
212	1.48	1.09	1.69	2.43	2.06	0.04	0.13	0.27	0.18
222	1.39	1.45	1.52	1.76	0.78	1.08	1.58	1.67	1.71
223	2.05	1.38	1.94	1.87	1.99	1.96	2.04	1.89	1.84
231	0.18	0.67	2.15	2.74	2.42	1.62	2.31	2.06	2.28
232	0.75	0.6	0.78	1.18	0.72	0.57	0.41	0.61	0.61
244	2.37	2.05	2.32	2.38	2.42	2.41	2.31	2.08	0.12
245	0.14	1.78	0	0.07	0.01	0	0	0	0.08
246	2.37	2.04	1.82	0.52	1.34	0.97	0.27	0.1	0.13
247	2.23	1.94	1.87	1.78	1.07	1.17	1.45	1.24	0.65
248	2.16	1.76	1.8	1.81	2.05	2.07	2.23	1.99	2
251	1.58	0.87	0.26	0.73	0.06	0.26	0.16	0.16	0.18
272	0.76	0	0.01	0	0.14	0.01	0.02	0	0.13
273	1.12	1.06	1.46	1.49	1.59	1.65	1.69	1.57	0.74
274	0.02	0	0.01	0.07	0.13	0.13	0.02	0	0
277	2.36	2.04	2.31	2.72	2.39	2.44	2.31	2.08	2.46
278	1.42	1.37	2.21	1.98	1.54	1.62	1.43	1.43	1.75
281	0	0	0	0.01	0.01	0	0	0	0
282	0.97	0.64	0.5	0.42	0.35	0.47	0.63	0.49	0.47
283	2.27	2.05	2.02	1.52	1.03	1.29	0.88	0.75	1.08
284	0.01	2.05	0.59	0	-	-	2.31	0.37	2.24
285	1.92	1.87	0.71	0.09	0.11	0.04	0.08	0.05	0.03
287	1.23	1.06	0.9	1.14	0.13	0.67	0.83	0.93	1.09
288	0.82	0.61	0.55	0.79	1.44	1.63	1.59	1.57	1.84
289	2.34	0.9	0.03	0.48	0.07	0.86	0.67	0.57	0.98
291	1.04	0.91	1.05	1.19	0.94	1.13	1.01	0.9	0.82
292	1	0.84	0.81	0.93	0.87	1	1.03	1.51	1.06
321	0	0	0.01	0.02	0.03	0.01	0	0.01	0
322	0.02	0.15	0.12	0.59	0.07	0.66	0.44	0.51	0.27
325	0.64	1.06	1.43	1.43	0.63	1.86	0.45	0.97	1.76
333	6.72	0	0	0	0	0	0	0	0
334	0.47	0.56	0.65	0.68	0.89	1.05	1.03	0.93	0.99
335	0.2	0.13	0.27	0.26	0.17	0.11	0.11	0.07	0.12
342	0.02	0	0	0	0	0.01	0.03	0.03	0.038
343	0	0	0	0	0	0	1.97	0	0
344	1.8	0.22	0.31	0.52	0.25	0.47	2.11	1.83	2.38
345	2.37	2.05	-	2.76	-	2.41	2.31	2.08	2.48
411	0.34	0.75	1.41	1.57	0.44	1.44	1.53	0.49	0.06
421	2.25	2.02	2.27	2.65	2.34	1.54	1.91	1.55	2.22
422	2.26	1.83	2.21	2.31	2.15	1.92	1.31	0.63	0.34
431	2.23	1.76	1.47	1.23	0.85	0.74	0.53	1.14	0.58

Ek 8: V1 (Vollrath) Endeksine Göre Türkiye'nin ECO5 Pazarında Hammadde Yoğun Endüstrilerde Rekabet Gücü

Kod	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
001	20.61	19.68	5.22	0.67	9.69	2.74	0.53	0.56	0.05
011	0	0	0.02	0.38	0.11	0.07	13.85	1	0.11
012	2.81	4.63	2.06	2.29	2.71	2.25	1.42	2.74	2.02
016	0.99	0.46	-	11.55	5.14	1.1	0.85	0.13	1.56
017	20.87	2.93	15.43	25.13	2.92	1.59	2.96	0.24	0.92
022	0.47	0.45	0.92	1.59	1.37	1.39	1.04	0.82	0.62
023	1.61	0.26	2.34	6.86	0.92	1.39	0.13	0.15	0.47
024	9.34	7.45	12.63	26.54	10.12	8.95	14.36	6.88	5.11
025	16.24	12.98	1.45	0.26	1.37	0.46	0.64	2.17	1.07
034	0.91	0.52	1.08	1.03	0.93	1.28	1	3.45	1.45
035	0.15	0.06	0.19	0.17	0.15	0.18	0.37	3.8	1.58
036	0.28	0.17	0.21	0.23	0.25	0.46	0.52	1.17	1.16
037	1.88	1.22	1.34	1.49	0.55	0.72	0.72	1.06	1.14
041	0.01	0.66	0.94	0.75	0.53	0.03	0	0	0.35
043	1.26	5.07	0.85	0.88	1.18	4.33	1.46	0	5.08
044	3.53	8.37	10.06	4.17	7.66	13.47	5.25	8.19	52.78
045	0.32	0.09	3.42	0.8	0.22	0.16	0.02	0.02	0.06
046	5.12	1.77	1.39	2.39	0.68	0.79	1.46	2.34	2.59
047	68.22	13.79	15.74	0.31	0.21	0.64	0.25	1.64	2.11
048	3.41	2.76	1.83	3.49	4.66	7.92	5.96	7.44	4.57
054	10.01	4.28	3.31	5.65	3.55	2.55	3.05	2.84	2.43
056	9.93	12.73	8.34	8.1	12.45	21.04	7.32	14.72	21.32
057	4.59	2.09	2.88	3.05	2.74	2.16	1.72	2.33	2.38
058	108.76	39.01	67.64	89.23	75.53	49.63	46.11	72.22	76.19
059	2.36	2.23	3.06	3.24	3.22	2.02	2.68	2.28	2.41
061	1.46	0.34	-	-	4.96	1.47	1.12	0.98	0.29
062	6.79	6.78	5.18	6.1	5.69	5.79	4.34	8.69	3.74
071	5.71	18.1	4.57	19.52	387.83	52.48	39.97	12.17	4.69
072	222.79	97.2	3321.02	4896.1	2118.04	4398.2	174.22	2461.52	34.19
073	13.62	13.57	20.14	22.92	15.31	0	15.45	34.29	19.77
074	3.05	1.97	0.45	0.64	0.58	0.51	0.82	0.25	0.35
075	2.27	1.16	1.12	1.33	1.04	1.06	0.63	0.57	0.63
081	1.17	2.88	1.82	3.18	5.71	2.45	1.24	0.59	0.84
091	4934.83	2323.91	257.92	157.43	131.26	60.62	14.31	8.54	7.24
098	9.58	7.58	7.11	8.85	7.49	7.84	7.53	12.98	8.96
211	0.01	0.25	0.16	0.61	0.63	0.75	1.28	1.13	1.54
212	2.28	1.24	3.56	13.13	8.28	0.02	0.08	0.16	0.11

Ek 8 (devam): V1 (Vollrath) Endeksine Göre Türkiye'nin ECO5 Pazarında Hammadde Yoğun Endüstrilerde Rekabet Gücü

Kod	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
222	1.94	2.54	2.54	3.09	0.68	1.14	2.87	4.47	3.33
223	8.62	2.18	6.75	3.71	6.59	6.25	9.92	10.35	4.37
231	0.11	0.51	16.85	228.81	-	2.92	-	113.35	17.45
232	0.64	0.44	0.67	1.31	0.6	0.44	0.28	0.45	0.48
246	-	179.85	4.89	0.41	1.76	0.95	0.17	0.06	0.08
247	20.98	19	5.47	3.196	1.14	1.33	2.23	1.63	0.52
248	13.98	6.38	4.57	3.35	7.85	8.59	37.69	23.95	6.28
251	2.75	0.78	0.17	0.63	0.03	0.17	0.1	0.09	0.11
272	0.65	0	0	0	0.09	0	0.01	0	0.08
273	1.23	1.12	2.26	2.07	2.75	3.09	3.61	3.31	0.63
274	0.01	0	0	0.05	0.08	0.08	0.01	0	0
277	292.63	354.54	297.44	142.37	116.39	357.99	481.44	558.36	283.61
278	2.06	2.14	25.8	4.48	2.34	2.9	2.13	2.39	3.54
282	0.95	0.47	0.36	0.31	0.24	0.34	0.49	0.34	0.35
283	29.79	40915.15	8.83	2.15	1.05	1.64	0.81	0.61	1.15
285	5.86	10.88	0.58	0.06	0.06	0.02	0.04	0.02	0.02
287	1.49	1.14	0.83	1.16	0.08	0.54	0.73	0.89	1.16
288	0.73	0.45	0.41	0.71	2.09	2.8	2.88	3.35	4.28
289	82.77	0.83	0.02	0.37	0.04	0.71	0.54	0.41	0.96
291	1.08	0.83	1.1	1.33	0.9	1.26	1.02	0.93	0.74
292	1	0.73	0.72	0.85	0.8	1	1.06	2.98	1.13
322	0.01	0.08	0.07	0.48	0.04	0.54	0.31	0.35	0.18
325	0.51	1.13	2.12	1.81	0.5	4.24	0.32	0.95	3.64
334	0.34	0.4	0.51	0.57	0.82	1.09	1.06	0.87	0.99
335	0.13	0.07	0.17	0.18	0.1	0.07	0.07	0.03	0.07
344	4.38	0.12	0.2	0.41	0.16	0.34	13.87	6.82	35.78
411	0.23	0.6	2.04	2.33	0.31	2.12	2.57	0.33	0.04
421	26.07	72.39	54.43	41.6	41.26	2.51	6.36	3.14	12.68
422	28.66	8.87	26.73	9	11.51	5.53	1.72	0.47	0.24
431	21.22	6.42	2.34	1.43	0.77	0.62	0.39	1.33	0.45

Ek 9: V2 (Vollrath) Endeksine Göre Türkiye'nin ECO5 Pazarında Hammadde Yoğun Endüstrilerde Rekabet Gücü

Kod	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
001	0.84	0.71	0.54	-0.55	0.69	0.38	-0.23	-0.06	-0.42
011	0	0	0.04	0.49	0.18	0.11	2.09	0.99	0.16
012	1.58	1.66	1.44	1.51	1.56	1.47	0.54	0.98	0.78
016	0.17	0.31	1.98	2.3	1.74	0.98	0.44	0.12	1.05
017	2.21	1.49	2.13	2.56	1.62	1.27	1.42	0.13	0.71
022	0.17	0.28	0.6	1.04	1	0.93	0.76	0.72	0.49
023	1.02	0.21	1.12	2.02	0.85	1.05	0.19	0.25	0.59
024	1.44	0.9	0.97	1.43	1.06	0.98	0.54	0.35	0.57
025	1.63	1.45	0.63	-0.13	0.21	-0.55	-0.24	0.2	-0.08
034	-0.43	-0.61	-0.05	0.04	0.21	0.26	-0.44	-0.15	-0.54
035	-0.42	-0.68	-0.36	-0.21	-0.19	-0.33	-1.12	-0.3	-0.68
036	-1.15	-1.06	-0.92	-0.95	-0.86	-0.94	-1.38	-0.97	-1.02
037	1.03	0.45	0.82	1.1	0.58	0.67	-0.93	-0.68	-0.58
041	-0.29	0.48	0.75	0.67	0.57	-0.27	0	0	0.14
042	-0.44	-0.49	-0.37	-0.367	-0.37	-0.44	0	0.11	0
043	1.09	1.14	0.73	0.87	1.02	1.66	-0.74	0	1.54
044	1.15	1.13	1.38	1.18	1.64	1.33	1.79	1.75	2.3
045	-1.13	-1.34	0.12	-0.13	-0.12	-0.46	-0.1	-0.01	0.05
046	1.86	1.28	1.18	1.52	0.77	0.86	-0.83	-0.53	-0.43
047	2.23	1.88	2.13	0.46	0.31	0.74	0.08	0.35	0.47
048	1.04	0.89	0.78	1.34	1.42	1.59	0.27	0.24	0.23
054	1.13	0.93	1.06	1.52	1.16	1.19	-0.07	-0.12	0.03
056	0.83	0.68	0.69	1.34	1.43	1.52	-0.01	-0.01	0.31
057	0.34	0.52	0.8	1.02	1.13	0.83	-0.56	-0.49	-0.41
058	1.59	1.06	1.43	1.86	1.49	1.32	0.23	0.02	0.32
059	0.58	0.77	1.17	1.17	1.07	0.83	-0.1	0.09	0.15
061	1.12	-	-	-	-	1.14	0.48	0.5	0.33
062	1.66	1.38	1.16	1.72	1.62	1.76	0.11	0.2	0
071	0.42	0.47	0.27	1.06	0.79	0.75	2.02	1.65	1.57
072	0.94	0.61	0.91	1.53	1	1	0.89	0.74	1.18
073	1.23	1.18	1.45	1.99	1.66	-0.5	0.72	0.66	0.84
074	1.6	1.29	0.51	0.74	0.64	0.61	0.83	0.34	0.44
075	1.08	0.77	0.89	0.96	0.75	0.67	-0.44	-0.29	-0.27
081	-0.36	0.82	0.54	0.93	1.26	0.85	1.01	0.67	0.72
091	1.85	1.4	1.88	2.34	1.94	1.78	0.22	0.14	0.37
098	1.16	0.88	0.96	1.31	0.93	0.89	0.63	0.67	0.98
211	-1.53	-1.12	-1.21	-0.73	-0.89	-0.82	-0.22	0.09	0.49
212	-0.1	-0.42	0.2	0.97	0.74	-1.39	-0.1	-0.15	-0.1
222	-0.15	-0.11	0.34	0.74	-0.12	0.3	1.52	1.6	1.46
223	1.97	1.21	1.78	1.53	1.91	1.9	0.65	0.52	0.52
231	-0.7	-0.18	1.36	1.91	1.64	0.7	2.32	2.05	2.26
232	-0.43	-0.48	-0.29	0.15	-0.37	-0.59	0.28	0.47	0.52

Ek 9 (devam): V2 (Vollrath) Endeksine Göre Türkiye'nin ECO5 Pazarında Hammadde Yoğun Endüstrilerde Rekabet Gücü

Kod	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
244	1	0.82	0.98	1.13	1.01	0.97	2.16	0.56	0.08
245	-1.46	0.22	-1.52	-1.45	-1.7	-1.69	0	0	0.06
246	0.99	0.69	0.25	-0.93	0.13	-0.71	-0.28	-0.21	0
247	0.91	0.61	0.57	0.46	-0.32	-0.27	1.23	1.13	0.48
248	1.59	0.98	1.03	1.17	1.57	1.54	1.93	1.74	1.78
251	0.39	-0.43	-0.98	-0.5	-1.19	-1.02	0.14	0.15	0.16
272	0	-1.21	-0.7	-0.62	-0.51	-0.85	0.02	0	0.12
273	0.04	0.06	0.28	0.41	0.56	0.72	-0.11	-0.26	-0.33
274	-1.24	-1.29	-1.08	-0.89	-1.02	-1.17	-0.05	-0.02	-0.01
277	1.02	1.02	1.21	1.68	1.3	1.32	0.56	0.28	0.62
278	0.62	0.46	1.43	1.08	0.78	0.72	0.16	0.14	0.37
281	-0.64	-0.88	-0.73	-0.71	-0.77	-1.03	0	0	0
282	-0.59	-0.89	-1.08	-1.05	-1.23	-1.18	0.01	0	0.12
283	1.09	1.12	0.38	0.12	-0.74	-0.44	-0.09	-0.03	-0.32
284	-1.08	2	-0.64	-1.54	-	-	0.83	-1.11	0.1
285	1.73	1.62	0.44	-0.08	-0.35	-0.4	-0.14	-0.05	-0.06
287	0.55	0.52	0.56	0.94	-0.47	0.41	-0.33	-0.28	-0.38
288	-0.1	-0.15	-0.06	0.14	1.11	1.25	0.95	0.86	0.66
289	1.17	0.19	0.03	-0.28	0.07	-	-1.33	-1.49	-1.16
291	-0.38	-0.61	-0.38	-0.2	-0.53	-0.47	-0.94	-0.94	-1.09
292	0.08	-0.27	-0.07	0.07	0.05	0.08	0.24	0.75	0.37
321	-1.34	-1.29	-1.07	-1.27	-1.36	-1.49	0	0	0
322	-0.69	-1.27	-1.12	-0.76	-1.51	-0.95	-0.84	-0.06	-0.04
325	-0.24	0.25	0.87	0.71	0.01	0.96	0.45	0.97	1.75
333	-1.32	-1.24	-1.34	-1.18	-1.28	-1.28	0	0	0
334	0.16	0.18	0.18	0.18	0.47	0.48	0.62	0.54	0.5
335	-0.93	-0.7	-0.85	-0.77	-0.88	-0.94	-0.35	-0.21	-0.33
342	-1.6	-1.52	-1.39	-1.29	-1.59	-1.53	-1.54	-1.67	-1.55
343	0	0	-1.42	0	0	-0.58	1.14	0	0
344	0.39	-1.03	-1.21	-1	-1.52	-1.25	0.13	-0.1	0.29
345	2.37	2	-	2.76	-	2.41	0.23	0.58	0.31
411	-0.72	-0.27	0.68	0.76	-0.5	0.48	1.37	0.47	0.06
421	1.27	1.14	1.39	2.22	1.84	0.96	1.43	1.12	1.37
422	1.89	1.57	1.86	1.91	1.76	1.55	1.29	0.62	0.34
431	1.61	1.03	0.84	0.67	0.38	0.19	0.05	0.58	-0.17

Ek 10: V3 (Vollrath) Endeksine Göre Türkiye'nin ECO5 Pazarında Hammadde Yoğun Endüstrilerde Rekabet Gücü

Kod	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
001	1.74	2.26	0.72	-1.55	1.17	0.49	-0.4	0.01	-2.43
011	0.15	-	7.42	6.73	-	5.65	-	7.55	-
012	6.14	8.08	5.77	4.93	5.39	6.55	5.21	6.03	5.97
016	0.43	1.16	-	5.84	4.22	3.52	2.2	2.81	4.61
017	7.93	6.153	6.99	8.34	6.81	7	8.82	4	5.59
022	0.74	1.09	1.67	2.63	2.69	2.34	1.81	1.68	1.79
023	2.63	1.16	2.54	4.57	2.93	3.05	0.25	0.47	1.64
024	3.16	2.27	2.18	2.79	2.18	1.94	2.82	1.98	2.07
025	3.82	4.04	1.41	0.02	0.38	-1.12	-0.18	0.76	0.42
034	-1.35	-1.63	-0.17	0.09	0.53	0.52	0.59	0.94	0.12
035	-1.03	-2.18	-0.79	-0.27	-0.5	-0.79	0.31	1.33	0.87
036	-3.9	-3	-2.27	-2.42	-1.91	-2.47	-1.75	-1.2	-1.43
037	2.43	1.09	2.06	3.15	2.59	2.38	1.94	2.43	2.93
041	-2.51	1.53	2.31	2.51	2.6	-1.75	-6.63	-5.79	1.71
042	-5.09	-5.57	-4.58	-3.38	-4.15	-4.7	-4.64	-0.69	-4.85
043	4.19	2.76	2.41	3.89	3.48	4.11	-1.11	-6.21	4.79
044	2.37	2.84	3.13	2.08	3.54	2.95	2.46	3.07	6.42
045	-4.29	-5.06	-1.17	-0.21	-0.19	-1.14	-5.23	-5.54	-3.52
046	7.65	6.91	5.88	4.35	4.94	8.08	6.45	8.12	8.13
047	7.46	7.38	8.17	4.87	5.21	5.93	2.18	4.39	4.09
048	2.1	2.07	1.69	2.63	2.92	3.43	3.09	3.32	2.94
054	2.42	2.19	2.23	2.83	2.29	2.58	2.66	2.74	2.24
056	1.54	1.9	1.17	2.2	3.12	3.65	3.11	3.92	4.44
057	-0.35	1.15	1.58	1.84	2.31	1.64	1.47	1.73	1.79
058	5.28	3.83	4.59	4.75	4.58	3.86	4.32	4.89	4.34
059	1.05	1.78	2.53	2.18	2.06	1.68	2.38	2.58	2.73
061	3.77	-	-	-	-	3.6	2.53	2.34	2.14
062	3.79	3.57	2.43	3.39	3.54	4.27	4	4.71	3.57
071	-0.15	0.84	-0.7	0.62	3.95	1.92	2.55	1.32	0.34
072	3.99	2.96	6.74	7.74	6.54	7.27	3.54	6.62	2.63
073	2.81	3.32	3.66	4.28	3.77	-	4.01	4.75	4.08
074	5.5	5.12	3.57	3.79	3.17	3.57	3.96	2.78	3.2
075	2.41	2.15	2.7	2.36	1.99	1.69	1.58	1.92	1.64
081	-1.49	1.87	1.08	1.51	2.48	1.65	0.83	-0.17	-0.39
091	9.71	8.66	7.03	6.75	6.19	5.12	3.08	2.82	3.15
098	2.48	2.25	1.98	2.22	1.74	1.69	1.78	2.41	2.27
211	-6.72	-4.27	-3.56	-2.63	-2.68	-2.99	-2.63	-1.95	-1.13
212	-2.24	-2.54	-0.62	0.43	1.32	-4.96	-2.89	-2.36	-2.72
222	-1.71	-3.02	0.41	1.09	-0.18	0.64	1.46	2.01	1.43
223	5.67	3.45	4.56	3.19	5.18	5.36	5.57	4.77	3.35
231	-1.85	-0.29	3.33	5.94	-	1.258	-	4.95	2.87

Ek 10 (devam): V3 (Vollrath) Endeksine Göre Türkiye'nin ECO5 Pazarında Hammadde Yoğun Endüstrilerde Rekabet Gücü

Kod	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
232	-0.974	-1.08	-0.6	0.19	-0.73	-1.24	-1.65	-0.97	-1.06
244	-	-	7.69	1.56	-	-	-	-	-2.34
245	-6.07	-1.55	-	-7.12	-7.88	-	-9.92	-	-5.38
246	-	3.96	-1.19	-3.19	-0.01	-3.07	-7.16	-9.48	-8.19
247	2.09	1.83	0.791	0.01	-0.92	-0.98	-0.44	-0.87	-2.1
248	3.71	2.41	2.1	2.16	3.31	3.29	4.99	4.41	3.05
251	0.46	-1.3	-2.49	-1.22	-3.88	-2.49	-2.84	-2.74	-2.68
272	0.15	-7.24	-4.2	-4.62	-1.62	-4.71	-3.51	-4.44	-1.59
273	0	0.13	0.31	0.48	0.94	1.28	1.71	1.44	-2.11
274	-5.1	-6.83	-5.17	-2.9	-2.85	-3.29	-5.16	-6.8	-6.15
277	4.61	5.79	5.42	4.83	4.55	5.7	6.03	6.26	5.5
278	1.23	0.99	3.79	1.78	1.47	1.3	1.1	1.26	1.41
281	-6.94	-7.5	-5.341	-4.21	-4.59	-7.15	-6.87	-9.57	-8.28
282	-2.8	-3.67	-3.96	-3.53	-3.26	-3.71	-3.47	-3.36	-2.92
283	2.89	10.75	-3.92	-0.83	-13.89	-6.49	1.78	3.23	0.67
284	-4.98	-	-1.46	-	-	-	-	-1.97	2.18
285	4.09	4.62	1.54	-0.13	-1.39	-2.24	-0.85	-0.68	-1.48
287	1.19	1.32	1.64	2.97	-1.59	1.42	1.39	1.81	1.57
288	-0.12	-0.2	0.05	0.57	2.47	2.7	1.58	1.05	1.83
289	3.96	0.56	4.2	-0.37	-	-	-0.491	3.42	4.93
291	-1.4	-2.89	-1.43	-1.29	-1.44	-1.96	-2	-1.72	-1.76
292	0.21	-0.63	-0.05	0.29	0.17	0.2	0.11	1.23	0.32
321	-7.95	-8.29	-5.3	-5.2	-4.83	-6.18	-6.43	-6.38	-6.39
322	-3.36	-4.13	-3.28	-2.14	-4.94	-2.87	-3.41	-1.32	-1.45
325	-0.39	0.62	1.87	1.42	0.17	1.8	-0.15	1.5	2.77
333	-11.13	-9.14	-9.02	-8.78	-9.43	-9.36	-9.88	-	-8.8
334	0.82	0.75	0.69	0.8	1.26	1.12	1.01	0.9	0.92
335	-2.41	-2.19	-2.06	-1.79	-2.34	-2.77	-2.72	-3.24	-2.53
342	-9.22	-9.36	-7.43	-8.11	-9.27	-6.39	-7.07	-7.16	-6.49
344	0.05	-2.86	-3.82	-4.58	-7.85	-5.11	-1.87	-1.6	-0.6
411	-1.63	-0.56	1.39	1.36	-1.03	0.83	1.19	-0.63	-3.28
421	4.38	4.59	4.29	5.32	4.93	1.91	3.42	2.88	3.34
422	5.03	4.33	5.04	3.85	3.95	3.32	2.08	0.71	0.11
431	3.99	2.55	1.75	1.32	1.01	0.67	0.11	1.24	0.17